

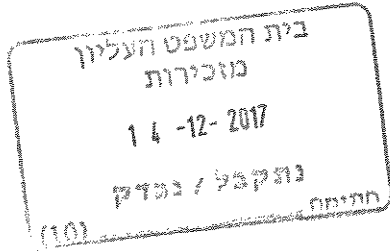
בית המשפט העליון
בג"ץ 9812/17
פלוני נ. בית הדין הרבני הגדול
תאריך הגשה: 14/12/17

בבית המשפט העליון
בשבתו כבית המשפט הגבוה לצדק

- בדלתיים סגורות -

בעניין:

1. חנה אגרונוב בינאבוט ת.ז. 036954709
2. אלעד אגרונוב ת.ז. 333155141 (הקטין)
3. מרכז צדק לנשים (ע"ר) ח.פ. 580430973
ע"י עו"ד ד"ר סוזן וייס ו/או עו"ד ניצן כספי שילוני
מרח' עמק רפאים 43, ירושלים 93141
טלפון: 02-5664390, פקס: 02-5663317

העותרות

נגד

החלקת ב"צים
21-12-2017
פרקליטות המדינה

1. בית הדין הרבני הגדול
2. בית הדין הרבני האזורי בחיפה
3. מנהל בתי הדין הרבניים
משיבים 1-3 באמצעות הנהלת בתי הדין הרבניים, רח' כנפי נשרים 22, ירושלים
טלפון: 02-6582829, פקס: 02-6582843
4. הרבנות הראשית לישראל
5. היועץ המשפטי לממשלה
6. משרד הרווחה והשירותים החברתיים
משיבים 4-6 באמצעות פרקליטות המדינה, רח' צלאח א-דין 29 ירושלים

המשיבים

עתירה למתן צו על תנאי

בית המשפט הנכבד מתבקש ליתן צו על תנאי המופנה אל המשיבים והמורה להם להתייצב וליתן טעם:

1. מדוע לא תימחק הסיפא לסעיף ב' לפסק דינו של המשיב 2 מיום 9.3.2016 הקובעת כי: "כמו"כ נולד לה בן נוסף לאחר הנישואין בשם אלעד ת.ז. 333155141 יליד 27.5.2009. לדבריה, האב הוא אוהיון דוד".
2. מדוע לא תבוטל החלטת המשיב 1 מיום 29.5.17 שדחתה את הערעור על החלטת המשיב 2.
3. מדוע לא יימחק שמו של העותר 2 ממאגר מעוכבי הנישואין שמנהל המשיב 3, במקרה ששמו מופיע שם.

4. מדוע לא תימחק כל הערה או סימון, אם קיימים אצל המשיבים 1-4, בנוגע לכשרות יוחסיו של העותר 2, לרבות רישום כ"טעון בירור".
  5. מדוע לא יימחקו ממאגר מעוכבי הנישואין המרוכז בהנהלת בתי הדין הרבניים שמותיהם של כל מי שלא פנו למשיבים 1,3,4 מיוזמתם או במסגרת סכסוך גירושין.
  6. מדוע לא יבוטלו "הנחיות סדר דין בענייני כשרות יוחסין" מטעם היועץ המשפטי לממשלה ונשיא בית הדין הגדול מיום 11.4.04, המורות על הקמת הרכבים מיוחדים של בתי דין רבניים אזוריים שעה שמתעורר ספק בכשרות היוחסין של אדם בוגר או קטין.
- לאחר שישמע את טענות הצדדים, יתבקש בית המשפט הנכבד להפוך את הצו למוחלט ולחייב את המשיבים בהוצאות המשפט של העותרות, שכ"ט עו"ד ומע"מ כדין.

וזה דבר העתירה

• "...סמכותו של רושם הנישואין קמה רק כאשר אדם פונה אליו בבקשה להירשם לנישואין. באין פניה אין סמכות. לא הרי מעמדו של רושם הנישואין כהרי מעמדה של המשטרה, האוספת בכל העת מידע על עבריינים בכוח.. איסוף מידע על אנשים שלא פנו אל רושם הנישואין, ושייתכן ואף לא יפנו לעולם, הופך את רושם הנישואין למרשם אוכלוסין זוטא. סמכות מפורשת לכך בחוק אין." (הנחיית היועץ המשפטי לממשלה מס' 6.4501; התשל"ו, עדכון: תשס"ג)

• " מדרש ממזר/ רבקה לזביץ

בבית המדרש של ברוריה חלקו בשאלה, מניין שדין 'לא יבוא בממזר' אינו נוהג כיום?

שתי סיעות היו בדבר:

סיעה אחת אמרה: חכמינו ז"ל אמרו 'בן סורר ומורה לא היה ולא עתיד להיות אלא למה נכתב? דרוש וקבל שבר'. מה 'בן סורר ומורה' אין זה מן הצדק ומן המוסר להרגו על דבר שעשה ועל דבר שעתידי לעשות: כך גם ממזר, אין זה מן הצדק ומן המוסר לנדונו על דבר שלא עשה כלל.

וסיעה אחת אמרה: חכמינו ז"ל אמרו 'משרבו המנאפים בטלו המים המרים'. מה המים המרים בטלו משרבו המנאפים, כך דין 'לא יבוא ממזר' בטל משרבו המנאפים, המשמשים במוך ובשאר האמצעים. ואמרו, נפרצה הגדר לנאוף ואין אדם שומר אמונים אלא במקום שלבו חפץ.

נמנו וגמרו: בין כך ובין כך לכולי עלמא, דין 'לא יבוא ממזר' אינו נוהג בזמן הזה".

(מתוך: ממזרים סימון ומחיקה (נורית יעקבס-ינון ואמילי ד' בילסקי עורכות, 2017) 106)

---

1. פתיחה

עתירה זו מוגשת בעקבות החלטות מטעם המשיבים שמשמעותן פגיעה בכשרותו של קטין כבן 9 שנים לבוא בקהל, וזאת מבלי שהוא היה צד להליך המקורי ומבלי שעניינו של ההליך נגע לשאלת כשרות היוחסין.

למעשה, הקטין נשוא עתירה זו הוא קורבן של מנגנון שביסודו פגיעה קשה בחוק יסוד: השפיטה, בכללי הצדק הטבעי ובאמנות בין לאומיות המבטיחות לו הגנה מכל עונש והפליה, ובזכות לכבוד האדם—למשפט הוגן, לפרטיות, ולחופש דת. וכל זאת תוך העדר סמכות עניינית של בית הדין הרבני, כמו גם התעלמות מהמדיניות המקובלת בפסיקה הישראלית, האזרחית והרבנית כאחד, ולפיה יש להימנע מלממור קטין.

יש להעיר כי דומה שהעתירה משקפת פרקטיקה פסולה ונעדרת סמכות שנוקטים בה המשיבים, ובמסגרתה מנצלים המשיבים את התייצבותם של בעלי דין בהליכים שונים בבתי הדין הרבניים, כאשר תוך כדי הליכים אלה מבצעים המשיבים בירור יוחסין בצד ג' שאינו צד לתיק וכאשר עניינו של ההליך לא נוגע לשאלת כשרות היוחסין.

הצדדים לעתירה

- 1.1. **העותרת 1** היא אמו של העותר 2 (להלן: **הקטין**). העותרת 1 (להלן: **העותרת**) היתה צד להליך "הכרת מעוברת" שבמסגרתו ביקשה היתר נישואין בפני המשיב 2. תוצאת ההליך הייתה שהמשיב 2 נענה לבקשה, ואולם בד בבד פסק דינו כלל קביעות שמשמעותן עלולות לפסול את הקטין מלבוא בקהל.
- 1.2. **העותר 2**, הקטין, הוא בנה השלישי של העותרת, אשר כשרות יוחסיו עמדה במוקד הדיון בהליך "הכרת מעוברת" בפני המשיב 2.
- 1.3. **העותרת 3**, "מרכז צדק לנשים", היא עמותה העומדת בחזית המאבק המשפטי של נשים למען שוויון, כבוד וצדק בדין היהודי במדינת ישראל. אחד מנושאי הליבה של העותרת 3 הוא ייצוג בעלי דין שהמשיבים 1-3 קבעו כי הם פסולי חיתון.
- 1.4. **המשיב 1**, בית הדין הרבני הגדול, אשר דחה את ערעורה של העותרת על פסק הדין נשוא העתירה.
- 1.5. **המשיב 2**, בית הדין הרבני האזורי בחיפה, אשר נתן את פסק הדין נשוא העתירה.
- 1.6. **המשיב 3**, מנהל בתי הדין הרבניים, מנהל את "מאגר מעוכבי הנישואין", וכן קבע ביחד עם המשיב 5 בשנת 2004 הנחיות סדר דין בעניין כשרות יוחסין.
- 1.7. **המשיבה 4**, הרבנות הראשית לישראל, אשר תחת חסותה לשכות רושמי הנישואין.
- 1.8. **המשיב 5**, היועץ המשפטי לממשלה, תיקן בשיתוף עם המשיב 3 "הנחיות סדר דין בעניין כשרות יוחסין".
- 1.9. **המשיב 6**, משרד הרווחה והשירותים החברתיים, ממונה על פי הנחיות סדר דין בעניין כשרות יוחסין על ייצוג קטינים שכשרות יוחסיהם הוטלו בספק.

2. הרקע העובדתי

- 2.1. העותרת נישאה ביום 14.3.02 למר ורליק אגרונוב (להלן: **מר אגרונוב**) והתגרשה ממנו ביום 23.9.08.
- 2.2. לעותרת שלושה ילדים: לירז יליד 30.7.02; אוראל יליד 6.8.03; והקטין - אלעד יליד 27.5.09. כל שלושת הילדים רשומים במשרד הפנים כילדיו של מר אגרונוב.
- 2.3. במהלך חודש פברואר 2016 פנתה העותרת ביחד עם בן זוגה דאז (להלן: **בן זוגה**) ללשכת רישום הנישואין בקרית ביאליק על מנת לפתוח תיק נישואין. הפקידה בלשכה שאלה מיזמתה את העותרת האם היא בהריון, וכאשר נענתה בחיוב הודיעה לעותרת ולבן זוגה כי עליהם לפנות לבית הדין הרבני ולפתוח תיק "הכרת מעוברת" על מנת לקבל היתר נישואין, ועד להסדרת נושא זה הרישום לנישואין מעוכב. להשלמת התמונה יצוין כי בהתאם לסעיף 20 לחוזר מנכ"ל **משרד הדתות** סג/1 (פברואר 2003) רושם הנישואין מנוע מלרשום לנישואין אישה הרה ללא היתר מבית דין רבני, לנוכח האיסור ההלכתי על איש לשאת "מעוברת חבירו". הליך "הכרת מעוברת" משמעותו אפוא הצהרה של אבי העובר בפני בית הדין הרבני כי הוא אביו של העובר וכי בכוונתו לזון את העובר, ובהתאם להצהרה זו ניתן לבני הזוג – הורי העובר – היתר להינשא.
- **"חוזר מנכ"ל משרד הדתות סג/1 (פברואר 2003) מצורף ומסומן כנספח א**
- 2.4. יש להדגיש כי הפקידה בלשכת רושם הנישואין הודיעה לעותרת, כי אף אם לא הייתה הרה, היה עליה לפנות לבית הדין לקבל "היתר נישואין", מאחר שבתיק שלה מצויה הערה באשר לכשרות או לאבהות על הקטין, העותר 2, ולפני הסדרת נושא זה לא תקבל אישור להינשא.
- 2.5. בסמוך לפנייה לרושם הנישואין פנו העותרת ובן זוגה לבית הדין הרבני בחיפה והגישו בקשה ל"הכרת מעוברת". לצד השאלות של בית הדין בנוגע לאבהות של בן זוגה על העובר, להפתעתה של העותרת, המשיב 2 חקר אותה באשר לנסיבות הולדתו של הקטין, בנה השלישי. זאת, חרף העובדה שהליך "הכרת מעוברת" לא נגע כלל לקטין, שהיה כבן 7 שנים במועד הדיון.
- 2.6. ביום 9.3.16 ניתן פסק דינו של בית הדין האזורי בהליך "הכרת מעוברת" שבמסגרתו נקבע כי בני הזוג רשאים להינשא זה לזה (להלן: **פסק הדין**) וזוהי לשונו של פסק הדין:
- "לאור הצהרת המבקשים מחליט ביה"ד:**
- א. המבקשים רשאים להינשא זה לזה כדת משה וישראל**
- ב. למבקשת [העותרת, ס.ו.] שני ילדים בשם לירז ואוראל מנישואיה הקודמים, כמו"כ נולד לה בן נוסף לאחר הנישואין [צ"ל: לאחר הגירושין, נ.כ.ש] בשם אלעד ת.ז. 333155141 יליד 27.5.2009. לדבריה, האב הוא אוחיון דוד".**
- **פסק הדין מצורף ומסומן כנספח ב**
- 2.7. רק לאחר שקיבלה ייעוץ משפטי, התחוויר לעותרת שסעיף ב' לפסק הדין משמעותו עלולה להיות פגיעה בכשרותו של הקטין מלבוא לקהל. ערעור על פסק הדין הוגש לבית הדין הגדול ביום 21.3.17 באמצעות עמותת מרכז צדק לנשים.
- **הודעת הערעור מצורפת ומסומנת כנספח ג**

2.8. ביום 29.5.2017 ניתנה החלטת בית הדין הגדול הדוחה את הערעור (להלן: **החלטת בית הדין הגדול**). המשיב 1 הטעים את החלטתו בחלוף המועד להגשת ערעור. כן קבע המשיב 1 כי בית הדין האזורי לא נתן החלטה אופרטיבית בנוגע לקטין, אלא רק ציטט את דברי העותרת, ומשכך הוא אינו נענה לערעור.

▪ החלטת בית הדין הגדול מצורפת ומסומנת כנספח ד

3. רקע – רשימות מעוכבי הנישואין וההנחיות

רקע הלכתי

3.1. מיהו ממזר? ההלכה היהודית מצביעה על מספר קבוצות שכושר הנישואין שלהן מוגבל. מבין פסולי החיתון, הקבוצה הקשה ביותר מבחינת פגיעתה היא האיסורים הנוגעים לממזרות וחשש-ממזרות. ממזרים מוגדרים כילדים הנולדים מכל אחד מאיסורי העריות (אשת איש עם גבר זר וגילוי עריות בתוך המשפחה): **"איזהו ממזר, זה הבא מאחת מכל העריות, בין בחייבי מיתות בין בחייבי כריתות, חוץ מהבא מהנדה שאע"פ שהוא פגום אינו ממזר אפילו מדרבנן"** (שולחן ערוך, אבן העזר, סימן ד, סעיף יג).

3.2. האיסור על נישואי ממזר הוא אחד הקשים ביותר בהלכה: **"ממזרין ונתינין אסורין, ואיסורן איסור עולם, אחד זכרים ואחד נקבות"** (בבלי, יבמות ע"ב, ב). בתלמוד פורשה משנה זו לאמור שאין לממזר כל דרך לרפא את הפסול שדבק בו, והאיסור עובר בירושה לכל הדורות.

3.3. מעמדם של "ספק ממזרים" קשה עוד יותר, מכיוון שהללו אסורים להינשא אפילו לממזרים אחרים: **"ממזר נושא ממזרת. במה דברים אמורים, כששניהם ודאין. אבל אם האחד ודאי והשני ספק, או אפילו שניהם ספק, אסורים זה בזה דשמא האחד ממזר והשני אינו ממזר. וכיצד ספק ממזר, כגון שבא מספק ערוה, שבא אביו על אשה שנתקדשה ספק קדושין, או שנתגרשה ספק גירושין"** (שולחן ערוך, אבן העזר, סימן ד, סעיף כד).

3.4. לאור החומרה במעמדם, ההלכה מבקשת למנוע ככל הניתן ריבוי של ממזרים. עיקרון הלכתי חשוב אשר ממתן את קושי הפגיעה בממזרים הינה הלכת "משפחה שנטמעה – נטמעה" – העיקרון שלפיו אסור לגלות את פסלותה של משפחה אשר נטמעה בה ממזר בעבר: **"אמר רבי יהושע בן לוי: כסף מטהר ממזרים, שנאמר: וישב מצרף ומטהר כסף. מאי מגישי מנחה בצדקה? א"ר יצחק: צדקה עשה הקב"ה עם ישראל, שמשפחה שנטמעה – נטמעה"** (בבלי קידושין דף ס"ט עמוד א). בעניין זה יורחב בגופה של העתירה.

מאגר מעוכבי הנישואין

3.5. ראשיתו של מאגר מעוכבי הנישואין (להלן גם: **המאגר**) היה בראשית ימי המדינה, ומאז עבר מספר צורות וגלגולים. תולדות המאגר עד לשנת 1976 מובאים ביתר פירוט ברשימות מעוכבי נישואין **"הנחיות היועץ המשפטי לממשלה"** 6.4501 (21.632) (התשל"ו; עדכון: התשס"ג) (להלן: **הנחיות היועץ**) ומובאים להלן בקיצור. בתקופת

המנדט בארץ ישראל דבר הרישום לנישואין פורסם בבית הדין ובעיתונות, ולא היו כל הוראות באשר לריכוז מידע על מעוכבי נישואין או הפצתו בין רושמי הנישואין. בשנת תשי"א-1951 הוציא לראשונה משרד הדתות, באישור מועצת הרבנות הראשית, "תקנות והוראות לרישום נישואין" שבהן נקבעו לראשונה הוראות בנוגע לריכוז והפצת מידע אודות מעוכבי נישואין. התקנות קבעו מנגנון לניהול המידע על ידי רושמי הנישואין, ריכוזו בידי הרבנות הראשית לישראל ומשרד הדתות וכן פרסומו בעיתונות. בשנת תשי"ד-1954 הוציא משרד הדתות מהדורה מתוקנת של התקנות וההוראות לרישום נישואין, שבהן בוטלה חובת הפרסום. הוראות אלו שימשו עד לשנות השבעים.

3.6. בשנת 1976 פרסם היועץ המשפטי לממשלה את הנחייה 6.4501 בעניין רשימות מעוכבי הנישואין, שבמסגרתה בחן את חוקיות מאגר המידע. היועץ קבע כי למשרד הדתות יש סמכות לרכז מידע על מעוכבי נישואין על סמך החלטות של בתי הדין הרבניים ושל רושמי הנישואין. בתחום הפעלת הסמכות קבע היועץ כי על ניהול הרשימות תלים כללי הצדק הטבעי ועקרון צנעת הפרט. לפיכך נקבע כי על רושם הנישואין להסתמך אך ורק על ראיות סבירות ולהעניק לאדם זכות טיעון טרם סירוב לבקשתו להינשא. כמו כן נקבע כי אין להפיץ את המידע שבמאגר בין רושמי הנישואין, ותחת זאת יש להקים מאגר מרכזי אשר מולו ניתן יהיה לבדוק באופן פרטני את בקשות הנישואין. על המידע שבמאגר להתבסס על החלטות בתי הדין ביחס לבעלי הדין שלפניהם בלבד, ואין לרכז מידע ביחס לאנשים שלא פנו בבקשה להירשם בנישואין.

■ הנחיית היועץ המשפטי לממשלה מספר 6.4501 מצורפת לעתירה זו ומסומנת כנספח ה

4. מאז כתיבתה, פעל משרד הדתות לפי הנחיית היועץ והקים רשימה מרכזית אליה פנו רושמי הנישואין לבירור מעמד הנרשמים בפניהם. אולם, יתר חלקי ההנחיה לא קוימו ככתבן וכלשונו. כך למשל מצא מבקר המדינה בדו"ח מס' 40 לשנת 1989 כי ברשימת המעוכבים המשיכו לכלול אנשים שלא היו צד להליך בפני בית-הדין הרבני ואשר לא נרשמו לנישואין, תוך הפרה של זכות הטיעון שלהם. במסגרת קבוצה זו של מעוכבי נישואין נכללו קטינים אשר הוכרזו כממזרים או ספק ממזרים בשל מידע שעלה בהליכי הגירושין של הוריהם, והם עצמם לא יוצגו בהליך. כמו כן מצא המבקר כי משרד הדתות לא הנחה את רושמי הנישואין לדווח להם אודות מקורות המידע והבירורים שביצעו, וכתוצאה מכך נכללו ברשימה אנשים על סמך שמועות או מידע לא מבוסס מצד אנשים שפנו מיוזמתם ומסרו מידע אודות אנשים פלונים (לפעמים בעילום שם).

■ הפרק הרלוונטי בדו"ח מבקר המדינה משנת 1989 מצורף לעתירה ומסומן כנספח ו

5. בשנת 2004 ניסחו היועץ המשפטי לממשלה ונשיא בית הדין הגדול הנחיות בעניין סדר דין בתיקי כשרות נישואין. התייחסות להנחיות אלה תובא בגוף העתירה.

6. לביית הדין הרבני אין סמכות לדון בעניינו של צד ג' – קטין - שלא הגיע לפתחם במסגרת תיק נישואין או גירושין

6.1. העותרים יטענו כי פסק הדין פוגע באופן ישיר בקטין שלא היה צד לתיק הכרת מעוברת והוא מעולם לא פנה לבית הדין מיוזמתו ובית הדין נעדר סמכות כלפי אותו צד ג'.
 6.2. בתי-הדין הרבניים שואבים את סמכותם מכוח החוק, ומוגבלים בסמכותם לפי חוק. עיקרון זה הוכר מכבר בפסקי דין של בית משפט נכבד זה, ודומה שאין צורך להאריך בכך (ראו, למשל: בג"צ 323/81 וילוזני נ' בית הדין הרבני הגדול, פ"ד לו(2) 733 (1981), בעמוד 738-9: "בתי הדין הרבניים שואבים את סמכות שיפוטם, מבחינת המערכת המשפטית של המדינה, מחוק המדינה, אשר העניק להם סמכות זו...". למקורות עיוניים נוספים בעניין סמכות בתי-הדין הרבניים במדינת ישראל ראו: מנחם אלון, המשפט העברי ג' 1477–1484; וסדרת המאמרים של יצחק אנגלרד, "מעמדו של הדין הדתי במשפט הישראלי" משפטים ב' 316–268; 510–522 משפטים ד' 63–31; משפטים ו' 29–5).

6.3. העותרים יטעימו טענתם בכך שבתי הדין הרבנים מוסמכים לדון בענייני נישואין וגירושין, בגבולות סעיף 1 לחוק שיפוט בתי דין רבניים (נישואין וגירושין), תשי"ג – 1953 (להלן: חוק שיפוט בתי דין), וכן הם מנועים מלדון בצדדי ג' שאינם תובעים או נתבעים בתיק. בעניין זה קבע כב' הנשיא (בדימ.) א' ברק באופן חד משמעי כי החלטות בית הדין אינן יכולות להשליך על צדדים שלישיים:

הוראה זו מסמיכה, ללא ספק, את בתי הדין הרבניים לדון בסכסוכים בענייני נישואין או גירושין בין בני-זוג בינם לבין עצמם. אך האם מסמיכה הוראה זו את בתי-הדין הרבניים לדון בסכסוך שעניינו נישואין או גירושין כאשר

הצדדים לסכסוך אינם בני-הזוג עצמם? לדעתי, התשובה על שאלה זו הינה בשלילה. מנקודת מבט זו מתבקשת המסקנה כי כשם

שהנישואין והגירושין עצמם הם פעולה שבין בעל לאישה, כך גם "ענייני"

נישואין וגירושין שבהם מוסמך לדון בית-הדין הרבני הם עניינים שהצדדים להם

הם הבעל והאישה. ברוח זו ציין פרופ' טדסקי, כי ענייני הנישואין אינם כוללים

את התוצאות הנובעות מהנישואין כלפי צד שלישי (ג' טדסקי "מעמד אישי [7]

בעמ' 167). פרופ' שיפמן הדגיש כי "תוצאות הנישואין כלפי צדדים שלישיים אינן

מענייני הנישואין" (פ' שיפמן דיני המשפחה בישראל כרך א' (בעמ' 33)) (בג"ץ

293/00 פלונית נ' בית הדין הרבני הגדול בירושלים (פורסם בנבו, 19.3.01)).

(בג"ץ 2621/00 לוי נ' בית הדין הרבני האזורי בירושלים, פ"ד נד(3), 809, 812–813

(2000); והשוו: בג"ץ 2829/03 פלונית נ' בית הדין לערעורים בעכו פ"ד ס(4) (159)).

6.4. במקביל לכך, יש להדגיש כי הפסיקה קבעה מפורשות כי גבולות פעילותו של בית הדין הרבני תחומים למסגרת של ערכאה אדברסרית, והוא אינו מערכת חובקת כל שתפקידה לאתר לרכז ולקבוע את מעמדו של כל יהודי:

תפקידו של בית הדין הרבני הוא איננו טריבוטל אשר "נתמנה במפורש כדי לקבוע את מעמדם של בני-אדם", אם יהודים הם אם לאו. לא סעיף 1 לחוק שיפוט בתי-דין רבניים ולא שום חוק אחר לא מסר לו תפקיד כזה

(כב' השופט לנדוי בבג"ץ 359/66 בנימין גיתיה נ' הרבנות הראשית והמועצה הדתית, ירושלים, כב (1) 290 (פורסם בנבו, 07.03.1968)

וכן:

בתי המשפט ובתי הדין הרבניים לא נועדו למתן חוות-דעת ערטילאיות, אלא נועדו לצורך פסיקה בסכסוכים בין צדדים; וכשנקבע מה שנקבע על-ידי בית הדין בסמכותו השיפוטית ובתוקף תפקידו, אין קביעה זו יכולה להיחשב כחוות-דעת תיאורטית אלא כפסק-דין בין יריבים"

(בג"ץ 257/81 אלטר נ' בית הדין האזורי חיפה (פורסם בנבו, 31.3.81)).

6.5. הנה כי כן, מכל האמור עולה כי בית הדין נעדר סמכות לדון בעניינו של הקטין. ההליך המקורי עסק בהיתר הנישואין לעותרת, והיה על המשיב 2 להתמקד בעניינים הרלוונטיים להליך הכרת מעוברת, היינו: מתן היתר נישואין לעותרת. העותר 2, הקטין, לא פנה לבית הדין, לא ביקש להתחתן או להתגרש, ואף אינו נמצא במוקד הליך משמורת או מזונות שבעניינם בית הדין יכול לקנות סמכות. משכך בית הדין פעל בניגוד לסמכותו כאשר חקר את העותרת, דן בעניינו של הקטין וקבע בפסק הדין מסקנות שעלולות לפגוע אנושות בצד ג' – הוא הקטין.

6.6. עוד יש להוסיף כי לאחרונה בית המשפט הנכבד דן בעניינה של פרשה שכונתה "העגונה מצפת", ובמסגרתה הגיש צד ג' ערעור לבית הדין הגדול, כאשר הוא לא היה צד לתיק שנידון בבית הדין האזורי (בג"ץ 9261/16 פלונית נ' בית הדין הרבני הגדול לערעורים בירושלים (פורסם בנבו, 30.03.2017)). בית המשפט הנכבד קבע באופן ברור ומפורש שאותו כינה "כלל ברזל", כי אדם שלא היה צד לתיק מנוע מלהגיש ערעור על פסק הדין. מכאן מבקשים העותרים להקיש מפסיקה זו ולחזק טענתם כי רק בעלי הדין עצמם העומדים בפני בית הדין הרבני – עניינם הוא זה שנידון, ותוצאות פסק הדין משליכות עליהם בלבד. ומכאן עולה המסקנה כי בית הדין נעדר סמכות לדון באדם שאינו צד לסכסוך גירושין או לבקשה לנישואין.

7. בתי הדין הרבניים נעדרים סמכות חקירה וייזום תביעות

7.1. העותרים יטענו כי התשאלו שאלות יזם המשיב 2 אודות הקטין ואודות אביו מהווים סטייה מאופיים האדברסרי של ערכאות השיפוט בישראל, כמו גם הפרת האיזון שבעקרון הפרדת הרשויות. העותרים סבורים כי מטרת התשאלה היא גביית ראיות לצורך פתיחת תיק עתידי או לחלופין – לצורך הכללה אקטיבית של שמו של הקטין

במאגר מעוכבי הנישואין. כך או כך, חרג המשיב 2 מתפקידו כבית דין שבורר בסכסוכים שבין צדדים.

7.2. סמכותם של בתי הדין הרבניים כבעלי סמכות שפיטה מעוגנת בחוק יסוד: השפיטה

(וראו: בג"ץ 1912/97 ריש נ' מועצת הרבנות הראשית לישראל פ"ד נב(5) 650 (1998)).

המחוקק העניק מכוחו של חוק היסוד סמכויות שונות לבתי הדין הרבניים באמצעות דברי חקיקה כגון חוק שיפוט בתי דין וחוק הדיינים, תשט"ו – 1955. ואולם, העותרות מבקשות להדגיש כי בספר החוקים הישראלי לא קיים ולו דבר חקיקה ראשי אחד המעניק לבית הדין הרבני סמכויות חקירה, כמו גם סמכות לפתוח בהליכים ולנהל פרשת תביעה, על אחת כמה וכמה כאשר ההליך מתנהל נגד מי שאינו מעוניין בכך. ועוד: חוק יסוד: השפיטה תוחם את מהותם וסמכותם של בתי הדין הרבניים לענייני שפיטה בלבד.

7.3. ויודגש: שיטת המשפט האדברסרית הנוהגת בישראל מונעת מערכאה שיפוטית לזום הליכי משפט, לחקור ולפתוח תיקים, על אחת כמה וכמה כאשר מדובר בעניינים שחורגים מהעניין של התיק שהובא בפניהם.

7.4. לחיזוק טענה זו ניתן לצטט את דברי היועץ המשפטי לממשלה בהנחיות היועמ"ש דלעיל

(נספח ה) שלפיהם מעמדו של רושם נישואין אינו כמעמדה של המשטרה, וכי ללא פניה -

להתחתן או להתגרש--אין לרושם הנישואין סמכות חקירה או רישום:

סמכותו של רושם הנישואין קמה רק כאשר אדם פונה אליו בבקשה להירשם לנישואין. באין פניה אין סמכות. לא הרי מעמדו של רושם הנישואין כהרי מעמדה של המשטרה, האוספת בכל העת מידע על עבריינים בכוח. פקודת המשטרה קובעת כי אחד מתפקידיה של המשטרה הוא "במניעת עבירות ובגילויין" (סעיף 3 לפקודת המשטרה [נוסח חדש], התשל"א-1971). לשם ביצוע תפקיד זה ראוי לה למשטרה שתנהל רישומים של עבריינים בכוח. לעומת זאת, תפקידו של רושם הנישואין הוא לרשום לנישואין את הפונים אליו, ואין זה מתפקידו לאסוף מידע על מי שלא פנה אליו כלל.

7.5. לא זו אף זו: סמכויות חקירה מטיבן ומטבען עלולות להביא לפגיעה בנושאים בזכויות אדם

(ע"פ 5121/98 יששכרוב נ' התובע הצבאי הראשי פ"ד סא(1) 461 (2006)). נורמה הפוגעת

בזכויות אדם עליה לעמוד בתנאי פסקת ההגבלה, ובראש ובראשונה להיות מעוגנת

בחקיקה ראשית, בניגוד לנעשה בענייננו (בג"ץ 355/79 קטלן נ' שירות בתי הסוהר פ"ד

לד(3) 294 (1980)).

7.6. עוד יש להוסיף כי התנהלות בית הדין, אשר נוטלת סמכויות חקירה ובדיקה, מביאה

לפגיעה בעקרון הפרדת הרשויות. בעניין זה ניתן לצטט את דברי המלומד פרופ' שמעון

שטרית:

מתפקיד ההכרעה בסכסוכים נגזר מאפיין נוסף של הליך השפיטה, והוא שיוזם ההליך אינו בית-המשפט, אלא אחד הצדדים לסכסוך. עיקרון זה נגזר מתוך תפקידו העיקרי של בית-משפט ובית-דין במדינה דמוקרטית – יישוב סכסוכים. עיקרון הפרדת הרשויות מקנה בידי בעל סמכות שפיטה את כוח ההכרעה בסכסוכים בין אזרחים ובין האזרח לרשויות השלטון, אך לא סמכויות

שלטוניות מובהקות, כגון הכוח ליזום חקירות ופתיחה בהליכים משפטיים
(ראו: שמעון שטרית, על השפיטה 201-204 (2004)).

7.7. לנוכח האמור, יטענו העותרים כי בית הדין האזורי סטה מסמכותו כשביקש לדון בעניינו של הקטין שלא היה צד להליך הכרת מעוברת, וכן הוא היה נעדר סמכות לחקור מיוזמתו את העותרת בעניין אבהות הקטין, ולאסוף ראיות לעניין שאינו מעניין התיק העומד בפניהם – הליך הכרת מעוברת.

8. בית הדין הרבני אין סמכות עניינית לדון באבהות

- 8.1. העותרים יטענו כי בית הדין האזורי אינו מוסמך לדון בסוגיית האבהות, ולפיכך לא היה מוסמך לחקור את העותרת בנוגע לאביו של הקטין, וכמו כן לא היה מקום לציין במסגרת פסק הדין את ציטוט דבריה של העותרת באשר לזהות אביו של הקטין.
- 8.2. בהתאם לסעיף 51 **לדבר המלך במועצה על ארץ ישראל, 1922 עד 1947** תביעת אבהות אינה נכללת במסגרת ענייני המעמד האישי שבגדרם מוסמך בית הדין הרבני לדון. ההלכה שנקבעה בבג"צ 283/72 **בוארון נ' בית הדין הרבני פ"ד כו(2) 727 (1972)** עומדת בתוקפה, ולפיה בית הדין הרבני אף לא יקבל סמכות בענייני אבהות על פי הסכמה שניתנת בהתאם לסעיף 9 לחוק שיפוט בתי דין (וראו עוד: ע"א 201/82 **פרץ נ' אסולין פ"ד לו(2) 838 (1983)**). מכאן נובעות שתי מסקנות: האחת היא שבית הדין האזורי לא היה מוסמך לדון בענייני אבהות ומכאן החקירה שביצע כלפי העותרת הייתה נעדרת סמכות, ושנית, הפסוקית בפסק הדין המתייחסת לאבהות על הקטין אינה מעלה או מורידה לסוגיית האבהות על הקטין, ומשכך עליה להימחק מרישומי בית הדין הרבני.
- 8.3. ואכן יש לומר כי לעיתים ערכאה מוסמכת לדון בנושא החורג מסמכותה העניינית מתוקף ה"סמכות הטבועה". ואולם העותרות יטענו כי גבולותיה של "הסמכות הטבועה" צומצמה בפסיקה למקרים חריגים בלבד כמו גם לעניינים של סדרי דין בלבד: **"סמכות עזר זו אינה בלתי מוגבלת. אין היא רחבה יותר מהסמכות המפורשת לקבוע סדרי דין. מטיבה ומטבעה, היא פועלת בגדרי הדין הדיוני ועניינה הניהול הראוי של ההליך השיפוטי והשליטה הראויה עליו"** (בג"צ 3914/92 **לב נ' בית הדין הרבני האזורי בתל-אביב-יפו, פ"ד מח(2) 491 (1994)**), ואין להפעילה במקרים שבהם ייפגעו זכויות יסוד (ע"א 548/78 **שרון נ' לוי, פ"ד לה(1) 736 (1980)** וראו גם: דברי השופט ד' לוי בע"א 748/81 **סוקולובר נ' הרפז, פ"ד לח(2) 688 (1984)**, 695). זאת ועוד: "הסמכות הטבועה" לא חלה לגבי סוגיה החורגת מהעניין שבו דנה אותה ערכאה. לשון אחרת: ערכאה לא תקנה סמכות טבועה בנושא שאין נגיעה בינו לבין הסוגיה שבה היא דנה באותה שעה.
- 8.4. כפי שיפורט להלן, זכויות בסיסיות של הקטין נפגעו לנוכח התנהלות המשיבים 1-2, ומשכך ברי כי הם לא היו מוסמכים לעשות שימוש אף בסמכותם הטבועה בנסיבות מקרה זה. זאת על אחת כמה וכמה כאשר מדובר בתיק שהמוקד שלו היה בקשה להיתר נישואין, ולא היה כל צורך לשם כך להידרש לשאלת האבהות בעניין הקטין. משכך יטענו העותרים כי בית הדין האזורי סטה מגבולות סמכותו כאשר דן בסוגיית האבהות או כשורת היוחסין החורגת מגדר הליך "הכרת מעוברת".

9. פסק הדין והחלטת בית הדין הגדול פוגעים בזכויות יסוד של הקטין

9.1. פגיעה בזכויות הקטין להגנה מהפליה וענישה

א. העותרים יטענו כי סעיף ב' לפסק הדין חושף את הקטין ל"הפליה ולענישה", קרי, לקביעות כי הקטין ממזר או חשש ממזר ולהשלכות הנובעות מכך ומהווה פגיעה בזכויות הילד.

ב. האמנה בדבר זכויות הילד (1989) (להלן: **האמנה**) אושררה על ידי ממשלת ישראל בשנת 1991 והוכרה כבסיס לפרשנות של נורמות משפטיות במסגרת ע"פ 3112/94 **אבו חסן נ' מדינת ישראל פ"ד נג(1) 4 (1999)**. האמנה מורה בסעיף 2: "מדינות החברות ינקטו בכל האמצעים המתאימים להבטיח כי הילד מוגן מפני כל צורה של הפליה או ענישה על יסוד מעמדם, פעילויותיהם, השקפותיהם, או אמונותיהם של הורי הילד, אפטרופסיו החוקיים, או בני משפחתו".

זכויות הילד הוכרו כראויות להגנה בבית המשפט העליון החל מעניין ע"א 2266/93 **פלונים נ' אלמוני פ"ד מט(1) 221 (1995)**.

ברי, אם כן, כי ילד שמוכרז על ידי בית הדין כממזר, נענש ומופלה בגין המעשים לכאורה של הוריו – ללא עוול בכפו, ובמקרה דנן גם מבלי שתינתן לו הזדמנות להגן על עצמו. על כן, בכל מה שנוגע לרישום ילדים במאגר שמנהל בית הדין – הרי שהדבר עולה כדי הפרה של דברי האמנה המפורשים והקבועים בחוק, והן של הפסיקה בנושא.

זאת ועוד: הקטין נענש בגין אמונות ודעות של המדינה. וזאת כאשר המדינה התחייבה לשמור על הילד "מפני כל צורה של הפליה או ענישה על יסוד מעמדם, פעילויותיהם, השקפותיהם, או אמונותיהם של הורי הילד" לא כל שכן, שעליה להימנע מענישה והפליה זו.

9.2. פגיעה בפרטיות

א. הקטין זכאי לכך שהזכות החוקתית שלו לפרטיות לא תקופח או תפגע. הזכות החוקתית לפרטיות מעוגנת מפורשות בסעיף 8 **לחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו**. בין היתר נקבע כי "הפרטיות נועדה לאפשר לפרט "תחום מחייה" שבו הוא הקובע את דרכי התנהלותו, בלא מעורבותה של החברה. זו "הזכות להיעזב לנפשו" (the right to be left alone): השופט ברנדייס" (בגץ 6650/04 **פלוגי נ' בית הדין הרבני האיזורי בנתניה**, פ"ד סא(1) 581, פס' 10 לפסק דינו של כב' הש' ברק).

ב. לטענת העותרים פסק הדין והשלכותיו פוגעים בפרטיותו של הקטין. בית הדין אינו מאפשר לקטין לגדול באנונימיות תוך שהוא נעזב לנפשו. בית הדין שלף את הקטין מהאנונימיות בה היה מצוי והציבו באמצעו של דיון אשר במהותו כלל לא עסק בקטין ואשר לקטין לא הייתה כל השלכה על תוצאותיו ואף הגדיל לעשות בהכנסתו של הקטין – כעת או בעתיד - למאגר מעוכבי הנישואין.

9.3. הפגיעה בזכות לשם טוב

עוד יוסיפו העותרים ויטענו כי הכרזת הקטין כממזר מהווה למעשה פגיעה בזכותם של קטינים לשם טוב. הזכות לשם טוב הוכרה אף היא כזכות חוקתית הנגזרת מערך כבוד האדם (ראו פסק הדין בג"ץ 6126/94 סנש נ' רשות השידור ואח', פ"ד מג(3) 817). לנוכח הפגיעה בעקרונות יסוד של שיטת המשפט, יש למחוק את סעיף ב' לפסק הדין כמו גם כל הערה בעניין בתיקי בית הדין ולהוציא את שמו של הקטין מן המאגר, ככל שהוא מצוי בו.

10. חיפוש וחקירה בעניין ממזרים חורגת ממדיניות המשפט הישראלי וההלכה ונדרש סעד מן הצדק

10.1. העותרים יטענו כי השאלות שנשאלה העותרת אודות אבי הקטין במסגרת הדיון בתיק "הכרת מעוברת" ותיעוד תשובתה בפסק הדין, מהווים סטייה ברורה מהמדיניות של המחוקק, כמו גם של ההלכה עצמה. מדיניות זו קובעת כי אין לגבות במהלך הליך משפטי ראיות העלולות לממזר אדם, לא כל שכן קטין. העותרים יצינו כי אף אם פסק הדין אינו קובע מפורשות דבר באשר לכשרות יוחסיו של הקטין, הרי שרושם הנישואין, כמו גם בתי הדין הרבניים עשויים לעשות שימוש במידע זה בעתיד. יצוין כי העותרים לא יודעים האם המשיבים פעלו להכללת הקטין ברשימת מעוכבי הנישואין. זאת ועוד: העובדה שהפקידה במשרדי רושם הנישואין הודיעה לעותרת כי ברישומים של הרבנות הראשית מצוין ליד שמה כי יש שאלה לגבי כשרות בנה, מעידה כי המשיבים 1-4 עורכים רישום האוסף מידע על בעיות בכשרות היוחסין, וזאת בנוסף למאגר מעוכבי הנישואין שמנהל המשיב 3.

מדיניות המשפט הישראלי מונעת גביית ראיות הפוגעות בכשרות היוחסין

10.2. העותרים יבקשו להקיש מהסוגיה העוסקת בתביעות אבהות ובפרקטיקה המגולמת בחוק מידע גנטי, התשס"א – 2001 (להלן: חוק מידע גנטי), באשר למדיניות המחוקק ובתי הדין שלא לאסוף ולגבש ראיות העלולות לממזר אנשים.

10.3. עוד טרם חקיקת חוק מידע גנטי קבע כב' השופט מ' אלון כי אין לבצע בדיקת רקמות מתוך החשש לפגום בכשרות הקטין בפסק דינו בעניין ע"א 548/78 שרון נ' לוי פ"ד לה(1) 736 (1980):

נראה לי שבמקרה כגון זה מן הראוי אף שלא להיזקק לעריכת בדיקה זו כל עיקר, שהרי מקובלנו, כי "משפחה שנתערב בה פסול ואינו ידוע לרבים, כיוון שנטמעה נטמעה, והיודע פיסולה אינו רשאי לגלות אלא יניחנה בחזקת כשרות, שכל המשפחות שנטמעו בישראל כשרים לעתיד לבוא (ראו גם: תמ"א (ת"א) 1279/83 פלוגי נ' אלמונית פ"מ תשמ"ה (ג) 259; תמ"א (ת"א) 1554/84 פלוגי נ' פלוגי פ"מ תשמ"ז (א) 216)).

10.4. המחוקק התווה את המדיניות הברורה בשאלת ביצוע בדיקות גנטיות לבירור אבהות בשעה שהביא לתיקון מס' 3 של **חוק מידע גנטי**. סעיף 28 לחוק **מידע גנטי** מורה כי בית משפט לענייני משפחה לא יורה על ביצוע בדיקה גנטית בשאלת אבהות של קטין, שעה שהבדיקה עלולה להביא לפגיעה בכשרות הקטין לפי דין תורה.

10.5. תיקון מס' 3 לחוק **מידע גנטי** בא לעולם לאחר דיונים ארוכים בוועדת המידע והטכנולוגיה של הכנסת, כמו גם דיונים בוועדה בינמשרדית שמינה היועץ המשפטי לממשלה בראשותו של ד"ר פרץ סגל ממשרד המשפטים. כל הגורמים היו תמימי דעים באשר להכרח להימנע מביצוע בדיקות גנטיות אשר עלולות לממזר קטינים. יודגש כי לכל אורך הדרך המדיניות היא שיש לעשות כל מאמץ ולמנוע ממזור קטינים. מדיניות זו איפיינה לא רק את משרד המשפטים ומשרד הרווחה אלא גם את מדיניותו של מנהל בתי הדין הרבניים עצמו, כפי שעולה מדבריו של עו"ד שמעון יעקבי, היועץ המשפטי לשיפוט רבני (בתוארו אז): **"ממזר או ספק ממזר, כאשר הבדיקה עלולה למצוא ראיה שעלולה להעיב על כשירותו להינשא, אנחנו מתנגדים לעריכת הבדיקה מלכתחילה"** (פרוטוקול ישיבת וועדת המדע והטכנולוגיה של הכנסת (20.11.07)).

▪ פרוטוקול ישיבת וועדת המדע והטכנולוגיה מצורף ומסומן כנספח ז

10.6. החל מתיקונו של חוק מידע גנטי קיימת גישה בקרב שופטים בבתי המשפט לענייני משפחה, ולפיה אין לקבל אף ראיות אחרות, שאינן בדיקות גנטיות, במקרה שראיות אלה עלולות לפגום בכשרות הקטין. כך למשל עולה מדבריו של כב' השופט איתי כץ מבית המשפט לענייני משפחה בירושלים (תמ"ש (י-ם) 13632/08 **פלוני נ' אלמונית** תק-מש 275, 277 (2009): **"כיום, לאחר כניסת התיקון לחוק מידע גנטי לתוקפו, אין המצב המשפטי כיום כמצב ששרר קודם לתיקון...לעניין הבאת ראיות נוספות להוכחת האבהות..."**

10.7. דברים ברוח דומה השמיע כב' השופט גייפמן שהצביע על כך שבתיקון מס' 3 לחוק מידע גנטי השמיע המחוקק את מדיניותו ולפיה יש לייחס חשיבות לחשש לפגיעה בכשרותו של קטין, ומשכך יש להיזהר משמיעת עדויות בתיק אבהות (תמ"ש 87471/01 **פלוני נ' פלונית** (פורסם בנבו, 24.6.09)). וכך אף ניתן להסיק מדברי האוביטר של כב' השופט אי רובינשטיין בע"מ 9638/08 **פלונית נ' פלוני** תק-על 2008 (4) 3207, 3208 (2008): **"אוסף מעבר לאמור, כי הגם שאין חולק כי בתיק זה אין חשש מזרות, פרשנות נושא זה צריכה לילך יד ביד עם הגישה הבסיסית של מניעתם ככל האפשר של מקרי ממזור"** (ראו גם: בע"מ 2685/11 **פלוני נ' פלונית** (פורסם בנבו, 13.3.12); וראו גם: תמ"ש (משפחה כ"ס) 32690/09 **פלונית נ' פלוני** (פורסם בנבו, 16.7.12)).

10.8. מדיניות דומה אימץ בית המשפט נכבד זה במסגרת בג"ץ 3691/14 **מרכז צדק לנשים נ' בית הדין הרבני הגדול** (פורסם בנבו, 9.9.15). בעניין זה הוגשה עתירה כנגד החלטת בית הדין הגדול להזמין תיק רפואי של קטין ושל אמו על מנת לקבוע האם הקטין ממזר. בגדר העתירה, התבקש בית המשפט העליון ליתן צו ביניים המורה לבית הדין לעכב את החלטתו כל עוד העתירה נידונה. ביום 25.5.14 נתן כב' השופט צ' זילברטל צו ארעי כמבוקש, וביום 1.6.14 ניתנה החלטה הנענית לבקשה לצו ביניים. יצוין כי אף המדינה הביעה הסכמתה למתן צו הביניים, על זאת על רקע התפיסה העקרונית שאין לאסוף ראיות העלולות לפגוע בכשרות יוחסיו של קטין.

- כתב העתירה בבג"ץ 3692/14 מצורף ומסומן כנספח ח
- החלטת בית המשפט העליון מיום 25.5.14 בבג"ץ 3691/14 מצורפת ומסומנת כנספח ט

10.9. יש להדגיש כי מדיניות זו נקבעה בהתאם לפרשנות של עקרון "טובת הקטין", שלאורה על בית המשפט לבחון כל סוגיה משפטית הנוגעת לקטינים. בעניין זה ראו: דניאל 7015/94 **היועץ המשפטי לממשלה נ' פלונית**, (נ1), 48, (1995); ע"א 623/80 **פלונית נ' היועץ המשפטי לממשלה**, לה(2), 72 (1980); בע"מ 2685/11 **פלוני נ' פלונית** (פורסם בנבו, 13.3.12); וכן את פסק דינו של בית המשפט המחוזי אשר קבע הפרדה של אבהות במישור האזרחי מול אבהות במישור הדתי לאור שיקול העל של טובת הקטינה (עמ"ש (ת"א) 24955-03-11 **מ' נ' ה'** (פורסם בנבו, 28.8.12) ופסק דינו של בית המשפט הנכבד אשר אישר את פסק דינו של ביהמ"ש המחוזי: בעמ 7038/12 **פלוני נ' פלוני** (פורסם בנבו, 16.10.12).

10.10. הנה כי כן, לנוכח האמור מתגבשת המסקנה כי מדיניותו הברורה של המחוקק ושל בית המשפט הישראלי הוא להימנע מנקיטה בפרקטיקות העלולות לממזר אדם בוגר או קטין, לרבות שמיעת ראיות מסוג זה.

מדיניות ההלכה באשר לאיסוף ראיות העלולות לפגוע בכשרות היוחסין

10.11. כאמור בסעיף 3.4 לעיל ההלכה נקטה לאורך התפתחותה במדיניות שלפיה "משפחה שנטמעה – נטמעה" (בבלי, קידושין עא ע"א), ולפיה אין לחקור ולדרוש אחר פסולי חיתון, ואף אדם שיודע על הפסול – אסור לו להודיע על כך (שו"ת אגרות משה אבן העזר חלק ד סימן ט ד"ה והנה הב"ש).

בהתאם למדיניות זו, שדרה של פוסקי הלכה סברו כי אין לחפש אחר ראיות שעלולות לממזר אדם, או לכל הפחות אין על בית הדין חובה לעשות כן (ראו למשל: שו"ת מהרם מינץ סי' עה שקבע כי על בית דין אין לחפש ולחקור בעניין לעז שמוציאים על אדם: "וכן כה"ג ידענה עובדא דנקטו בעלי ריב לפגום כזה אדם כשר, וגערו בהו רבותינו הגדולים... והוציאו בנזיפה, ופסקו שאין להושיב ב"ד על ככה"; וכן פסק החתם סופר שאסור לבית דין לבדוק מיוזמתו אודות אישה שיצא עליה לעז שאסורה על בעלה (שו"ת חתם סופר, אבן העזר, ח"ב, קעד)).

10.12. ואכן, בהתאם לאותה מדיניות, חיווה דעתו ד"ר מיכאל ויגודה, ראש תחום משפט עברי במשרד המשפטים כי על בית הדין להימנע מלחפש מיוזמתו ראיות שעלולות לגרום לפסול בפסלותו של אדם:

העולה מן האמור עד כאן הוא, שעל פי ההלכה לא זו בלבד שבית הדין אינו צריך להעלות מיוזמתו חשדות ולחטט בעניין כשרות היוחסין של אדם, אלא אפילו אם חשדות כאלו מועלים בפניו, בית הדין אינו חייב לברר ולחפש אחר ראיות העשויות לאשש חשדות אלו (ד"ר מיכאל ויגודה "בירור חשדות לכשרות יוחסין בבתי הדין, חוות הדעת הוגשה לבית הרבני הגדול במסגרת ערעור מס' 621/תש"ס שהוגש בפניו בתיק 99009/1).

- חוות דעתו של ד"ר ויגודה מצורפת ומסומנת כנספח י

10.13. בהקשר זה יש לציין כי כבר לפני כ- 40 שנה הציע השופט משה זילברג לקבוע תקנה שלפיה אין לקבל עדות שתעיד על פסול משפחה. הנוסח המוצע של התקנה של זילברג הוא כדלקמן: **"בכל דיון על כשרות המשפחה, הרי אם המשפחה היא משפחה שנטמעה, אסור יהיה להביא עדות שתעיד על פסול משפחה. ואם הושמעה בקשר לעניין אחר תהא עדות פסולה לגבי דיון זה"** (משה זילברג, "פיתרון הלכתי יסודי לבעיית הממזרות" באין כאחד: אסופת דברים שבהגות, בהלכה ובמשפט, 245 (תשמ"ו), בעמ' 247-8. המאמר התפרסם לראשונה במעריב, י"ט אייר תשל"א (14.5.71).

10.14. עוד יש להוסיף כי בהקשרים שונים ניתן לאתר גישה ברורה שעולה מדבריהם של בעלי תפקידים בממסד הדתי, ולפיה בית הדין הרבני אינו אמור לחקור ולחפש ממזרים מיוזמתו. בעניין זה התבטא ד"ר הרב מרדכי הלפרין, יו"ר הוועדה הציבורית מקצועית לבחינת הנושא של תרומת ביציות (7.6.00), בהקשר של בדיקות רקמות במקרה של ילד שנולד מאישה נשואה אשר נידונו בהקשר לסוגיית תרומת הביציות: **"הסיבה לכך שלא מחפשים ממזרים נוסעת בין היתר מההלכה ש"משפחה שנטמעה, נטמעה", במסכת קידושין בדף ע"א" (פרוטוקול הוועדה הציבורית מקצועית לבחינת הנושא של תרומת ביציות (7.6.00) בעמ' 33). באותו דיון התבטא הרב אלי בן דהן, מנהל בתי הדין הרבניים בתפקידו דאז, ולדבריו מדיניות בית הדין היא לא לתשאל בעלי דין באשר לסוגיית היוחסין של ילדיהם: **"בית הדין לא פונה בכל דיון ואומר חבר'ה, תגידו יש לכם ילדים פסולים? יש לכם בעיות, או אתם בעייתיים? בוודאי שלא. אבל הדבר עולה מעצם הדיונים, שבני זוג מתדיינים"** (שם, שם).**

▪ פרוטוקול הוועדה הציבורית מקצועית לבחינת הנושא של תרומת ביציות (7.6.00) מצורף ומסומן כנספח יא

10.15. הנה כי כן, עולה תמונה ברורה שלפיה המשיבים 1-2 בחרו לנקוט במדיניות פוגענית וקשה כלפי הקטין, אשר מהווה סטייה ממדיניות המחוקק והפסיקה. עוד עולה מהאמור כי בפני המשיבים 1-2 עמדה האפשרות לנקוט במדיניות הלכתית מוכרת ומקובלת שלפיה בית הדין הרבני אינו יוזם, חוקר ומעורר שאלות בכל הנוגע לכשרות יוחסין. בית המשפט הנכבד פסק לא פעם כי פירוש נכון וראוי של חוק שנוגע לעניינים הלכתיים ולאיסורים דתיים הוא פירוש המצמצם ככל הניתן את הפגיעה בזכויות חוקתיות (ראו למשל, בג"ץ 7203/00 מעדני אביב אוסובלנסקי בע"מ נ' מועצת הרבנות הראשית, נו (2) 196 (2001)) שם הוגבל שיקול הדעת ההלכתי בשל הפגיעה בחופש הדת. (כן השוו: בג"ץ 5009/94 מיטראל בע"מ נ' מועצת הרבנות הראשית לישראל, פ"ד מח(5) 617 (1994); בג"ץ 7471/05 בלדי בע"מ נ' מועצת הרבנות הראשית לישראל, סב(2) 370 (2007)). משכך לעמדת העותרים, על המשיבים 1-2 לנקוט במדיניות הלכתית המצמצמת במידת האפשר את הפגיעה בזכויות אדם, ומשהמשיב 1 סטה ממדיניות זו – נדרש סעד מן הצדק.

11. יש לבטל את הנחיות סדר דין בעניין כשרות יוחסין וכן למחוק מהמאגר כל מי שלא פנה לבית הדין או לרושם הנישואין

11.1. העותרים יטענו כי לא זו בלבד שיש למחוק את שמו של הקטין מהמאגר או מכל רישום של "טעוני בירור", אלא אף יש לבטל את "הנחיות סדר דין בעניין כשרות יוחסין" הנחיות היועץ המשפטי לממשלה ונשיא בית הדין הרבני הגדול (11.1.04) (להלן: **ההנחיות משנת 2004**) וכן להורות על מחיקת שמו של כל אדם ששמו נכנס למאגר מעוכבי הנישואין, בהיותו צד ג' להליך בבית הדין הרבני.

■ הנחיות היועמ"ש ונשיא בית הדין הגדול מצורפות ומסומנות כנספח יב

11.2. כאמור בראשית העתירה, המאגר החל להתנהל בראשית שנות המדינה, אך הוסדר לראשונה בהנחיות היועמ"ש 1976 לעיל, ובהמשך במסגרת **ההנחיות משנת 2004**. האחרונות נוסחו בעקבות ישיבה שהתקיימה בהשתתפות היועץ המשפטי לממשלה (כתוארו אז) אליקים רובינשטיין; הראשון לציון דאז, הרב שלמה עמאר; נציגי הדיינים בבית הדין הגדול; נציג משרד הרווחה ונציג משרד המשפטים (יש להעיר כי הפורום כלל גברים בלבד).

סעיפים 3-4 להנחיות משנת 2004 מורים על הקמת "הרכב מיוחד" של בתי דין אזוריים כאשר מתברר לבית הדין בעקבות דיון בתיק שעוסק בצדדי ג' כי עולה "חשד" בדבר כשרותו של אדם. וזו לשון ההנחיות:

4. נוכח בית דין רבני אזורי, במהלך דיון הנוגע בעניין, כי אין בידו כל ברירה ומבחינה הלכתית אין כל אפשרות אלא לדון בעובדות שהגיעו לידיעתו בעניין ייחוסו של אדם, יורה בית הדין על פתיחת תיק נפרד לבירור העניין...

5. נשיא בית הדין הגדול יקבע הרכבים מיוחדים של בתי דין אזוריים שאליהם יועברו דרך קבע הדיון והטיפול בנושאים רגישים אלו.

באשר לבירור מעמדו של קטין קובע סעיף 8 להנחיות משנת 2004:

החליט הרכב מיוחד של בית הדין האזורי כאמור בעניינו של קטין, יערער על כך ב"כ היועץ המשפטי לממשלה לבית הדין הרבני הגדול. נשיא בית הדין הרבני הגדול יקבע הרכב מיוחד בבית הדין הגדול שידון דרך קבע בתיקים אלה.

11.3. באשר לחקיקת משנה הפוגעת בחוקי יסוד, יש לומר כי עוד טרם כינונם של חוקי היסוד, עמד בית המשפט על העיקרון החוקתי לפיו יש לבדוק "באופן קפדני וזהיר" האם המחוקק הראשי העניק למחוקק המשנה - ובנידון שלפנינו: למתקני ההנחיות - את הסמכות לפגוע בזכויות יסוד. וכך קבע כב' השופט שמגר:

בשל המעמד החוקתי המיוחד של זכות יסוד, ייבדק באופן קפדני וזהיר, אם אכן יש ללמוד מן הסמכה של המחוקק הראשי, אם היא קיימת, כי היתה מונחת ביסודה הכוונה להעניק למחוקק המשנה את הכוח לשנות מגבלותיה והיקפה הקיימים של זכות יסוד. כאשר מדובר על הסמכה כללית וסתמית, אך טבעי הוא, כפועל יוצר מן האמור לעיל, כי היא תפורש באופן השולל קניינית

סמכות להגבלתה של זכות יסוד" (בג"צ 337/81 מיטרגי נ' שר התחבורה, פ"ד לז) 337, 358 (1983)).

ראו לעניין זה גם בג"צ 987/94 יורונט קווי זהב (1992) בע"מ נ' שרת התקשורת, פ"ד מח (5) 412 (1994); בג"צ 3477/95 בן עטיה נ' שר החינוך התרבות והספורט, פ"ד מט (5) 1 (1995), לפיהם חקיקה שנחקקה בטרם כונן חוק היסוד יש לפרש לאורו של חוק היסוד.

העותרים יטענו כי המצב המשפטי בענייננו חד משמעי אף יותר: ההנחיות תוקנו בשנת 2004, לאחר חקיקת חוקי היסוד, והוראת סעיף 8 לחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו, שוללת את תוקפה של חקיקת משנה הפוגעת בזכויות יסוד.

11.4. העותרים יטענו כי יש להורות על ביטול ההנחיות משנת 2004, מאחר שהן נתקנו כך שהן פוגעות בזכויות אדם, בסמכותו ובייעודו של בית הדין הרבני וכן בכללי הצדק הטבעי, כמפורט במסגרת העתירה.

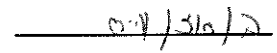
11.5. למעלה מן הצורך יש לומר כי בענייננו, המשיבים עצמם אף לא פעלו על פי ההנחיות, כאשר לא עמדו על לייצוג הקטין על ידי ב"כ היועץ המשפטי לממשלה במסגרת ההליך, כאמור בהנחיות, ויש בהעדר ייצוג הקטין פגיעה בכללי הצדק הטבעי (לעניין כללי צדק טבעי ראו בפרשת בכר: בג"צ 295/72 בכר נ' בית-הדין הרבני הגדול, פ"ד כז (1) 568). הלכה זו השתרשה בפסקי דין רבים מאז (ראו למשל: בג"צ 212/74 פלונית נ' ביה"ד הרבני האזורי באר-שבע ואח', פ"ד כט (2) 433; בג"צ 1661/05 המועצה האזורית חוף עזה נ' כנסת ישראל פ"ד נט (2) 481 (2005)).

12. כללם של דברים יטענו העותרים ממה נפשך: אם יטענו המשיבים כי אין משמעות לסיפא של סעיף ב' לפסק הדין, הרי שאין מקום להתנגדות למחיקת הסעיף; ואילו אם יש לפסוקית השלכות בדמות הכללת שם הקטין במאגר מעוכבי הנישואין או בדרך של איסוף ראיות לתיק עתידי בכשרות יוחסיו – יעמדו טיעוני העתירה גופם.

13. סיכום

לנוכח כל האמור, מתבקש בית המשפט הנכבד להורות על קיום דיון בעתירה לאור חומרת העניין וחשיבותו וכן להוציא צו על תנאי כמבוקש בפתח העתירה ולעשותו למוחלט. כן מתבקש בית המשפט הנכבד לחייב המשיבים 1-6 בהוצאות העתירה, לרבות שכר טרחת עו"ד.

ניצן כספי שילוני, עו"ד
ב"כ העותרים

ד"ר סוזן ווייס, עו"ד
ב"כ העותרים

ירושלים, היום כ"ג בכסלו התשע"ח, 11 בדצמבר 2017

תצהיר

אני הח"מ, חנה אגרונוב בינאבוט ת.ז. 036954709, לאחר שהוזהרתי כי עליי להצהיר אמת וכי אהיה צפויה לעונשים הקבועים בחוק אם לא אעשה כן, מצהירה בזאת בכתב:

1. חנני העותרת בעתירה זו, והנני נותנת תצהירי זה בתמיכה לעתירה בפני בג"ץ.
2. חנני מצהירה כי כל העובדות המפורטות בתצהיר נכונות למיטב ידיעתי ואמונותי.
3. זו חתימתי ותוכן תצהירי אמת.

חנה אגרונוב בינאבוט

אישור

אני הח"מ עו"ד ניצן כספי שילוני, מאשרת בזה כי ביום 11.11.16 התמנה בפניי הנכב' חנה אגרונוב בינאבוט ת.ז. 036954709 ולאחר שהוזהרתי כי עליה להצהיר את האמת וכי תחיה צפויה לעונשים הקבועים בחוק אם לא תעשה כן, אישרה את נכונות תצהירה וחתמה עליו.

ניצן כספי שילוני, עו"ד
מס' רשיון 49570

רשימת נספחים

- נספח א'-** חוזר מנכ"ל משרד הדתות סג/1 (פברואר 2003)
- נספח ב'-** פסק הדין של ביה"ד הרבני מיום 9.3.16
- נספח ג'-** הודעת ערעור מיום 21.3.17
- נספח ד'-** החלטת בית הדין הגדול מיום 29.5.2017
- נספח ה'-** הנתיית היועץ המשפטי לממשלה מספר 6.4501
- נספח ו'-** דו"ח מבקר המדינה משנת 1989
- נספח ז'-** פרוטוקול ישיבת וועדת המדע והטכנולוגיה
- נספח ח'-** כתב העתירה בבג"ץ 3692/14
- נספח ט'-** החלטת בית המשפט העליון מיום 25.5.14 בבג"ץ 3691/14
- נספח י'-** חוות דעתו של ד"ר ויגודה "בירור חשדות לכשרות יוחסין בבתי הדין"
- נספח יא'-** פרוטוקול הוועדה הציבורית מקצועית לבחינת הנושא של תרומת ביציות (7.6.00)
- נספח יב'-** הנחיות בירור יוחסין מטעם היועץ המשפטי לממשלה ונשיא בית הדין הגדול משנת 2004

750. הוראות נוהל רישום נישואין

פרק א': כללי

1. נוהל זה מוצא בהתאם לפקודת הנישואין והגירושין (רישום), 1936, וחוק שיפוט בתי דין רבניים (נישואין וגירושין), התשי"ג-1953.
2. בנוהל זה "רב מורשה" - רב שקיבל תעודת כשירות לרישום נישואין מאת מועצת הרבנות הראשית לישראל לכהן כרב רושם נישואין.
3. רק רב מורשה רשאי לחתום על תעודות הנישואין ותעודות הרווקות והוא מוסמך לבצע את הבדיקות הדרושות לצורך זה ואזראי לבדיקה ולאומות כל הפרטים השייכים לרישום הנישואין באופן בלעדי.
4. הסמכות לחתום על תעודות לרישום נישואין ותעודות רווקות הנתונה לרב מורשה אינה ניתנת להעברה או לאצילה.

פרק ב': רישום נישואין

5. הליך הנישואין כולל שלושה שלבים:
  - א. הרשמה לנישואין הכוללת את הצהרת בני הזוג, חקירה ודרישה לצורך קביעת מעמדם האישי והמשפחתי, ופרסום דבר הנישואין העתידי להיערך.
  - ב. עריכת החופה והקידושין.
  - ג. הנפקת תעודת הנישואין, הפצתה לגורמים המוסמכים.

פרק ג': ההרשמה לנישואין

6. איש ואשה שברצונם לבוא בברית הנישואין, יופיעו בפני הרב המורשה לכל הפחות ארבעים וחמישה ימים לפני מועד הנישואין; במקרים דחופים ניתן לקצר תקופה זו על ידי פניה מיוחדת מנומקת ובכתב, המכוונת לקבלת אישור מזורז של הרב המורשה בתנאי שהמבקשים יצהירו בפני הרב שהם מקבלים על עצמם שלא יפגעו דרישות ההלכה והליכי הרישום המקובלים וכי כל פגיעה תבטל את פנייתם.
7. ההרשמה לנישואין תעשה באחד ממקומות המגורים הקבוע של אחד מבני הזוג המבקשים להרשם לנישואין לפי בחירתם או במקום שבו אמורים להתקיים החוקים.
8. היה מקום מגוריו של אחד מבני הזוג הנרשם שלא במקום רישום הנישואין ימציא אותו בן זוג תעודת רווקות בהתאם להנחיות העוסקות בתעודה זו בהוראות נוהל אלו - במקום המצאת העדים כנדרש בפרק ד' להלן.
9. על הזוג המיועד לפעול כדלקמן:
  - א. לחתום בפני הרב המורשה על הצהרה בכתב שבה כל אחד מבני הזוג מצהיר על מצבו האישי והמשפחתי ועל כל הפרטים המופיעים בטופס המיועד לכך.
  - ב. להמציא עדים שיעידו על זהותם ועל נכונות הפרטים שבהצהרתם.
  - ג. להמציא שלוש תמונות של כל אחד מבני הזוג.

10. על הי"כ המורשה לפתוח תיק שבו ירוכזו כל החומר השייך לנשואי הווג (ההצהרה, המסמכים, התמונות וכו'); את קבלת כל אחד מהמסמכים הנ"ל יש לציין בתיק במקום המיועד לכך ולקבוע מספר סדורי לתיק.
11. על הרב המורשה לבדוק את נכונות הפרטים שבהצהרה, להזהיר את בני הווג בדבר העונשים הקבועים בחוק אם הצהרתם אינה אמת, ולהחתים עליה את בני הווג ולהשוות את פרטיהם עם רשומים אחרים אם ישנם כאלה וכן לבדוק את הרישום במרשם האוכלוסין.
12. על הרב המורשה להרבות בשאלות ובחקירות העדים זה שלא בפני זה, עד שישוכנע באמינותם, וכי כל אחד מהם מכיר אישית את הצד שעליו הוא מעיד, ורק אז יחתים אותם במקום המיועד לכך בסופם ההרשמה.
13. כתובת הורי בני הווג ותעודת נישואין של הורי בני הווג יוצגו בפני הרב המורשה לרישום הנשואין, ככל שהדבר אפשרי בנסיבות הענין.
14. א. ההרשמה לנישואין של תושב ישראל ייעשה בהצגת תעודת זהות (כולל הספח בו מצוין המעמד האישי) בלבד ולא על סמך דרכון ואף לא תעודה רשמית, כגון תעודת עולה או תעודת חייל או 'שיון נהיגה וכד'.
- ב. בהתאם לסעיף 3 לחוק מרשם האוכלוסין, התשכ"ה-1965, הפרטים בדבר הלאום, הדת, המצב האישי ושם בן זוג אינם מהווים הוכחה, אף לא לכאורה, לאמיתותם, על כן על הרב המורשה לאמת את כל הפרטים להנחת דעתו.
15. תייד הנרשם לנישואין יציג את דרכונו על מנת שישמש במקום תעודת זהות; על התייד הנרשם לנישואין להמציא אישור על יהדותו ותעודת רווקות מבית דין רבני מוסמך או מרבנות בחוץ לארץ מוכרת על ידי הרבנות הראשית לישראל. ועל המסמכים להיות מקוריים ולא תצלום.
16. על המורשה לעיין היטב במסמכים המוצגים בפניו ולוודא כי הם מקוריים וכי לא נעשה בהם תיקון, מחיקה, שינוי, וכו'.
17. אם לפי טענת מי מבני הווג, או לפי הוכחות אחרות שבידי המורשה, שמם או שמותיהם סולפו בתעודת הזהות, או שאין התאמה בין פרטי הלאום, הדת או המצב האישי כפי שהוצגו בפני הרב המורשה לבין הרישום בתעודת הזהות, על הרב המורשה להפנותם למרשם האוכלוסין לשם המצאת התיקון הדרוש.
18. נער או נערה שטרם מלאו להם שבע עשרה שנים תמימות מגיעים לפי החוק להנשא; לכן אין לרשום לנישואין נער או נערה שטרם מלאו להם שבע עשרה שנה תמימות; טען הנרשם, כי הגיל המופיע בתעודת הזהות בטעות יסודו, יש להפנותם אל מרשם האוכלוסין לשם קביעת תאריך הלידה המדויק.
19. לפי חוק גיל הנישואין, התשי"ז-1950, רשאי בית המשפט לענייני משפחה להתיר נישואין לנער או לנערה למטה מגיל שבע עשרה, באם הוא מוצא סיבה המצדיקה זאת, הומצא פס"ד סופי של בית המשפט, כאמור, לא תהיה מניעה לרישום הנשואין.
20. אין לרשום לנישואין אשה מעוברת או מניקה, אף אם היא מודה שהאשה הרתה ממנו, בלא היתר מבית דין רבני מוסמך בארץ; אם טרם מלאו לאשה המעוברת או המניקה שבע עשרה שנה, עליה להמציא גם פסק דין מבית משפט המתיר את הנישואין.

21. אם אין אפשרות לקבוע את תאריך הלידה המדויק של אחד מבני הזוג יש לנהוג כדלקמן:
  - א. ידועה שנת לידתו של בן הזוג ולא ידוע יום לידתו, חוקה שגולד ב"א' ניסן של אותה שנה.
  - ב. ידוע חודש לידתו של בן הזוג ולא ידוע יום לידתו, חוקה שגולד ביום חמשה עשר של אותו חודש.
22. נרשמו לנישואין אלמנה או גרושה, יוודא הרב המורשה שהחופה והקידושין יערכו רק לאחר תום ימי ההבחנה.
23. גרוש או גרושה הנרשמים לנישואין חייבים להמציא תעודת גירושין מקורית מבית דין מוסמך בארץ, בצירוף מעשה בית הדין המקורי.
24. נערכו נישואין לגרוש או לגרושה, על המורשה להודיע מיד לאחר עריכת הנישואין לבתי הדין שהוציא את תעודת הגירושין על דבר הנישואין שנערכו, וכן עליו להתחייב על תעודת הגירושין חותמת כדלקמן:

"נשא אשה ביום _____ חודש _____ שנת _____"

או לחלופין "נישאה לאיש ביום _____ לחודש _____ שנת _____".
25. תעודת גירושין מבית דין בלתי מוסמך בארץ או בחוץ לארץ או מבית דין רבני מוסמך בחוץ לארץ, טעונה אישור מבית דין רבני אזורי בארץ.
26. א. גר זו גיורת ידרשו להביא תעודת גיור מביטח דין הרבני או מבית דין שהוסמך בארץ ע"י הרבנות הראשית לישראל.
  - ב. בתעודת הזהות של גר או גיורת תושבי ישראל שהתגייירו כדין וע"פ ההלכה חייב להיות הרישום "יהודי" בסעיף הלאום.
27. לא תוכר כל תעודה המבקשת ללמד על גיור של אדם בין כולל תעודת גיור מבית דין בלתי מוסמך בארץ או מבית דין בחוץ לארץ, אלא אם ניתן לה אישור מבית הדין הרבני או מבית דין בארץ שהוסמך ע"י הרבנות הראשית לישראל.
28. אלמן או אלמנה צריכים להמציא תעודת פטירה רשמית של בן זוג המנוח מסמך מחברה קדישא אינו קביל.
29. בהעדר תעודת פטירה רשמית, יפנה רושם הנישואין את המעוניינים לבית דין רבני מוסמך.
30. על כל אלמנה להוכיח שאינה זקוקה ליבום או שהיא חלוצה אם היתה זקוקה ליבום; תעודת חליצה ניתנת רק על ידי בית דין מוסמך בארץ, תעודת חליצה מחוץ לארץ טעונה אישור בית דין מוסמך בארץ.
31. א. היתר נישואין מבית הדין הרבני, המתיר לאיש לשאת אשה על אשתו שעודנה בחיים, טעון אישור הרב הראשי לישראל המשמש כאותה עת כנשיא בית הדין הרבני הגדול.
  - ב. אין לרשום לנישואין אדם המבקש לשאת אשה על אשתו שבחיים אלא אם כן הציג היתר נישואין מאושר כאמור.
32. אם השינוי במצב המשפחתי (אלמנות, גירושין, וכו') לא רשום בתעודת הזהות, אין לרשום את הנישואין למרות התעודות המוסמכות שבידי הזוג, ויש להפנות את בן הזוג הנוגע בדבר למרשם האוכלוסין, כדי להכניס בתעודת הזהות את התיקון הדרוש.

33. נתברר לרב המורשה כי אחד מבני הזוג הינו "מאומץ" יתקור הרב המורשה את כשרותו של הנרשם לנישואין וכן את כשרותו להתחתן עם בן הזוג המיועד. הבדיקה תיעשה גם אצל האחראי בשרות למען הילד ובמקרה הצורך יפנה את עניינם לבית דין רבני מוסמך.
34. א. על הרב המורשה לפרסם את דבר הרישום לנישואין לפחות בעתון אחד בשפה העברית, אשר על פי שיקול דעתו הינו בעל פריסת הפרסום הטובה ביותר בנסיבות הענין, מיד עם פתיחת התיק. במקביל יודיע הרב המורשה את דבר הרישום לפי טופס מיוחד למחלקה לרבנות ורישום נישואין במשרד לענייני דתות.
- ב. לא יפורסם דבר הנישואין בעתון המופץ בתדירות הנמוכה משבוע. הפרסום בעתון יהיה בהקדם האפשרי ולא יאוחר משבוע לפני מועד עריכת החופה. העתק מהפרסום בעתון יש להדביק בלוח המודעות של לשכת הרב המורשה, הרבנות והמועצה הדתית – לפחות ארבעה ימים לפני החופה.
- לענין זה – "עתון" – כמשמעותו בפקודת העתונות.
35. א. נתעורר ספק אצל הרב המורשה בקשר לעריכת הנישואין, יוקפאו הליכי הנישואין עד למתן החלטה בענין לאחר חקירה ודרישה, תוך נתינת הודמנות לנוגעים בדבר לומר את דברם.
- ב. נתעוררה עילה לעיכוב הנישואין, יודיע הרב המורשה לבני הזוג כי הנישואין לא יערכו וכי הרישום לא יתבצע אלא לאחר בירור עניינם על ידי בית דין רבני מוסמך ומתן פסק דין על ידו.
- ג. נתברר לרב המורשה שעל פי ההלכה או על פי חוק אין לערוך נישואין לאדם מסוים, יודיע על המקרה לכל פרטיו למחלקת הרבנות.
36. היה אחד מבני הזוג עולה מחו"ל מקהילה שאין בה רב מוכר ע"י הרבנות הראשית יופנה בן הזוג לבית דין רבני מוסמך כדי לקבוע את כשרותו לנישואין.
37. א. אין לערוך חופה וקידושין לפני שתתקבל תשובת בעל ההרשאה לכך במחלקה לרבנות שהנרשמים אינם מופיעים ברשימה מעוכבי חיתון. בהתאם לנוהל הכללת שם ברשימת מעוכבי חיתון שאושר על ידי הרבנים הראשיים לישראל.
- ב. במקרה ואחד הנרשמים מצוי ברשימה הנ"ל, יודיע על כך בעל ההרשאה במחלקה לרבנות לרב המורשה בצירוף הפרטים הנוגעים לענין, והרב המורשה יפסיק את הליכי הרישום עד לקבלת היתר לקיום הנישואין ע"י בית הדין הרבני הנוגע בדבר.
38. נרשמו בני זוג לנישואין במקום מגוריהם, או במגורי אחד מהם כאשר מקום עריכת החופה והקידושין נקבע במקום אחר והנישואין אמורים להיערך לא על ידי הרב המורשה שאצלו נרשמו, על הרב המורשה שאצלו נרשמו לנישואין להעביר את תיק הנישואין, עם כל המסמכים הכלולים בו, לרב המורשה אשר בשטח שיפוטו יערכו החופה והקידושין.

פרק ד': תעודת רווקות

39. א. בן זוג הנרשם לנישואין שלא במקום מגוריו הקבוע שימציא לרב המורשה, תעודת רווקות מאת
ב- מורשה במקום מגוריו הקבוע.

- ב. לענין זה, יחשב למקום המגורים הקבוע המקום בו גר הנגרשם לפחות תקופה של ששה חודשים קודם לרישום הנישואין; היה והגרשם מתגורר בפנימיה לרגל לימודיו או כל עיסוק אחר, יחשב כמקום מגוריו הקבוע, מגורי משפחתו או הוריו, הרב המורשה ישקול, במקרה זה, אם לבקש תעודת רווקות ממקום מגורי ההורים.
40. על הרב המורשה המנפיק תעודת רווקות לבצע את כל הבירורים והחקירות שבהם מותנית כשרות הנישואין, עורך הנישואין לא יערוך חקירה ודרישה נוספת, אלא אם כן ראה צורך מיוחד לכך.
41. על המבקש תעודת רווקות:
- א. לחתום על הצהרה בכתב בדבר מעמדו האישי.
  - ב. להביא עדים על זהותו ועל נכונות הפרטים שבהצהרתו, עדים כאמור יזוהו לפני מתן עדותם ע"פ תעודת זהות או מסמך רשמי נושא תמונה.
  - ג. למסור שתי תמונות שלו.
42. יש להדביק את תמונת המבקש/ת על גבי תעודת הרווקות, זאת התמונה השניה להדביק על טופס ההצהרה.
43. הסמכות להוציא תעודת רווקות נתונה לרב המורשה ולבית דין רבני מוסמך.
44. על הרב המורשה לפרסם את דבר מתן תעודת הרווקות על לוח המורעות שבמשרדו.
45. לא היה רב מורשה במקום מגורי אחד מבני הזוג ימציא אותו בן זוג לרב מורשה אליו פנו להרשם לנישואין, אישור ממוסד מקומי ומוסמך כגון: מועצה מקומית, מועצה דתית, וכו', או אישיות רבנית ידועה ומוסמכת, שלפי מיטב ידיעתם הם פנויים; אישור זה ישמש רק ראיה לכאורה, ועל המורשה לערוך, בנוסף לכך, חקירה ודרישה אודות רווקותם של הנרשמים.
46. חיילים בשרות חובה כצה"ל ימציאו תעודת רווקות מהמורשה במקום מגוריהם בעת גיוסם.
- פרק ה': סדור החופה והקידושין**
47. סדור הקידושין צריך להעריך במועד החופה ובאותה שעה, ואין לסדר קידושין בשום אופן שלא בשעת החופה.
48. מי שאינו רב מורשה אינו רשאי לערוך חופה וקידושין, אלא אם הורשה לכך על ידי הרב המורשה. הרשאה כאמור אין משמעותה הסמכת עורך החופה והקידושין לרשום את הנישואין אלא לסידור הקידושין בלבד.
49. הרב המורשה הוא האחראי לבחירת עורכי החופות, כאשר הללו צריכים להיות, נאמנים עליו ויודעים בסיב קידושין בהתאם לנהגים המקובלים, רבני שכונות, רבנים מכהנים בפועל או שכהנו בעבר, ראשי ישיבות גדולי תורה; אי לכך, לא יהיה רשאי לערוך חופה וקידושין אלא מי שהורשה לכך על ידי הרב המורשה המקומי; כאמור יוצאים מן הכלל הזה הם רבנים צבאים ורבנים משטריים, המורשים לכך על ידי הרב הצבאי הראשי או הרב הראשי למשטרת ישראל, והמופיעים ברשימות המונפקות לרבנים המורשים על ידי המחלקה לרבנות במשרד לעניני דתות.
50. על הרב המורשה להתחשב בדצון בני הזוג ובהשתייכותם העדתית בקביעת עורך החופה והקידושין.

51. א. הרבנות המקומית מוסמכת, לקבוע הסדרים מחייבים לגבי מיקום החופה והקידושין להיותם ראויים לקיים בהם טכס עריכת קידושין כהלכה מבחינת אופי המקום וסדרי הכשרות וכדומה.
ב. יבנות המקומית במקום בו נרשמו הזוג לנישואין אינה חייבת לקיים את עריכת החופה אלא בתחום פעילותה.
ג. ביקשו בני הזוג לקיים את טכס החופה והקידושין במקום שמחוץ לתחום פעילותה של הרשות המקומית בה נרשמו לנישואין, עליהם לדאוג למי שיערוך את הטכס ולקבל הסכמה מראש של הרב המורשה לרב שאמור לערוך את טכס החופה והקידושין.
  52. עורך הקידושין יאשר לרב המורשה בכתב את דבר סדור החופה והקידושין ויציין את תאריך עריכתם.
  53. על עורך החופה והקידושין להחתים על הכתובה את עדי הקידושין ולרשום בהעתק הכתובה בצד חתימתו של כל עד ועד את שמו ואת כתובתו של העד.
עורך הנישואין ידאג כי עותק מהכתובה יועבר לרבנות המקומית תוך שלושה ימים מיום הנישואין. אי העברת עותק הכתובה ע"י יגרום לעיכוב בהוצאת תעודת הנישואין.
- פרק ו': גבית אגרת נישואין והנפקת תעודת נישואין**
54. אגרת הנישואין תגבה רק במשרדי המועצה הדתית ועל ידיה, ואל על ידי הרב המורשה לנישואין; לא היתה מועצה דתית שבתחום שיפוסה פועל המורשה – תיגבה האגרה על ידי מועצה דתית סמוכה, כפי שהנחה המשרד לענייני דתות.
  55. אגרת הנישואין כוללת את האגרה בעבור פתיחת תיק לנישואין; ולא תגבה אגרה נפרדת בעבור פתיחת תיק לנישואין. ואולם אם נפתח תיק לנישואין לבני זוג ובסופו של דבר לא נישאו, תוחזר להם אגרת הנישואין, בניכוי אגרת פתיחת תיק לנישואין.
  56. הרב המורשה שהשלים את רישום הנישואין לאחר עריכת החופה והקידושין כדיון, ולאחר שתיק הנישואין הושלם יעביר לבני הזוג שני עותקים של תעודת הנישואין.
  57. על תעודת הנישואין הנמסרות לידי בני הזוג יש להדביק את תמונות בני הזוג מבין התמונות שנמסרו על ידם בעת הרישום לנישואין כאשר התמונות הנותרות יצורפו כחלק מתיק הנישואין.
  58. על התמונות יש להטביע חותמת הרב המורשה או הרבנות המקומית באופן, שחלק מהחותמת יהיה על התמונה וחלק על המסמך.
  59. העתקי התעודות המיועדים למחלקת הרבנות במשרד הדתות, ולמשרד הפנים ישלחו ליעדיהם בתחילת כל חודש ולא יאוחר משבעה בו, אף אם עדיין לא נמסרו התעודות לזוג. יש להקפיד שעותק אחד מהתעודה ישאר ברבנות המקומית בה נערכו הנישואין.
  60. לכל משלוח של תעודות נישואין יש לצרף דין וחשבון המפרט את מספר הנישואין שנערכו בחודש שעבר.
  61. נפסלה תעודה מאיוו סיבה שהיא, על המורשה לבטלה על ידי העברת קו לארכיו של הטופס, לכתוב עליה באותיות גדולות "מבוטל" ולהמציא את ארבעת הטפסים הראשונים למשרד הדתות והעתק אחד לארכיב שברשותו.

62. לסיום טיפולו בתיק, על המורשה לרשום בתיק הנישואין את שם העתון נתפרסמה והרשמה לנישואין, תאריך עריכת הנישואין, ומספר תעודת הנישואין.

פרק ז': בני זוג שהתחתנו בנישואים אזרחיים

63. זוג שהחתן בנישואים אזרחיים הפונה אל הרב המורשה על מנת שיסדר להם חופה וקידושין כדת משה וישראל, אין לרשום אותם לנישואין, אלא רק להפנותם לבית הדין הרבני בארץ לשם מתן פסק דין.
64. פסק בית הדין הרבני שיש לסדר לזוג חו"ק, ירשום אותם הרב המורשה לנישואין כמקובל, ויחולו עליהם הוראות הנחיות אלו כדין כל מי שנרשם לנישואין ואולם בפרטים שבשולי העתקי התעודות יש להדגיש במיוחד שהיו נשואים אזרחיים לפני כן.
65. פסק בית הדין הרבני שבני הזוג נשואים על פי הדין, ישמש פסק הדין כתעודת נישואין והרב המורשה לא ירשום בני הזוג לנישואין, אלא יפנה אותם למחלקת הנישואין במשרד לענייני דתות לקבלת תעודה מיוחדת הערוכה על יסוד פסק הדין של בית הדין הרבני – אם ברצון בני הזוג לקבל תעודה בגוסף לפסק הדין.
66. זוג הנשוי בנישואים אזרחיים המבקש להרשם לנישואין והם רשומים כנשואים בתעודת הזהות ובית הדין הרבני פסק, שיש לסדר להם חופה וקידושין כדין מי שאינו נשוי, לא יהיה צורך להפנות את הזוג לשינוי דרישום בתעודת הזהות על אף עריכת החופה והקידושין וסידור הנישואין שיעשה להם ע"פ פסק הדין. ואולם על הרב המורשה לציין בתעודת הנישואין במשבצת מצב משפחתי לפני הנישואין "פנויה" לפי פסק הדין מבית הדין הרבני ב_____ מתאריך_____.
- לכל משלוח תעודת נישואין, כזו, למשרד הדתות יש לצרף את פסק הדין של בית הדין הרבני.
67. אם אחד מבני הזוג הבא להירשם לנישואין נשוי לאינו יהודי, יש להפנות את הזוג לבית המשפט העליון לשם מתן פסק דין שיתיר לסדר את הנישואין ואין לרשום את בן הזוג היהודי לנישואין כל עוד לא המציא פסק דין סופי המתיר את הנישואין מבן הזוג הלא יהודי.
68. פסק בית הדין הרבני שיש לסדר לזוג חופה וקידושין ולרשום לנישואין או שהותרו נישואין של בן הזוג היהודי ע"י בית המשפט בעקבות פנייתו לבית המשפט העליון ירשמו הזוג לנישואין בעיר שבו מכהן בית הדין הרבני שנתן את הפסק או בעיר בו יושב בית המשפט שהתיר את הנישואין הכל לפי העניין.

פרק ח': שונות

69. נרשם זוג לנישואין והנישואין לא נערכו תוך שלושה חודשים מיום ההרשמה, על המורשה לבטל את ההרשמה, אלא אם כן ביקשו בני הזוג להאריך להם את מועד עריכת הנישואין לתקופה נוספת.
70. אין להוציא תעודת נישואין על נישואין שנערכו בחוץ לארץ או שנערכו בארץ שלא על ידי רב מורשה ויש להפנות את הזוג לבית דין רבני מוסמך בארץ.
71. נערכו נישואין על ידי הרב המורשה לפי התקנות וההוראות דלעיל, ולא הונפקה תעודת נישואין מסיבה כלשהי:
- א. אם עדיין לא עברו שלושה חודשים מתאריך עריכת הנישואין, ירשום אותם הרב המורשה בפנקס הנישואין ויוציא תעודת נישואין, לפי הכללים הקבועים.

ב. עברו שלושה חודשים מתאריך עריכת הנישואין, לא יוציא הרב המורשה תעודת נישואין אלא עביר את התיק של הזוג עם כל המסמכים למשרד הדתות, המשרד ימציא למורשה תעודת נישואין מפנקס מיוחד למקרים אלה.

פרק ט': עולים חדשים שהגיעו לאחר 1990

72. אין להשיא בן זוג עולה חדש שעלה לאחר 1990 (להלן: עולה חדש) אלא על סמך אישור יהדות בלבד.
73. אישור יהדות יכול להנתן ע"י בית הדין הרבני האזורי או ע"י ועדת בירור לענייני יהדות שתוקם לצורך זה ע"י מועצת הרבנות הראשית לישראל.
כועדת בירור יכול גם שישמש רב שהוסמך לכך במיוחד ע"י מועצת הרבנות הראשית.
74. בכל מקרה שבאים להירשם לנישואין בני זוג ובהם עולה חדש, יפנה רשם הנישואין את בן הזוג שהוא עולה חדש לוועדת הבירור לענייני יהדות הקרובה למקום הרישום לקבלת אישור יהדות.
75. היה מקום מגוריו של בן הזוג שהוא עולה חדש שלא במקום רישום הנישואין או במקום שאין בו ועדת בירור יפנה אותו הרשם לוועדת הבירור לענייני יהדות הקרובה למקום מגוריו.
76. ועדת הבירור לענייני יהדות תדון בפניה תוך שבועיים מיום שהגיעה הפניה ויתן החלטתו בדחיפות. ההחלטה תתויק בתיק הנישואין והעתק ההחלטה יועבר לרבנות הראשית ולמחלקת רישום נישואין וגירושין במשרד לענייני דתות.
77. במקרים דחופים יפנה רשם הנישואין את העולה החדש לוועדת הבירור לענייני יהדות היושבת באופן קבע בירושלים.
78. עד להקמת ועדת הבירור בכל אותם מקומות שנקבעו, יפנה רשם הנישואין את העולה החדש לבית הדין הרבני האזורי, בהתאם, אלא אם כן רשם הנישואין מכהן רב עיר והוא הוסמך במיוחד בידי מועצת הרבנות הראשית לשמש כועדת בירור.
79. החלטת ועדת בירור – לרבות החלטת רב שהוסמך כאמור לשמש כועדת בירור – ונימוקיה יצורפו לתיק הנישואין והעתק ההחלטה יומצא לרבנות הראשית ולמחלקת רישום נישואין וגירושין במשרד לענייני דתות.

פרק י': אחריות ואמצעים משמעתיים

80. הרב המורשה הינו אחראי אישית לרישום הנישואין במקום בו הוא מכהן ועליו להקפיד על מילוי כל ההוראות והנחיות גם ע"י מי שיוסמך על ידו לביצוע כל פעולה במסגרת הנחיות אלה.
הפרת הוראות אלו ע"י הרב המורשה או ע"י מי שפועל מטעמו ובהרשאתו תביא לשלילת תעודת רישום הנישואין מידי הרב המורשה ונקיטת אותם צעדים שיתבקשו מהמעשה.
81. לפני התמתן בני הזוג או העדים על הצהרה בדבר הפרטי הנדרשים לצורך נישואי הזוג, יבהיר רשם הנישואין את המצהיר כי מתן פרטים כוזבים עלול להוות לכאורה עבירה על חוק העונשין בדבר הוצאת דבר מרמה או נסיון להוצאת דבר במרמה וכי החוק קובע עונשי מאסר בגין עבירות אלו.

82. בכל מק. ה. שבו ימצא רשם הנישואין שבהצגה שהוגשה בפניו או בעדות שהיתה בפניו נמסרו פרטים כוזבים יעביר רשם הנישואין את ההצגה לרשויות המתאימות לצורך נקיטת הליכים.

פרק יא': עדוידים להבהרות והשלמות

83. העתק מתעודת הנישואין יש לתת אך ורק על טפסים מיוחדים לכך שנופקו ע"י משרד הדתות, ובשום אופן לא על טפסים מפנקסי הנישואין. על הרב המורשה לחתום בכתב ידו ולהטביע חותמו על ההעתק.

84. אסור לרב המורשה לתקן, לשנות או לרשום משהו בתעודת הזהות או בכל תעודה מוסמכת אחרת של המתחתנים, אלא אם כן הוסמך לכך במיוחד.

85. הרב המורשה אחראי לפנקסי התעודות שכרשותו ואסור לו למוסרם לאיש אחר אלא אם כן ניתנה הוראה מפורשת על כך ממשרד הדתות.

86. א. בכל ענין שלא ניתנה בו הוראה בהנחיות אלו ובכל ענין הסעון בירור, השלמה או הבהרה בקשר לו חיות אלו יש לפנות לרבנות הראשית לישראל לקבלת הוראות.

ב. ביקש בן הזוג או כל אדם הפונה לרב המורשה או לרבנות המקומית, לערער על החלטה של הרב המורשה או הרבנות המקומית בכל ענין הקשור בהוראות אלו יועבר הערעור לרבנות הראשית לישראל.

ג. החלטה בערעור או תשובה לפניה כאמור תינתן ע"י הרב הראשי לישראל המכהן כנשיא מועצת הרבנות הראשית או ע"י מועצת הרבנות הראשית לישראל אם ימצא הרב הראשי לנכון להעביר את הנושא להכרעתה.

751. רישום נישואין לבני העדה האתיופית

להלן רשימת הרבנים חלקם מבני העדה האתיופית, שהוסמכו ע"י הרבנות הראשית לישראל כרושמי נישואין לטובת הנרשמים לנישואין מבני העדה האתיופית.

האזור	הרב הרושם	הכתובת	טלפון
עפולה, מגדל העמק, סכריה, בית שאן	הרב זאודה בנימין	המועצה הדתית שד' ארלוזורוב 34 עפולה	06*6528814
נצרת עילית	הרב ישעיהו הרצל	המועצה הדתית ככר דקל נצרת עילית	06*6554354

מדינת ישראל

בית הדין הרבני האזורי חיפה

תיק מספר: 1071053/1

תאריך: כ"ט באדר א' התשע"ו
הזנת החלטה: (09/03/2016)
מבקש/ת: פרץ יניב
ת.ז.: 021963731
מבקש/ת: בינאבוט חנה
ת.ז.: 036954709
הגדון: הכרת מעוברת

בי"ח
בפני כבוד הדיינים:
הרב יוסף יגודה - אב"ד
הרב ישראל דב רוזנטל - דיין
הרב סיני לוי - דיין

פסק דין

לאור הצהרת המבקשים מחליט ביה"ד:

- המבקשים רשאים להינשא זה לזה כדת משה וישראל.
- למבקשת שני ילדים בשם לירז ואוראל מנישואיה הקדמים, כמ"כ נולד לה בן נוסף לאחר הנישואין בשם אלעד ת.ז. 333155141 יליד 27.05.2009. לדבריה, האב הוא אוהיון דוד.
- כמ"כ ביה"ד רושם הצהרת המבקש כי המבקשת מעוברת ואמנו בתוצאה מחיי אישות ללא נישואין והוא מקבל כל חיוב של אב על הולד שיוולד כפי החוק.
- על רושם הנישואין לבדוק את שאר הפרטים כמקובל.

ניתן ביום לי באדר א' התשע"ו
(10/03/2016)

סיני
הרב סיני לוי - דיין

הרב ישראל דב רוזנטל - דיין

הרב יוסף יגודה - אב"ד

בית הדין הרבני האזורי חיפה
מזכיר
נחתם דיגיטלית ע"י הרב יוסף יגודה בתאריך 13:19 10/03/2016

העתק מתאים למקור

יצחק חיקינד
חמוכיר הראשי

בית הדין הגדול

הקטין אלעד אגרונוב בינאבוט ת.ז. 333155141

בעניין

חנה בינאבוט ת.ז. 036954709

המעוררת

באמצעות עו"ד ד"ר סוזן ווייס ו/או עו"ד ניצן כספי שילוני

ו/או עו"ד אביה גולדין טשיל

עמותת מרכז צדק לנשים

מרחוב עמק רפאים 43, ירושלים

טלפון: 02-5664390, פקס: 02-5663317

נגד

בית הדין הרבני הגדול

21-03-2017

נתקבל

1. בית הדין הרבני האזורי בחיפה

המשיבים

2. היועץ המשפטי לממשלה

באמצעות ב"כ עו"ד ממשד הרווחה והשירותים החברתיים

רח' קפלן 2, קריית הממשלה ירושלים, טלפון: 02-6752338, פקס: 02-5085580

הודעת ערעור

מוגש בזאת ערעור על סעיף ב' לפסק דינו של בית הדין האזורי בחיפה מיום ל' באדר א' התשע"ו (9.3.16) שניתן על ידי כב' הדיינים הרב י' יגודה, הרב י' ד' רוזנטל והרב ס' לוי (להלן: פסק הדין).

פסק הדין מצורף ומסומן כנספח א.

בית הדין הנכבד מתבקש בזאת להורות על מחיקת סעיף ב' לפסק הדין, וכן להורות על מחיקת שמו של הקטין אלעד אגרונוב בינאבוט ת.ז. 333155141 מרשימת מעוכבי הנישואין (להלן: הקטין), אם שמו רשום בה.

טענות הערעור מתמקדות הן בהעדר סמכותו של בית הדין קמא להידרש לעניינו של הקטין, ולעניין כשרות היוחסין בפרט, והן לגופה של סוגיית כשרות היוחסין.

א. בקשה מקדמית למתן אורכה להגשת הערעור

כבוד בית הדין מתבקש לדון בערעור זה, על אף שהוא מוגש לאחר תקופת הזמן הקבועה בתקנות הדיון בבתי הדין הרבניים בישראל, התשנ"ג (להלן: התקנות). סעיף קלט לתקנות הדיון מורה כי בית הדין הגדול רשאי לקבל ערעור שהוגש לאחר המועד האמור בתקנות, וזאת בנסיבות מיוחדות.

המעוררת תטען כי ערעור זה נסב על עניין מיוחד ורגיש העוסק בתחום מדיני הנפשות, וברי כי מהותה של הסוגיה היא שיוצרת בפני עצמה את אותן "נסיבות מיוחדות" שעליהן מורה תקנה קלט לתקנות. כאמור, תיק זה דן בסוגיה רגישה וחשובה והיא כשרות יוחסיו של הקטין. יש להוסיף כי

בניגוד לתיקים המנוהלים על ידי שני צדדים, חרי שבענייננו חצד השני אינו אדם פרטי העלול להיפגע מתארכת המועד להגשת הערעור ומהעדר סופיות הדין. יתרה מזאת: מאחר שעיקרן של הטענות מתמקדות בסוגיית הסמכות, הרי שברר שחלופ הזמן אין בו בכדי לחסום את המערערת מלדון בעניינה ובעניין הקטין בפני בית הדין הנכבד.

ב. העובדות הצריכות לעניין

1. המערערת נישאה ביום 14.3.02 למר ורליק אגרונוב והתגרשה ממנו ביום 23.9.08.
2. למערערת שלושה ילדים: לירז יליד 30.7.02; אוראל יליד 6.8.03; ואלעד יליד 27.5.09. כל שלושת הילדים רשומים על שמו של הבעל לשעבר, ורליק אגרונוב.
3. במהלך חודש פברואר 2016 פנתה המערערת ביחד עם בן זוגה, יניב פרץ (המערערת ובן זוגה יכוננו להלן: בני הזוג), לשכת רישום הנישואין בקרית ביאליק וביקשו לפתוח תיק נישואין. הפקידה בלשכה שאלה מיוזמתה את המערערת האם היא בהריון, וכאשר נענתה בחיוב הודיעה למערערת ולבן זוגה כי עליהם לפנות לבית הדין הרבני ולפתוח תיק "הכרת מעוברת". כן הובהר לבני הזוג כי עד להסדרת נושא זה ההרשמה לנישואין מעוכבת. יש לציין ולהדגיש כי הפקידה הודיעה למערערת, כי אף אם לא הייתה הרה, היה עליה לפנות לבית הדין לקבל "היתר נישואין", מאחר שבתיק שלה מצויה הערה באשר לבירור הכשרות של הקטין אלעד, ולפני הסדרת נושא זה לא תקבל אישור להינשא.
4. בסמוך לפנייה לרושם הנישואין פנו המערערת ובן זוגה לבית הדין הרבני בחיפה והגישו בקשה ל"הכרת מעוברת". להפתעתה של המערערת, מלבד השאלות שהופנו לבן הזוג באשר לאבהותו על העובר, בית הדין קמא חקר אותה באשר לנסיבות הולדתו של הקטין, זאת, חרף העובדה שהליך "הכרת מעוברת" לא נגע כחוא זה לקטין. המערערת טענה בפני בית הדין קמא כי הקטין נולד בחודש השמיני להריונה וכי היא חרתה לאחר שקיבלה גט מבעלה לשעבר. בית הדין קמא הודיע למערערת כי עליה להמציא מסמכים רפואיים המוכיחים את טענתה.
5. ביום 9.3.16 ניתן פסק דינו של בית הדין קמא בהליך "הכרת מעוברת" שבמסגרתו נקבע כי בני הזוג רשאים להינשא זה לזה.
6. סעיף ב' לפסק הדין עניינו ילדיה של המערערת, ואין הוא נוגע כלל לשאלת הכרת המעוברת שבו התמקד ההליך. וזוהי לשון סעיף ב':
"למבקשת שני ילדים בשם לירז ואוראל מנישואיה הקודמים, כמו"כ נולד לה בן נוסף לאחר הנישואין [ככל הנראה מדובר בטעות סופר וצ"ל: "לאחר הגירושין". נ.כ.ש.] בשם אלעד ת.ז. 333155141 יליד 27.5.2009. לדבריה, האב הוא אוהיון דוד".
ומכאן הערעור.

ג. טענות הערעור

7. שגה בית הדין קמא כאשר דן בעניינו של הקטין במסגרת הליך "הכרת מעוברת" מאחר שאין לו סמכות לדון בעניינו של הקטין
המערערת תטען כי היה על בית הדין קמא להימנע משאלות וחקירות בנוגע לקטין. ההליך שנפתח בבית הדין קמא נסב על אבהותו של העובר שהמערערת נשאה ברחמה, ובהליך זה היה

על בית הדין קמא להתמקד. המעוררת תדגיש כי בית הדין קמא היה נעדר סמכות לדון בעניינו של הקטין, כפי שיפורט להלן:

א. סמכות בית הדין מוגבלת רק לבעל דין שבא להתחתן ולהתגרש לפניו

בתי-הדין הרבניים שואבים את סמכותם מכוח החוק, ומוגבלים בסמכותם לפי חוק. עיקרון זה הוכר מכבר בפסקי דין של בית המשפט העליון, ודומה שאין צורך להאריך בכך (ראו, למשל: בג"ץ 323/81 וילוזני נ' בית הדין הרבני הגדול, פ"ד לו(2) 733 (1981), בעמוד 738-9: "בתי הדין הרבניים שואבים את סמכות שיפוטם, מבחינת המערכת המשפטית של המדינה, מחוק המדינה, אשר העניק להם סמכות זו..."). למקורות עיוניים נוספים בעניין סמכות בתי-הדין הרבניים במדינת ישראל ראו: מנחם אלון, המשפט העברי ג' 1477-1484; וסדרת המאמרים של יצחק אנגלרד, "מעמדו של הדין הדתי במשפט הישראלי" משפטים ב' 268-316; 510-522; משפטים ד' 31-63; משפטים ו' 29-5).

גבולות הסמכות של בית הדין קמא נגזרים אך ורק מחוק שיפוט בתי דין רבניים (נישואין וגירושין), תשי"ג – 1953 (להלן: חוק שיפוט בתי דין), ומכאן שהסמכות הייחודית שלו חלה רק על מי שבא להתחתן ולהתגרש בפניו. משכך נקבע לא פעם כי בית הדין הרבני אינו מוסמך לדון בצדדי ג' ובמי שלא הגיע לדון בפניו בענייני נישואין וגירושין. כך, נפסק בבג"ץ 2601/00 לוי נ' לוי, פ"ד נד(3), 1 (2000) כי: הוראה זו מסמיכה, ללא ספק, את בתי-הדין הרבניים לדון בסכסוכים בענייני נישואין או גירושין בין בני-זוג בינם לבין עצמם. אך האם מסמיכה הוראה זו את בתי-הדין הרבניים לדון בסכסוך שעניינו נישואין או גירושין כאשר הצדדים לסכסוך אינם בני-הזוג עצמם? לדעתי, התשובה על שאלה זו הינה בשלילה. נקודת המוצא לעמדתנו היא התפיסה כי "גבולות סמכותו של בית הדין הרבני נקבעו בחוק האזרחי ועל דרך סעיף 1 לחוק השיפוט (שכותרתו "שיפוט בענייני נישואין וגירושין") קובע: "ענייני נישואין וגירושין של יהודים בישראל אזרחי המדינה או תושביה יהיו בשיפוטם היחודי של בתי דין רבניים" (וראו עוד: בג"ץ 293/00 פלוגית נ' בית הדין הרבני הגדול בירושלים (פורסם בנבו, 19.3.01)).

ב. אף "סמכותו הטבועה" של בית הדין קמא אינה מעניקה לו סמכות כלפי הקטין

המעוררת תטען כי גבולותיה של "הסמכות הטבועה" צומצמה בפסיקה למקרים חריגים בלבד ולעניינים של סדרי דין בלבד: "סמכות עזר זו אינה בלתי מוגבלת. אין היא רחבה יותר מהסמכות המפורשת לקבוע סדרי דין. מטיבה ומטבעה, היא פועלת בגדרי הדין הדיוני ועניינה הניהול הראוי של ההליך השיפוטי והשליטה הראויה עליו" (בג"ץ 3914/92 לב נ' בית הדין הרבני האזורי בתל-אביב-יפו, פ"ד מח(2) 491 (1994)), ואין להפעילה במקרים שבהם ייפגעו זכויות יסוד, ושמו של הקטין יוכתם, כמו בענייננו (ע"א 548/78 שרון נ' לוי, פ"ד לה(1) 736 (1980)).

ג. בית הדין קמא נעדר סמכות לדון בעניין שאינו הליך "הכרת מעוברת" ונעדר סמכות נגדרת

מעבר לסוגיית הסמכות של בית הדין קמא על הקטין, תטען המערערת שגבולות סמכותו נתחמות בהליך המסוים שבעניינו הוא עוסק ושלשמו פנתה אליו המערערת, והוא אף נעדר "סמכות נגדרת" לדון בעניינו של הקטין. המערערת תדגיש כי ההליך שבמוקד דיונו של בית משפט קמא היה הצהרת אבהות על העובר שהיה ברחמה של המערערת, ולצורך סוגיה זו לא היה צורך או הכרח לדון באבהותו של הקטין, המהווה אחד הקריטריונים לקנות סמכות נגדרת (ראו: בג"ץ 1214 / 97 חלמיש נ' ביה"ד הארצי לעבודה פ"ד נג(2) 647 (1998)).

8. שגה בית הדין קמא משדן בעניינו של הקטין לנוכח המדיניות ההלכתית שלפיה אין לחקור ולברר שמועות באשר לכשרות יוחסיו של אדמו

המערערת תטען כי היה על בית הדין קמא להימנע מחקירת המערערת בנוגע לאב הקטין. המערערת תוסיף כי לנוכח החומרה שבהכתמת שמו של הקטין היה על בית הדין קמא לאמץ את עמדתו של החתם סופר (שו"ת חתם סופר, חלק ד (אבן העזר ב), סימן קעד), שלפיה אל לבית הדין לחקור מיוזמתו עדים אפילו כאשר יצא קול על אישה שזנתה. בעניין זה יודגש כי התפתחה שדרה משמעותית של פוסקים הסוברים כי במקרה של שמועות או חשד לפסלות יוחסין – אל לבית הדין לברר ולבקש לחקור את העדויות (שו"ת הב"ח החדשות, סימן נו).

9. לגופו של עניין

למעלה מן הצורך, תטען המערערת כי אף לגופו של עניין יש לבטל את סעיף ב' להחלטת בית הדין קמא, ולמחוק את שמו של הקטין מרשימת מעוכבי הנישואין, אם נכלל ברשימה או מכל רשימה אחרת. וזאת מן הטעמים הבאים:

א. האם אינה נאמנה לפסול את בנה

בעניין נאמנות האם לפסול את בנה נפסק בשולחן ערוך, אבה"ע, ד, כט כי "אשת איש שאומרת על העובר שאינו מבעלה, אינה נאמנת לפסול". וכך פסק ר' משה פיינשטיין באג"מ, אבה"ע, ג, ט, שהאם אינה נאמנת לפסול בניה, וכי יש לקבל עדותה שלפיה הוולד כשר: "מ"מ היתה הבת כשרה אף אם היא היתה אומרת עליה שאינה מבעלה דאין האם נאמנת לומר על בניהם שהם ממזרים". מכאן תטען המערערת כי מתגבשת המסקנה שאין בדבריה כדי לחטיל ספק בכשרות הקטין.

ב. המערערת התעברה לאחר הגירושין

המערערת תטען שהורתו של הקטין התרחשה לאחר הגירושין. המערערת תבסס טענתה על פסיקתו של הרמ"א (אבן העזר, ד, יד) שלפיו "אשה שנתעברה מבעלה סוף סיון וילדה תחילת כסלו אע"פ שאין ביניהם רק חמשה חודשים, לא חיישינן לבנה לומר שהיתה מעוברת קודם

לכן זהחודשים גורמים והוח ליה בן ז"ל. וראו גם אגרות משה (אבן העזר, ח"ג, ז) שפסק שילד שנולד שבעה חודשים לאחר שאמו קיבלה גט, אפילו אם היה עם הנטען קודם הגט, אם תטען שילדה לאחר שבעה חודשים הוולד כשר. המערערת תטען כי קיבלה את גיטה ביום 23.9.08, ואילו הקטין נולד ביום 27.5.09, היינו כשמונה חודשים לאחר קבלת הגט. המערערת תטען כי לאורך ההריון סבלה מצירים מוקדמים ובסופו של יום ילדה לאחר שמונה חודשים. ומכאן שכשרותו של הקטין אינה מוטלת בספק. יש להדגיש כי כבר נקבע בהליך שהתקיים בפני בית הדין בנתניה כי הרישום בקופת החולים אין בו כדי לערער על החזקה העובדתית שקבע הרמ"א (וראו: תיק (נתניה) 1-63-9830 (פורסם בנבו, 21.5.07)).

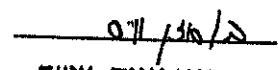
ג. הקטין מיוחס בתעודות הזהות לבעל לשעבר של המערערת

המערערת תוסיף ותטען כי הקטין מיוחס בתעודות הזהות לבעלה לשעבר, ומכאן שהיה על בית הדין קמא להימנע מלעורר שאלות על ייחוסו לנוכח הכלל "רוב בעילות אחר בעלי". יוער כי לנוכח החומרה המיוחסת למעמדו של פסול החיתון, קיימת מגמה להתיר את הוולד גם כאשר בני הזוג היו מרוחקים אחד מהשני מבחינה פיזית, בהתבסס על ההנחה כי ייתכן ואיש קיים יחסים בצנעה עם אשתו (ספר הלכות גדולות, הלכות גיטין, סימן לט).

סיכום

לנוכח כל האמור, מתבקש בית הדין הנכבד להורות על מחיקתו של סעיף ב' לפסק הדין ולמחוק את שמו של הקטין מרשימת מעוכבי הנישואין או מכל רשימה אחרת שבה שמו נכלל (לרבות סימון שמה של המערערת במאגרים שונים, אם קיים כזה, כפי שמתואר בסעיף 3 לעיל).

ניצן כספי שילוני, עו"ד
ב"כ המערערת

ד"ר סוזן ווייס, עו"ד
ב"כ המערערת

ירושלים, היום י"ח באדר התשע"ז, 16 במרץ 2017

תיק 1118945/1

ב"ה

בבית הדין הרבני הגדול ירושלים

לפני כבוד הדיינים:

הרב יצחק יוסף – נשיא

המערער: חנה בינאבוט ת"ז 036954709 (ע"י ב"כ עו"ד ניצן שילוני כספי)

נגד המשיב: יניב פרץ ת"ז 021963731

הנדון: הכרת מעוברת

החלטה

בפני בקשת אורכה להגשת ערעור ולמחיקת סעיף ב מפסק הדין שניתן ע"י ביה"ד האזורי בחיפה מיום ל' אדר א תשע"ו (10/03/16).

נימוקו של בקשת המערער בהגשת ערעור שלא במועדו הוא, שכפי המופיע בתקנות הדיון בבתי הדין הרבניים בישראל, התשנ"ג סעיף קלט מורה, כי בית הדין הגדול רשאי לקבל ערעור שהוגש לאחר המועד האמור בתקנות וזאת בנסיבות מיוחדות, ובערעור נושא הדיון הוא עניין מיוחד ורגיש העוסק בתחום מדיני נפשות, ולכן ביה"ד הגדול מתבקש לקבל ערעור זה.

אחר העיון בפרטי הערעור ראיתי שערעור זה הוגש באיחור גדול, קרוב לשנה מהחלטת ביה"ד האזורי, ועל כן אין מקום להיעתר לבקשת הארכת מועד שחלף זמן רב כל כך.

בנוסף, לבקשת המערער הנושא רגיש העוסק בתחום מדיני נפשות. לא ראיתי בכך הצדקה לבקשת ערעור זה, שהרי עיקר בקשת הערעור היא למחיקת סעיף ב מהחלטת ביה"ד האזורי, אינה מובנת, שכן ביה"ד לא נתן החלטה אופרטיבית ביצועית בהחלטה זו, אלא אך ורק ציטוט מדבריה של המערער.

לאור האמור אני מחליט לדחות את בקשת המערער

ניתן ביום ד' בסיון התשע"ז (29/05/2017).

הרב יצחק יוסף – נשיא

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

יצחק רייכנברג, סופר דיינים
העתק מתאים למקור
בנימין שונם, המזכיר הראשי

נחתם דיגיטלית ע"י יצחק רייכנברג בתאריך 16:28 29/05/2017

הנחיות היועץ המשפטי לממשלה	משפט אזרחי מעמד אישי
תאריך: ה' אב התשל"ו, 1 אוגוסט 1976 עדכון: י"ט אדר ב' התשס"ג, 23 מרץ 2003 מספר הנחיה: 6.4501 (21.632)	רשימות מעוכבי נישואין

רשימות מעוכבי נישואין

תוכן עניינים

תוספת - מבוא

1	א. הרקע העובדתי
1	1. הרישום בתקופת המנדט
1	2. הרישום מאז קום המדינה ועד שנת תשי"ד
2	3. הרישום מאז תשי"ד ועד היום
3	4. עריכת רישום מרכזי
3	5. הרישום שערך רושם הנישואין במועצה הדתית של תל-אביב-יפו
4	6. סוגי המקרים הנכללים ברשימות ובאלפון
4	7. מקורות המידע
7	8. הוצאת שמו של אדם מהרשימה
7	9. המינוח ברשימות
7	10. רישום שמו של אדם ברשימות מבלי שפנה להירשם לנישואין
8	11. שמירת מידע אצל רושם הנישואין על אדם ששמו לא הוכנס לרשימה
9	ב. הבסיס המשפטי
9	12. שאלות היסוד המשפטיות
9	13. הסמכות הפורמאלית
12	14. הפעלת הסמכות
16	ג. סיכום
16	15. שאלות היסוד המשפטיות
17	16. הסמכות הפורמאלית
17	17. הפעלת הסמכות

א. הרקע העובדתי**1. הרישום בתקופת המנדט**

רישום נישואין נעשה בתקופה זו על-פי תקנות הדיון של "בתי-הדין בארץ ישראל" (תשי"ג). תקנה קלוי"ו לאותן תקנות קבעה:

"בית-הדין או אחד מחבריו - או, כנזכר למעלה בסעיף קל"ד, הרב המקומי - גובים את עדות העדים מצד האיש ומצד האישה אם הם יודעים מתוך הכרה אישית כי האיש והאישה פנויים ואינם קשורים עם זולתם בקשר נישואים או שידוכים, ושואין גם עיכוב דתי אחר (זיקת יבום, גרושה לכהן, ימי הבחנה, עיבור והנקה וכו') ולא עיכוב אזרחי (נישואי בוסר, נישואים שלא כדת משה וישראל וכו') לנישואיהם זה עם זה, ומחתימים את העדים על עדותם וקובעים את זמן הנישואים ומקומם".

על-פי תקנה קל"ח היה דבר הנישואין זוכה לפרסום "ארבעה ימים לפני יום החופה על-ידי מודעה במסדרון בית-הדין, ובשניים מהעתונים היומיים המופעים בארץ".

לא היתה כל הוראה בתקנות אלה לפי נדרשים רשמי הנישואין לערוך רשימות מעוכבי נישואין, ואף לא להעביר מידע זה לגורם אחר כלשהו.

2. הרישום מאז קום המדינה ועד שנת תשי"ד

(א) ההסדר שנהג בתקופת המנדט המשיך להתקיים עד שנת התשי"א. בשנה זו הוצאו לראשונה "תקנות והוראות לרישום נישואין". בהקדמה לתקנות האמורות נאמר:

"פרטי הפרוצדורה לרישום נישואין נקבעו בזמנם בתקנות הדיון לבתי-הדין בארץ-ישראל משנת תשי"ג. לאור השינויים שחלו עם הקמת המדינה ורשויותיה והחוקים שחוקקו מאז הנוגעים לענייני נישואין, לסדרי רישומם ולמרשם התושבים, ניתנות בזה - באישור מועצת הרבנות הראשית לישראל - התקנות וההוראות האלה".

תקנות אלה הוצאות על-ידי משרד הדתות (המחלקה לרבנות ושיפוט רבני), והן נעשו באישור מועצת הרבנות הראשית.

(ב) בפרק ב' של התקנות האמורות משנת התשי"א, העוסק ב"רישום נישואין", קבעו תקנות 17 ו- 18 לאמור:

"17. אם יתברר למורשה, שאסור מצד הדין או מצד החוק לערוך נישואין לאיזה איש או אישה, על המורשה לפרסם את הדבר לפחות בשלושה עתונים יומיים ולהודיע מיד על המקרה לכל פרטיו לרבנות הראשית לישראל ולמשרד הדתות.

18. על כל מורשה לנהל פנקס מיוחד אשר בו ירשום על-פי סדר א"ב את

הדין להוציא אדם מרשימת מעובדי הנישואין, תוך ציון הרשימה בה הוא נרשם וסיבת הביטול.

ד) ידיעות על הרשימות פורסמו ב - 1971 בעתונות, נשאלן שאילתות לגביהן בכנסת, ושר הדתות השיב עליהן.

4. עריכת רישום מרכזי

במשרד הדתות (המחלקה לרבנות) מתרכזות ההודעות על עיכוב נישואין הנשלחות על-ידי רושמי הנישואין. כמו כן מתקבלות במשרד הדתות הודעות ממקורות נוספים (ראו פסקה 7(א) להלן). משרד הדתות מכין ממידע זה רשימה, אותה הוא מפיץ לרושמי הנישואין. ב - 1967 הגיע מספרן של רשימות אלה ל - 100. בשנה זו הוציאה המחלקה לרבנות במשרד הדתות רשימה מרכזית, המקבצת על כל הרשימות שעמדו בתוקף לאותו תאריך. רשימה זו מכונה "רשימת אסורי חיתון מרכזית - 100". בחוזר נ/ס מיום י"ב כסלו התשכ"ח (14.12.1967) אליו צורפה הרשימה, נאמר:

"עם הוצאת רשימת עיכובי נישואין מס' 100 החלטנו להוציא רשימה מרוכזת של כל אלה שהופיעו ברשימות שיצאו עד כה ואשר שמותיהם עדיין רשומים בכרטיסת שלנו. מניחים אנו שחלק ניכר מהשמות המופיעים ברשימה המרוכזת הותרו או נישאו, וכב' הרבנים ובתי-הדין לא הודיעו לנו על ביטול העיכוב, אי לזאת נבקשם לעבור על הרשימות ולהודיע לנו מיד על כל מקרה הידוע לכת"ר כהותר או כמיותר".

לאחר מכן, מדי מספר חודשים, הופצו רשימות עדכון. כפי שנמסר, הרשימה האחרונה מספרה 144, והיא הופצה במנחם-אב תשל"ח. המספר הכולל של גברים ונשים הרשומים ברשימות הוא - 2218. כיום נעשה מאמץ להקטין רשימה זו, ונראה כי ניתן להעמידה על מספר קטן בהרבה.

5. הרישום שערך רושם הנישואין במועצה הדתית של תל-אביב-יפו

מחלקת הנישואין במועצה הדתית של תל-אביב - יפו ריכזה בכרטיסת את השמות שהופיעו ברשימות הנזכרות של משרד הדתות. בנוסף לכך נהג רושם הנישואין בתל-אביב להכין כרטיסיה לאנשים שטרם דווח עליהם למשרד הדתות. אלה הם מקרים בהם נתגלו ספקות, אולם רושם הנישואין לא סבר שמן הראוי לדווח עליהם למשרד הדתות עד לאחר השלמת הבירורים. ביום 15.5.72 הוציאה מחלקת הנישואין של המועצה הדתית תל-אביב - יפו "אלפון מיוחד" שבו שולבו השמות שהוצאו על-ידי משרד הדתות והרישומים הנוספים שנעשו במועצה הדתית בתל-אביב, ואשר עליהם לא דווח למשרד הדתות. אלפון זה לא הופץ לרושמי הנישואין במקומות אחרים. המספר הכולל של גברים ונשים הרשומים באלפון הוא כ - 3200.

- (ב) מידע שמקורו באחד העדים שמובאים על-ידי המבקש לבוא בברית הנישואין ;
- (ג) מידע שמקורו בתגובה על פרסום דבר הרישום לנישואין בעתון ;
- (ד) מידע שמקורו בפניה יזומה אל רושם הנישואין ;
- (ה) מידע שמקורו בפניה יזומה של רושם הנישואין ;
- (ו) מידע שמקורו במרשם האוכלוסין או בפנקס האימוצים.

החלטה על יסוד מידע שמקורו במי שמבקש להינשא

המקור העיקרי להצטברות מידע אצל רושם הנישואין הוא זה הבא מפי המבקשים המופעים בפניו. פלוני בא להינשא ומסר כי הוא יהודי. לרושם הנישואין יש ספק בעניין, ובתשובה לשאלתו, מוסר המבקש כי אמו אינה יהודיה. על יסוד מידע זה מחליט רושם הנישואין כי פלוני אינו יהודי. הרושם מסרב לרשום את המבקש לנישואין, ובמקביל לכך הוא מעביר את שמו למשרד הדתות, לשם הכללתו ברשימת מעוכבי הנישואין.

החלטה על יסוד מידע שמקורו בעדים המובאים על-ידי המבקש להינשא

מקור שני להצטברות מידע אצל רושם הנישואין הוא זה הבא מפי עדים שהמבקש מזמינם להעיד בעניינו. על-פי "תקנות והוראות לרישום נישואין" (המוזכרות בפיסקה 3(א) לעיל), זוג הבא להינשא חייב, בין השאר, "להביא עדים שיעידו על זהותם ועל נכונות הפרטים שבהצהרתם" (תקנה 6(ב)). בחקירתם של עדים אלה עולה כי קיים עיכוב לנישואי הזוג. ראובן ושרה מבקשים לבוא בברית הנישואין. הם מצהירים (על-פי תקנה 6(א) לתקנות הנזכרות לעיל), כי הם יהודים, ומוסרים את שמו של שמעון כעד. שמעון בא ומעיד כי ראובן אינו יהודי. מידע זה נרשם בתיק הנישואין שנפתח לרגל בקשת הנישואין. הרושם מסרב לרשום את ראובן ושרה לנישואים. במקביל לכך, מעביר הרושם למשרד הדתות את שמו של ראובן, לשם הכללתו ברשימת מעוכבי הנישואין.

החלטה על יסוד מידע שמקורו בתגובה על פרסום דבר ההרשמה לנישואין בעתון

על-פי "תקנות והוראות לרישום נישואין", חייב רושם הנישואין "לפרסם את דבר הרשמת הנישואין בעתונות היומית לפחות שבוע ימים לפני מועד עריכתם" (תקנה 38). מטרת הפרסום היא ליתן אפשרות למי שמעוניין למסור מידע בעניין הבקשה. למשל: ראובן ושרה נרשמו לנישואין, ודבר הרישום פורסם כאמור. למעשה נשוי ראובן ללאה. ללאה נודע מהעתון דבר ההרשמה לנישואין, והיא מודיעה לרושם הנישואין על היותה נשואה לראובן. מידע זה יירשם בתיק הנישואין שנפתח לרגל בקשת הנישואין. לאחר הסירוב לעריכת הנישואין יועבר למשרד הדתות כי ראובן נשוי, ודבר זה יכלל ברשימה.

החלטה על יסוד מידע שמקורו בפניה יזומה אל רושם הנישואין

מקור נוסף למידע המצטבע אצל רושם נישואין הוא בקרובי משפחה, מכרים או אחרים המוסרים לרושמי הנישואין מידע הידוע להם. מקרה טיפוסי הוא אבי שרה המתנגד לנישואיה והמוסר לרושם הנישואין כי ראובן, האיש עמו רוצה בתו לבוא בברית הנישואין,

ד) משרד החוץ

בשגרירויות ישראל בחוץ-לארץ ובקונסוליות שלה מצטבר מידע באשר לעולים לישראל. יש ומתגלה שם כי קיימת סתירה בין עדויות שונות המצטברות על מעמדו האישי של עולה. לרוב כרוך הדבר במסירת מידע כוזב לשגרירות או לקונסוליה. למשל: פלוני מצהיר בפני הקונסול הישראלי בחוץ-לארץ שהוא רווק. כעבור שמן מה מופיעה במקום פלונית שטוענת ומוכיחה שהיא נשואה לפלוני. מידע זה מועבר על-ידי הנציגות בחוץ-לארץ - או על-ידי המשרד בארץ - לידיעת משרד הדתות, מחלקת הרבנות, וזו רושמת את הדבר ברשימה.

ה) הסוכנות היהודית

מידע שמצטבר במחלקת העליה והקליטה בסוכנות, והנוגע למעמד האישי של עולים - אשר לגביהם יש חשש להטעיה או תרמית - מועבר על-ידי הסוכנות למשרד הדתות, מחלקת הרבנות. למשל: פלוני הופיע בפני נציג הסוכנות בחוץ-לארץ וטען שהוא גרוש ואף הציג תעודת גירושין. לאחר מכן נתברר לסוכנות בארץ כי הוא נשוי וכי תעודת הגירושין התייחסה לנישואין קודמים. מידע זה מועבר למשרד הדתות, וזה מכניס אותו לרשימת "מעוכבי הנישואין".

8. הוצאת שמו של אדם מהרשימה

כפי שראינו (פיסקה 3(ג) לעיל), רושם הנישואין צריך לדווח על הוצאת שמו של אדם מהרשימות. במקרים רבים אכן נעשה דיווח כזה. הברורים שלנו העלו כי רושמי הנישואין אינם מקפידים בעניין זה. כתוצאה מכך כוללות הרשימות שמות של אנשים שעל-פי הדין אין כל מקום לעכב את נישואיהם. מצויים ברשימות אף שמות אנשים שהלכו לעולמם.

9. המינוח ברשימות

אין הוראות פנימיות באשר למינוח שעל רושם הנישואין להשתמש בו לציון סיבת העיכוב. כתוצאה מכך קיים חוסר אחידות בעניין זה, ולעתים לאותה סיבת עיכוב יש מינוח שונה. זאת ועוד: לעתים אין כלל ציון של סיבת העיכוב, וכל שנקבע הוא "לבירור", "זקוק להיתר", "לבירור בית-הדין", "זקוק לבירור". לעתים נזקק הרושם לביטוי "אסור לבוא בקהל", או "אסור בעלמא", מבלי לציון סיבת האיסור.

10. רישום שמו של אדם ברשימות מבלי שפנה להירשם לנישואין

ב. הבסיס המשפטי**12. שאלות היסוד המשפטיות**

על רקע העובדות כפי שתוארו לעיל מתעוררות שתי שאלות משפטיות יסודיות:

(א) שאלת הסמכות: האם קיימת בידי רשויות המדינה שתוארו לעיל (רושם הנישואין, בית-הדין הרבני, משרד הדתות, משרד החוץ) הסמכות להכין ולהפיץ מידע על עיכוב נישואין?

(ב) שאלת אופן השימוש בסמכות: מהם הכללים המשפטיים החייבים להדריך את רשויות המדינה שתוארו לעיל שעה שהן עושות שימוש בסמכותן. במיוחד, על-פי אילו כללים חייב רושם הנישואין לפעול שעה שהוא מגבש החלטה לעכב נישואין של אדם, ומהם הכללים המשפטיים החייבים להדריך את רושם הנישואין ומשרד הדתות שעה שהם מפיצים מידע על מעוכבי נישואין?

השאלה הראשונה מבין שתי שאלות אלה עוסקת בסמכות הפורמאלית. השאלה השניה עוסקת בהפעלתה של הסמכות הלכה למעשה. נעסוק בכל אחת משאלות אלו בנפרד.

13. הסמכות הפורמאלית**(א) הרב רושם הנישואין**

(1) התשתית המשפטית לפעולותיו של הרב רושם הנישואין היא חוק שיפוט בתי-דין רבניים (נישואין וגירושין), התשי"ג - 1953, ופקודת הנישואין והגירושין (רישום), 1929. בהתאם לחוק שיפוט בתי-דין רבניים (נישואין וגירושין), "נישואין וגירושין של יהודים ייערכו בישראל על-פי דין תורה" (סעיף 2). פקודת הנישואין והגירושין (רישום) קובעת כי "הרשות הרשמית", דהיינו - "הרב בנישואין לפי דיני ישראל", "תרשום כל נישואין בשעת סידור הקידושין" (סעיפים 2 ו-3).

(2) במסגרת חוקים אלה, אין הרב רושם הנישואין חייב לפעול על-פי הצהרותיהם של בני הזוג הבאים להינשא. מותר לו לבחון ולבדוק את כשירותו של המבקש להינשא על-פי דין תורה. כך פסק בית-המשפט העליון בבג"צ 359/66 גיתיה נ' הרבנות הראשית והמועצה הדתית ירושלים, פ"ד כב(1) 290. אומר השופט ויתקון:

"... אין זאת אלא חובתה הראשונית והטבעית של כל רשות לבדוק, אם בקשה שהוגשה לפנייה נופלת לגדר סמכותה. אילו קיבל הרב המורשה בקשה של לא-יהודי לערוך לו קידושין והיה נעתר לו, היה בכך משום חריגה מהסמכות. לשם מה ירשום איפוא מבקש כזה ויתן לרישומו פומבי? ממילא מובן כי הרב המורשה משמש *ex officio* כמתנגד בכוח

ג) משרדי הממשלה (למעט משרד הדתות)

(1) בדיקתנו העלתה כי שלושה גורמים ממשלתיים מספקים מידע למשרד הדתות באשר לעיכובי נישואין. העמדת מידע ממרשם האוכלוסין ומפנקס האימוצים לרשות רושם הנישואין נעשית מכוח הוראה מפורשת בחוק מרשם האוכלוסין ובחוק האימוץ. אך האם מוסמך משרד ממשלתי - במקרה שלפנינו משרד החוץ (פיסקה 7(ד) לעיל) - להעביר המידע למשרד הדתות, וזאת בהעדר הוראה ספציפית בחוק?

על שאלה זו תשובתנו היא כי אין מניעה לכך שמשרד ממשלתי אחד - במקרה שלנו משרד החוץ - יעביר מידע למשרד ממשלתי אחר - משרד הדתות. החלוקה המשרדית היא חלוקת תפקידים בין גופי הממשל - שאינה פוגעת באחדותו. מידע הגיע למשרד ממשלתי הוא נכס של המדינה, ומחלקות הממשלה השונות יכולות להעבירו זו לזו.

(2) לקביעה כללית זו מן הדין לעשות שני סייגים: ראשית, אין מחלקה ממשלתית יכולה להעביר מידע במקום שהחוק אסר זאת עליה במפורש, כגון, שלטונות מס הכנסה על-פי סעיפים 231 ו-232 לפקודת מס הכנסה, לגבי פרטים הנוגעים להכנסתו של אדם; שנית, אין מחלקה ממשלתית יכולה להעביר מידע שנמסר לה ואך לה, מתוך הסכמה מפורשת או משתמעת שלא יועבר למחלקה אחרת ("מידע שבאמוץ").

(3) הסייג הראשון אינו חל בענייננו, שכן אין הוראה מפורשת האוסרת על משרד החוץ להעביר מידע בעניין עיכוב נישואין למשרד הדתות. הסייג השני, לעומת זאת, עשוי לחול במקרים מסוימים. עד כמה שהצלחנו לברר, המקרים בהם מעביר משרד החוץ מידע למשרד הדתות הם בעיקרם מקרים בהם ביצע אדם תרמית כלפי משרד החוץ, והוא עשוי לבצע תרמית נוספת כלפי רושם הנישואין. במקרים אלה אין תחולה לסייג השני האמור.

ד) משרד הדתות

האם מוסמך משרד הדתות לרכז בידיו הודעות על מעוכבי נישואין לשם העמדתם לרשות רושמי הנישואין? לדעתנו התשובה על שאלה זו היא בחיוב.

ריכוז סמכויות הנישואין בידי "רב" בא להבטיח, בין השאר,

"פיקוח יעיל ומתמיד בעניינים אלה על-ידי ריכוזם 'בידי מוסד משפטי אחד' למען לא יהיה שטח זה 'שדה פרוץ אשר הכל חודרים לתוכו'..."
(בג"צ 130/66 שגב נ' בית-הדין הרבני האיזורי בצפת, פ"ד כא(2) 505).

זאת ועוד:

"...השלטונות הן בימי המנדט והן לאחר קום המדינה, ביקשו לקיים בידם פיקוח גמור ומושלם על נישואים הנערכים בארץ, למען לא יהיו חיי המשפחה שדה-הפקר. לשם כך נחקק בזמנו חוק מיוחד, היא

על-פי הפניה כזו. אך כל עוד הדבר לא נעשה, יש בהחלטת רושם הנישואין כדי למנוע ממנו קיום טקס הנישואין. החלטה זו מהווה פגיעה קשה באדם, ועל כן לשם קבלתה יש לקיים כללים יסודיים של צדק טבעי. אומר השופט זילברג בבג"צ 3/58 ברמן נ' שר הפנים פ"ד יב(2) 1493, 1508:

"לפי הכלל הנקוט במשפט המקובל זה מאות שנים, לא יורשה גוף אדמיניסטרטיבי - ואפילו אדמיניסטרטיבי טהור (לא מעין שיפוטי) - לפגוע באזרח פגיעת גוף, רכוש, מקצוע, מעמד וכיוצא בזה, אלא אם כן ניתנה לנפגע הזדמנות הוגנת להשמעת הגנתו בפני הפגיעה העתידה". (ההדגשות במקור)

דברים דומים אמר הנשיא (השופט אגרנט) בבג"צ 442/71 לנסקי נ' שר הפנים, פ"ד כו(2) 354, 337:

"אין צריך לומר היום כי במקום שרשות מינהלית חייבת להכריע, לעניין השימוש בסמכותה הסטוטורית, בין האינטרסים המתחרים של הציבור והפרט, הופכת גם היא להיות "פוסק" לעניין זה, החייב לנקוט גישה "שיפוטית"; כלומר, לנהוג בהתאם לעקרונות הצדק הטבעי. פירושו של דבר, ששומה עליה, על הרשות המינהלית, לקיים בירור הוגן לשם כך להרשות לפרט לטעון את טענותיו בפניה וכן, במידת האפשר, לעיין בחומר שהיא אמורה להסתמך עליו כדי שיוכל להגיב על תכנון".

בפרשת בכר רשם בית-הדין בתעודת הגירושין שהוציא כי המבקשת "אסורה לבעלה ולבועלה". רישום זה נעשה מבלי לשמוע את המבקשת בעניין האסור, ומבלי שניתנה לה הזדמנות לטעון טענותיה באותו עניין. בית-המשפט פסל את הרישום. אומר השופט ברנזון:

"בסידור הגט ובהוצאת 'מעשה בית-דין' אין בפני בית-הדין אלא מה שיש בפסק דין הגירושין. על אף כל זאת, הלך בית-הדין ובשעת סידור הגט עשה מה שעשה בלי להודיע לעותרת שהוא מתכוון לעשותו. והרי זה בדיוק מה שנאמר בעניין ... שאין לעשות. 'להוציא צו נגד אדם שלא קיבל הודעה מראש שמתכוונים לבקש אותו צו, הוא רעיון שמעולם לא מצא לו מהלכים באנגליה'. והוא הדין אצלנו. על אחת כמה וכמה כשבית-הדין עושה מעשה המגביל זכויותיו של צד בלי שנתבקש לכך, בלי שהודיע לו מראש שהוא מתכוון לעשותו ובלי שנתן לו אפשרות הוגנת להתגונן מפניו". (בג"צ 295/72 בכר נ' בית-הדין הרבני האיזורי ברחובות, פ"ד כז(1), 568, בעמ' 575).

סיכומו של דבר: החלטתו של רושם הנישואין לסרב לערוך את הנישואין - ובעקבותיה רישום שמו של אדם ברשימת מעוכבי הנישואין, היא החלטה עליה חלים כללי הצדק הטבעי, וביניהם הכלל שאין לקבל החלטה כאמור בלא להעניק לנפגע את "זכות הטיעון".

(2) הפעלתם של כללי "הצדק הטבעי" יש לה השלכות בשני עניינים בסוגייתנו: ראשית, הם קובעים את סוגי הראשיות אשר רושם הנישואין רשאי להסתמך עליהן בבואו להחליט אם לסרב לרושם אדם לנישואין; שנית, הם מסדירים את אופן קבלת ההחלטה על-ידי הרושם.

בקשתו של המבקש נדחתה אצל רושם אחד, ומאידך גיסא - העיקרון כי קבלת מידע זה לא יפגע בצנעת הפרט.

(2) עשויה להתעורר השאלה אם שיטה מוצעת זו לא תסרב את הליכי הרישום. לדעתנו, ניתן לשכללה באופן שלא יחול כל סרבול. כפי שראינו בפיסקה 3(א), כאשר אדם פונה בבקשה לרישום, מתפרסמת הודעה על כך בעתונות, ועובר זמן מה עד להחלטת הרושם, וזאת כדי לאפשר לצד מעוניין להגיב על הודעה זו. בתוך הזמן האמור יוכל רושם נישואין לפנות ללא כל מאמץ למשרד הדתות לקבל ממנו את המידע המצוי בידיו. זאת ועוד: מכיוון שדבר ההרשמה לנישואין מתפרסם בעתון, אין כל מניעה לכך כי הממונים על הרישום המרכזי לא יבדקו אם ברישומים יש החלטה בעניינו של זה הנרשם לנישואין, ויעבירו מיוזמתם הם את המידע שבידיהם לרושם הנישואין. אך אפילו יתברר כי השיטה מוצעת יש בה הכבדת מה, דומה כי "המחיר" כדאי, שכן מובטחת על ידה השמירה על עקרון "צנעת הפרט".

(3) קבלת הגישה לפיה אין להפיץ רשימות בין רושמי הנישואין, תפתור בעיה נוספת, הקיימת כיום במלוא חריפותה. הרשימות המופצות עתה כוללות בתוכן לא רק החלטות על עיכוב רישום לנישואין של רושמי נישואין, אלא גם מידע על מעמדו האישי של אדם, שלא פנה כלל אל רושם הנישואין בבקשה להירשם לנישואין (ראו פסקה 10 לעיל). הפצתו של מידע זה בין רושמי הנישואין אינה רצויה כלל ועיקר, וזאת מכמה טעמים: ראשית, מידע זה, שלא עבר את כור ההיתוך של ההליך השיפוטי, הוא לעתים קרובות בלתי מהימן. שנית, המידע מופץ מבלי שלאיש שלגביו הוא מתייחס יש ידיעה על קיומו בידי הרושמים, ומבלי שהוא יוכל להזימו. שלישית, נפגעת צנעתו של הפרט אליו מתייחס המידע, וזאת מבלי שאותו פרט פנה כלל אל רושם הנישואין, ובנסיבות שיתכן שהוא לא יפנה אליו כלל. אם אכן תתקבל הגישה לפיה אין מפיצים את הרשימות של מעוכבי נישואין, ממילא לא יופץ בין רושמי הנישואין מידע על מעמדו האישי של אדם שלא נרשם לנישואין, והבעיה האמורה תיפתר מאליה.

ד) ריכוז מידע על אדם שלא פנה לרושם הנישואין בבקשה להירשם לנישואין

אפילו תתקבל גישתנו, כי אין מקום להפצתן של רשימות מעוכבי נישואין, וכי יש להחליפן ברישום מרכזי ששייב תשובה אינדיבידואלית על שאלה אינדיבידואלית של רושם הנישואין, עדיין תתעורר השאלה של סוג המידע שיש מקום לאכסנו ברישום מרכזי זה. בוודאי שיש לרכז שם את ההחלטות של רושמי הנישואין המסרבים לרישום אדם לנישואין. כמו כן, ברור הוא כי ירוכזו שם החלטות בתי-הדין הרבניים באשר למעמדם האישי של בעלי הדין. אך היש מקום לרכז מידע על מעמדו האישי של אדם שלא פנה כלל לרושם הנישואין? כגון, מידע שמתקבל ממשרד החוץ או מהסוכנות היהודית? היש מקום לרכז המידע על מעמדו האישי של אדם שלגביו פסק בית-דין רבני, מבלי שהוא היה צד בהליך המשפטי שבפני בית-הדין, כגון, ילדיו של בעל דין? כפי שראינו, מידע זה נכלל כיום ברשימות (ראו פסקה 11 לעיל).

16. הסמכות הפורמאלית

(א) חוק שיפוט בתי-דין רבניים (נישואין וגירושין), התשי"ג - 1953 קובע כי "נישואין וגירושין של יהודים ייערכו בישראל על-פי דין תורה". הנישואין של יהודים נרשמים מיד אחר טקס הנישואין, וזאת על-פי פקודת הנישואין והגירושין (רישום). הרישום נעשה על-ידי רושם נישואין שהוא רב. מכאן שסמכותו של הרב לרשום לנישואין, לערוך הנישואין, ולהוציא תעודת נישואין מותנית בכך ששני בני הזוג כשירים להינשא על-פי דין תורה. על-פי הכללים המשפטיים המקובלים אין רושם הנישואין חייב להסתפק בהצהרת בני הזוג כי הם כשירים להינשא זה לזה על-פי דין תורה, אלא הוא מוסמך לבחון ולבדוק אם מבחינת הדין הדתי הם בעלי כשירות להינשא. לשם כך הוא מוסמך לאסוף מידע על מצבם האישי של בני הזוג.

(ב) משהחליט רושם הנישואין כי בני הזוג המבקשים להינשא אינם כשירים לכך על-פי דין תורה, רשאי הוא להעביר מידע זה לידיעת שאר רושמי הנישואין וזאת כדי למנוע הערמה ועקיפה של החוק.

(ג) משרד הדתות מוסמך לשמש צינור להעברת המידע מרושם נישואין אחד למשנהו. סמכות זו נובעת מתוך כך, שעל-פי הדין הנוהג בישראל, משרד הדתות מופקד על ביצוע חוק שיפוט בתי-דין רבניים (נישואין וגירושין), ובידיו הפיקוח על רושמי הנישואין על-פי פקודת הנישואין והגירושין (רישום). כמו כן מוסמך משרד הדתות לקבל פסקי דין מבתי-הדין הדתיים הכוללים החלטות על חוסר כשרות להינשא על-פי דין תורה, ולהעמיד אף מידע זה לרשות רושמי הנישואין, וכל זאת כדי למנוע הערמה ועקיפה של החוק.

17. הפעלת הסמכות

החלטתו של הרב רושם הנישואין, על יסוד המידע שבידיו, שלא לרשום אדם לנישואין, גורמת בעקבותיה את התוצאה כי נמנעת מאותו אדם האפשרות להינשא בישראל בדרך הרגילה והמקובלת על-פי דין תורה. מניעה זו יכולה להיות כללית ויכולה להיות יחסית. היא יכולה להיות תמידית והיא יכולה להיות זמנית, אך היא מטילה על אדם מגבלה באשר לכשרותו. לאור אופיה זה של החלטת הרושם, חלים עליה הכללים היסודיים של המשפט הישראלי באשר ל"צדק הטבעי". זאת ועוד: מכיוון שהבסיס להחלטת הרושם הוא במידע המצטבר בידיו על מעמדו האישי של האדם, הרי השימוש במידע זה מן הדין שיעשה מתוך הגנה סבירה על זכותו של אדם ל"צנעת הפרט". הפעלתם הלכה למעשה של עקרונות משפט אלה, גוררת עמה המסקנות הבאות:

(א) החלטתו של רושם הנישואין לסרב לבקשתו של אדם להירשם לנישואין חייבת להתבסס על ראיות שאדם סביר היה רואה אותן כבעלות ערך הוכחתי. אין הרושם רשאי להסתמך על רכילות, השערות גרידא, או שמועות בעלמא.

(ב) בטרם יקבל הרושם את החלטתו לסרב לבקשתו של אדם להירשם לנישואין, עליו להעניק לאותו אדם את "זכות הטיעון". על כן -

רשימת מעוכבי נישואין וטעוני בירור לנישואין

ריכוז ממצאים

המחלקה לרבנות שבמשרד לענייני דתות מנהלת רשימה של שמות אנשים שמצד הדין או מצד החוק אין לערוך להם נישואין. רשימה זו משמשת את רושמי הנישואין במסגרת הבירור שהם עורכים לגבי מצבם האישי והמשפחתי של הפונים להירשם לנישואין.

הרשימה אינה מעודכנת והצעדים שנקטו לאחרונה לעדכונה לא הביאו לשיפור של ממש. הרשימה כוללת שמות אנשים שהלכו לעולמם, וכן אנשים שהותרו להינשא וחלקם אף נישאו. ל-12% מכלל השמות ברשימה היה חסר מספר תעודת זהות, שהוא האמצעי העיקרי לאיתורו של אדם ברשימה.

הידיעות על חיתר נישואין ועל עיכוב נישואין אינן מגיעות למחלקה באופן סדיר ושוטף. המחלקה לא פעלה בשנים האחרונות באופן שיטתי בקרב מזכירי בתי הדין הרבניים ורושמי הנישואין כדי להעמיד אותם על חובתם להקפיד על סדרי הדיווח.

היועץ המשפטי לממשלה קבע, כי מקורות למידע שיכלל ברשימה יהיו בתי הדין הרבניים והתכטות של רושמי הנישואין. עוד קבע היועץ המשפטי לממשלה, כי אין הרושם רשאי להסתמך על רכילות, השערות גרידא, או שמועות בעלמא. בניגוד להנחיות היועץ המשפטי לממשלה נכללו ברשימה שמות אנשים בהסתמך על מידע שמקורותיו לא היו בהחלטה של בית דין רבני ביחס לבעלי דין שניצבו בפניו ולא בהחלטה של רושם הנישואין המסרב לבקשתו של אדם להירשם לנישואין.

בשלושה מקרים נכללו ברשימה שמות של אנשים, מפאת היותם מוגבלים בשכלם או בנפשם ולא משום שנמצא בהם פסול להינשא על פי ההלכה.

חוק שיפוט בתי דין רבניים (נישואין וגירושין), התשי"ג-1953 (להלן - החוק) קובע, כי נישואין וגירושין של יהודים ייערכו בישראל על פי דין תורה, וכי נישואין וגירושין של יהודים אורחי המדינה או תושביה יהיו בשיפוטם הייחודי של בתי דין רבניים.

ב-1954, הוציא המשרד לענייני דתות (להלן - המשרד) "תקנות הוראות לרישום נישואין" שנתאשרו על ידי מועצת הרבנות הראשית לישראל. ב-1979 הוצאה מהדורה מתוקנת. בהתאם לתקנות האמורות, רישום הנישואין נעשה על ידי "מורשה", הוא הרב רושם הנישואין. הרישום מתחלק לשלושה שלבים: הרשמה לנישואין, הכוללת חקירה ודרישה במצבם האישי והמשפחתי של המועמדים להינשא; עריכת החופה והקידושין; והוצאת תעודת נישואין.

בתקנה 39 לתקנות אלה נאמר, כי אם "נתברר למורשה שמצד הדין או מצד החוק אין לערוך נישואין לאדם מסוים, יודיע על המקרה לכל פרטיו למחלקת הרבנות (במשרד) לפי טופס מיוחד"

לפי תקנה 40 לתקנות והוראות לרישום נישואין מ-1954 נדרש כל מורשה לנהל פנקס מיוחד (רשימה) של אסורי חיתון לפי א"ב, על פי הרשימות שהוא מקבל ממשרד הדתות או ממקורות אחרים ולבדוק תמיד, אם שמו של הפונה אליו להירשם לנישואין אינו נמצא בפנקס זה.

דבר קיומן של הרשימות התפרסם בכלי התקשורת, נשאלו שאילתות לגביהן בכנסת, וב-1975 הטיל שר המשפטים על היועץ המשפטי לממשלה לבדוק את הנושא. חוות הדעת של היועץ המשפטי לממשלה ניתנה בסוף אותה שנה. הנחיות היועץ המשפטי לממשלה, שהוכנו בהתבסס על חוות הדעת, ניתנו למשרד באוגוסט 1976.

בעקבות חוות דעתו של היועץ המשפטי לממשלה ועל פי הנחיותיו רוכזו כל המידע שהיה בידי רושמי הנישואין ברשימה מרכזית במחלקה לרבנות (להלן - הרשימה המרכזית). ברשימה זו נכללו שמוותיהם של מעוכבי נישואין וטעוני בירור לנישואין והיא משמשת את רושמי הנישואין במסגרת החקירה שהם מקיימים לגבי מצבם האישי והמשפחתי של בני זוג שהגישו בקשה להירשם לנישואין. משרד מבקר המדינה ערך בחודשים ספטמבר - נובמבר 1989 בדיקה במחלקה לרבנות לגבי סדרי ניהול הרשימה המרכזית.

אחסון מידע

הרשימה המרכזית כוללת פרטים מזהים של האנשים הרשומים בה ובעיקר: שם פרטי, שם משפחה, שם האב, מספר תעודת הזהות, שנת לידה, סמל הישוב ותאריך הרישום. על פי חוק הגנת הפרטיות, התשמ"א-1981, מהווה הרשימה מאגר מידע, והיא נרשמה במשרד המשפטים, במסגרת המאגר של רישומי נישואין וגירושין. ב-1987 נערך רישום נפרד בפנקס מאגרי מידע, בשם "רישומי נישואין וגירושין טעוני בירור".

ב"תקנות הגנת הפרטיות (תנאי החזקת מידע ושמירתו וסדרי העברת מידע בין גופים ציבוריים), התשמ"ו-1986", נקבעו כללים לשמירת המידע במטרה למנוע חשיפת המידע שבמאגר למי שאינו רשאי להשתמש בו וכדי לשמור על רמת סודיות מירבית של המידע.

עיבוד הנתונים שבמאגר ואחסונם נמסרו בשעתו למרכז למיכון משרדי (להלן - מלם), שהפך ב-1982 לחברה ממשלטית המספקת שירותי מחשוב למשרדי הממשלה. בשנתיים האחרונות הוקמה יחידה למיכון ולמערכות מידע במשרד ונרכש מחשב. נוכח הקמת היחידה יש מקום, לדעת מבקר המדינה, לשקול את האפשרות, שהמשרד, כמי שאחראי על המידע במאגר, יטפל בו בעצמו.

1. הרשימה המרכזית, הנמצאת בשימוש של המחלקה לרבנות הופקה על ידי מלם ביולי 1988 ומאז עודכנה: דינתי. הרשימה ערוכה לפי שני מיונים: על פי סדר האלף-בית - "אלפון"; ועל פי מספר רץ של תעודת הזהות - "זהותון". באוקטובר 1989 נכללו ברשימה 8,379 שמות.

חלק מהאנשים ששמותיהם כלולים ברשימה מופיעים בה יותר מפעם אחת, היות שיש להם יותר משם משפחה אחד. תופעה זו שכיחה בעיקר בקרב נשים שנרשמו פעם בשם המשפחה לבית אביהן ולאחר מכן בשם שניתן להן לאחר הנישואין; ובקרב גרים שהחליפו את שמם. מספר השמות הנוספים הוא 1,707 (ראה להלן).

2. לגבי 1,013 שמות, שהם כ-12% מכלל השמות ברשימה לא הצליח המשרד לברר את מספר תעודת הזהות. האמצעי העיקרי לאיתורו של אדם ברשימה הוא מספר תעודת הזהות ובהעדרו יש קושי רב לאתרו.

3. בבדיקה, שערך היועץ המשפטי לממשלה במסגרת הכנת חוות דעת בנושא "רישומות מעוכבי נישואין", הוא התייחס לאופן ניהול הרשימות על ידי רושמי הנישואין ועל ידי המשרד בתקופה שעד סוף 1975, לפני שהמשרד החל לנהל את הרשימה המרכזית. היועץ המשפטי לממשלה מצא, כי רושמי הנישואין לא הקפידו לדווח למשרד על אנשים שעוכבו הנישואין שלהם בוטל, כדי שניתן יהיה להוציא את שמותיהם מהרשימה.

מאז מתן חוות הדעת של היועץ המשפטי לממשלה החל המשרד לנהל כאמור רשימה מרכזית, ומשנת 1979 רשימה זו ממוחשבת, אולם אינה מעודכנת באופן שוטף.

בחודשים האחרונים נקט אמנם המשרד כמה צעדים לעדכון הרשימה, אך לא היה בהם כדי להביא לשיפור של ממש:

א. במשך שמונה השנים האחרונות לא נגרעו מהרשימה שמותיהם של אנשים שנפטרו. רק באוקטובר 1989, במהלך הביקורת, החלה המחלקה לאתר את שמות הנפטרים במטרה

למחוק שמות אלה מהרשימה. בדיקה שערכה המחלקה העלתה, כי היו ברשימה שמות של 309 נפטרים ושל אנשים שנכללו ברשימה בזיקה אליהם.

ב. המחלקה ביררה את מצבם של אנשים ששמותיהם נכללו ברשימות שניהלו רוסמי הנישואין בשנים 1953 - 1954. הבירורים העלו, כי ניתן לגרוע מהרשימה שמותיהם של 185 איש, שהם כ-99% ממספר האנשים ששמותיהם נכללו ברשימות בשנים אלו. הסיבות השכיחות למחיקת שמות מהרשימה: פטירה; אנשים בגיל מופלג וסביר להניח שהם לא יבקשו להינשא; אנשים שכבר נישאו; אנשים ששמותיהם נכללו ברשימה בדקה לאחרים, למשל אישה שהיתה אסורה רק לאלמוני, ולאחר שאותו אלמוני נפטר, אין מקום לכלילתה ברשימה.

הבדיקה העלתה, כי גם לאחר שהמשרד נקט פעולות אלה, עדיין כלולים ברשימה המרכזית שמות של אנשים שהותרו להינשא. כך למשל בבדיקה של מספר מקרים, העלתה הביקורת, כי 11 שמות של אנשים לא נגרעו מהרשימה, למרות שמזכירי בתי הדין או רוסמי הנישואין דיווחו למחלקה כי הם הותרו להינשא.

ההוראה למלם על מחיקתם של שמות אנשים מן הסוגים המפורטים לעיל מהרשימה ניתנה בנובמבר 1989. באמצע דצמבר 1989 הודיע המשרד, כי לאחר הגריעה מהקובץ שבמלם של אנשים אלה מסתכם מספר האנשים בקובץ ב-6,130.

בבדיקה התברר כי הידיעות מבתי הדין הרבניים ומרושמי הנישואין על היתר נישואין ועל עיכוב נישואין אינן מגיעות למחלקה באופן סדיר ושוטף. כתוצאה מכך נכללים ברשימה שמותיהם של אנשים שהותרו להינשא, וחלק מהם אמנם נישא בינתיים.

המחלקה לא פעלה בשנים האחרונות באופן שיטתי בקרב מזכירי בתי הדין ורושמי הנישואין כדי להעמיד אותם על חובתם להקפיד על סדרי הדיווח.

בעקבות הביקורת הורתה הנהלת המשרד להנהלת בתי הדין ולמחלקה להנחות את בתי הדין ורושמי הנישואין להמציא לה את כל החלטות המצויות בידם ביחס להיתרי נישואין, כדי להבטיח רישום נאות.

לדעת מבקר המדינה העדכון השוטף של המידע, שאותו יש לערוך לעיתים קרובות, צריך להתייחס במיוחד למקרים, שסיבת עיכובם להינשא היא זמנית, כמו: בני זוג שלגביהם נפסק, כי הם אסורים לאחרים עד לנתינת הגט; ואנשים שיש ספק לגבי יהדותם ושמותיהם נכללו ברשימה עד שיסתיים תהליך התגיירותם.

הנחיות היועץ המשפטי לממשלה

היועץ המשפטי לממשלה מסר כאמור ב-1975 את חוות דעתו בנושא "רשימות מעוכבי נישואין". חוות הדעת פורסמה במסגרת של "הנחיות" באוגוסט 1976. ההיבט המשפטי של רשימות מעוכבי הנישואין מתרכז לדברי היועץ המשפטי לממשלה, בשתי שאלות יסוד: השאלה הראשונה עוסקת בסמכות הפורמלית, והשנייה עוסקת בהפעלה של הסמכות הלכה למעשה.

1. שאלת הסמכות הפורמלית: האם קיימת סמכות בידי רושם הנישואין והמשרד לענייני דתות לרכז מידע על עיכוב נישואין, ולהעמיד מידע זה לרשות רושמי הנישואין האחרים במדינה.

היועץ המשפטי קבע לגבי שאלה זו:

א. חוק שיפוט בתי דין רבניים (נישואין וגירושין), התשי"ג-1953 קובע כי "נישואין וגירושין של יהודים ייערכו בישראל על פי דין תורה". הנישואין של יהודים נרשמים מיד אחר טקס הנישואין, וזאת על פי פקודת נישואין וגירושין (רישום). הרישום נעשה על ידי רושם נישואין שהוא רב. מכאן שסמכותו של הרב לרשום לנישואין, לערוך הנישואין, ולהוציא תעודת נישואין מותנית בכך ששני בני הזוג כשירים להינשא על פי דין תורה. על פי הכללים המשפטיים המקובלים אין רושם הנישואין חייב להסתפק בהצהרת בני הזוג כי הם

כשירים להינשא זה לזה על פי דין תורה, אלא הוא מוסמך לבחון ולבדוק אם מבחינת הדין הדתי הם בעלי כשירות להינשא. לשם כך הוא מוסמך לאסוף מידע על מצבם האישי של בני הזוג.

ב. משהחליט רושם הנישואין כי בני הזוג המבקשים להינשא אינם כשירים לכך על פי דין תורה, רשאי הוא להעביר מידע זה לידיעת שאר רושמי הנישואין וזאת כדי למנוע הערמה ועקיפה של החוק.

ג. המשרד לענייני דתות מוסמך לשמש צינור להעברת המידע מרושם נישואין אחד למשנהו. סמכות זו נובעת מתוך כך, שעל פי הדין הנוהג בישראל, המשרד לענייני דתות מופקד על ביצוע חוק שיפוט בתי דין רבניים (נישואין וגירושין), ובידיו הפיקוח על רושמי הנישואין על פי פקודת הנישואין והגירושין (רישום). כמו כן, מוסמך המשרד לענייני דתות לקבל פסקי דין מבתי הדין הדתיים הכוללים החלטות על חוסר כשירות להינשא על פי דין תורה, ולהעמיד אף מידע זה לרשות רושמי הנישואין, וכל זאת כדי למנוע הערמה ועקיפה של החוק.

2. שאלת אופן השימוש בסמכות: מהם הכללים המשפטיים החייבים להדריך את רושמי הנישואין שעה שהם מרכזים מידע על עיכוב נישואין ומחליטים שלא לרשום אדם לנישואין, ומהם הכללים המשפטיים החייבים להדריך את המשרד לענייני דתות שעה שהוא מעמיד מידע זה לרשות שאר רושמי הנישואין במדינה.

לגבי שאלה זו קבע היועץ המשפטי לממשלה, כי החלטתו של הרב רושם הנישואין, על יסוד המידע שבידו, שלא לרשום אדם לנישואין, גורמת בעקבותיה את החוצאה כי נמנעת מאותו אדם האפשרות להינשא בישראל בדרך הרגילה והמקובלת על פי דין תורה. מניעה זו יכולה להיות כללית ויכולה להיות יחסית. היא יכולה להיות תמידית והיא יכולה להיות זמנית אך היא מטילה על אדם מגבלה באשר לכשרותו. לאור אופיה זה של החלטת הרושם, חלים עליה הכללים היסודיים של המשפט הישראלי באשר ל"צדק הטבעי". זאת ועוד: כיוון שהבסיס להחלטת הרושם הוא במידע המצטבר בידו על מעמדו האישי של האדם, הרי השימוש במידע זה מן הדין שיעשה מתוך הגנה סבירה על זכותו של אדם ל"צנעת הפרט". הפעלתם של עקרונות משפט אלו הלכה למעשה מובילה למסקנות הבאות:

(א) החלטתו של רושם הנישואין לסרב לבקשתו של אדם להירשם לנישואין חייבת להתבסס על ראיות שאדם סביר היה רואה אותן כבעלות ערך הוכחתי. אין הרושם רשאי להסתמך על רכילות, השערות גרידא, או שמועות בעלמא.

(ב) בטרם יקבל הרושם את החלטתו לסרב לבקשתו של אדם להירשם לנישואין, עליו להעניק לאותו אדם את "זכות הטיעון". על כן -

(1) על הרושם להודיע לנוגע בדבר כי התקבל אצלו מידע ביחס למעמדו האישי;

(2) על הרושם לתת לאותו אדם הזדמנות לעיין במידע המצוי אצלו ביחס למעמדו האישי;

(3) על הרושם לאפשר לאותו אדם לטעון טענותיו ולהביא ראיותיו ביחס למידע המצוי בידי הרושם.

(ג) הפצת מידע בין רושמי הנישואין ביחס למעמדו האישי של אדם שנרשם להינשא, צריך שתיעשה באופן שלא תפגע בזכותו להגנה סבירה על צנעת הפרט. על כן -

במקום הרשימות שהיו נהוגות (עד מועד מתן ההנחיות של היועץ המשפטי לממשלה), צריך לבוא רישום מרכזי במשרד לענייני דתות של החלטות בתי הדין ורושמי הנישואין; רישום זה יהיה פתוח לרושמי הנישואין, אשר יוכלו לפנות ולקבל מידע על מקרה אינדיבידואלי.

(ד) המידע שיתרכז ברישום המרכזי צריך להיות משני סוגים בלבד:

(1) החלטות של בתי דין רבניים ביחס לבעלי הדין שבפניהם;

(2) החלטות של רושמי הנישואין המסרבים לבקשתו של אדם להירשם לנישואין.

המשרד לענייני דתות ורושמי הנישואין לא צריכים לרכז מידע אחר. על כן, אין לרכז מידע ביחס לילדים של אדם שמעמדו האישי נקבע בפסק דין של בית דין רבני. הילדים לא היו צד לדין, טענותיהם לא נשמעו, ומעמד המשפטי אינו נושא לבקשת רישום לנישואין. כמו כן אין לרכז מידע ביחס לאנשים שלא פנו בבקשה להירשם לנישואין. כך, למשל, אין לנהל רישומים על מידע המגיע ממשרד החוץ או מהסוכנות או מגורם אחר כלשהו. מידע זה לעתים אינו מהימן. האדם שאליו מתייחס המידע אינו יודע עליו ואינו יכול להזימו. איסוף מידע כזה היה הופך את המשרד לענייני דתות למירשם אוכלוסין זוטא. לכך אין סימוכין בחוק, והדבר פוגע בצנעת הפרט.

(ה) את הסיכום המתואר לעיל יש לגבש למערכת הוראות והנחיות. הנחיות אלה צריכות להתפרסם ברבים.

יישום הנחיות היועץ המשפטי

1. בעקבות הנחיית היועץ המשפטי לממשלה בעניין הרישום המרכזי, תוקנו כאמור ב-1976 התקנות וההנהגות לרישום נישואין שהופצו בין כל רושמי הנישואין. בתקנות החדשות נקבע: המשרד ינהל רישום מרכזי ובלעדי לצורך בירור פרטי הנרשמים לנישואין; על רושם הנישואין להודיע לבני הזוג, הפותחים תיק לרישום נישואין או לקבלת תעודת רווקות, שהרישום לא יושלם אלא לאחר בירור עניינם גם ברישום המרכזי; אין לערוך חופה וקידושין לפני קבלת תשובת המחלקה לרבנות, שכני הזוג אינם מופיעים ברשימת טעוני הבירור.

עוד נקבע בתקנות: על הנרשמים לנישואין להופיע במשרדי הרבנות לפחות 30 יום לפני מועד עריכת הנישואין. רושם הנישואין מעביר למחלקה טופס שבו רשומים פרטים אישיים מזהים של החתן ושל הכלה; המחלקה בודקת, על סמך פרטים אלו, אם אחד מבני הזוג או שניהם כלולים ברשימה; אם אכן נמצא מי מהם ברשימה, נערך במסמכי המקור בירור מה היא סיבת העיכוב ששימשה בסיס להכללה ברשימה; בהתאם לנתונים הנאספים על ידי המחלקה והמובאים לידיעתו של רושם הנישואין, מחליט הלה על אופן הטיפול בבקשתם של בני הזוג להינשא, ובמקרים רבים הוא מעביר את העניין להחלטתו של בית דין רבני.

2. לפי הנחיות היועץ המשפטי לממשלה, אין רושם הנישואין רשאי לסרב לבקשתו של אדם להירשם לנישואין, בהסתמך על רכילות, השערות גרידא, או שמועות בעלמא.

המשרד לא הנחה את רושמי הנישואין באשר לאופן דיווחם למשרד על מידע שהגיע אליהם, כגון מה מקור המידע ואלו בירורים ערך הרושם בדבר אמינותו. הביקורת העלתה מקרים שאנשים נרשמו ברשימה המרכזית על סמך מכתבים או מידע מטילים ספק בכשרותם להינשא, שהעבירו רושמי נישואין למשרד בשמם של מכרים, או קרובי משפחה של אנשים אלו. כיוון שרושמי הנישואין לא צירפו למכתבים ולמידע הסברים נוספים, לא ניתן היה לדעת אם נערכו בירורי אימות. להלן דוגמאות:

(א) בתחילת יוני 1978 שלח רב של אחד הישובים למשרד מכתב, שבו נמסר על משפחה יהודית בת חמש נפשות שעברה לגור במיסין; על סמך מכתב זה בלבד נרשמו בני המשפחה ברשימה.

(ב) במאי 1980 נשלח לרבנות באחת הערים מכתב, ובו נאמר, כי פלונית, שאינה יהודיה, נישאה ליהודי ובנה מנישואין אלו אינו נשוי. המכתב הועבר למשרד. בהערה בכתב יד על המכתב המליץ הרב רושם הנישואין, בשמו ובשם רב נוסף, לרשום את האם ובנה ברשימה המרכזית, וכך אמנם נעשה.

3. היועץ המשפטי לממשלה קבע כאמור, כי בטרם יקבל הרושם את החלטתו לסרב לבקשתו של אדם להירשם לנישואין, עליו להעניק לאותו אדם את "זכות הטיעון"; ושהמידע שיתרכז ברשימה המרכזית צריך להיות משני סוגים - החלטות בתי דין רבניים והחלטות של רושמי נישואין.

משרד מבקר המדינה בדק מידע שהגיע למחלקה לרבנות, המתייחס לתקופה מ-1976 (לאחר מתן הנחיות היועץ המשפטי לממשלה) עד תחילת 1989. נבדק מידע שהגיע למחלקה בחודשים מאי - אוקטובר 1977, מארס - יוני 1978, מארס 1986 - ינואר 1989. תקופות אלה נבחרו באופן מקרי; במסגרת הביקורת נבדקו 305 מקרים (להלן - המדגם):

א. לפי הנחיות היועץ המשפטי מקורות המידע שעליהם מושתתת הרשימה הם החלטות של בתי הדין שהועברו למחלקה לרבנות לצורך רישומם של מעוכבי הנישואין ברשימה (החלטות המהוות כ-85% מכלל המקרים במדגם); ומידע שהגיע מרושמי הנישואין. נמצאו שני מקרים שהמידע לא הגיע למחלקה לרבנות משני המקורות האמורים:

(1) בינואר 1980 פנה אדם אל הרבנות הראשית לישראל במכתב, שבו הביע את התנגדותו לנישואי פלונית, היות שלדבריו הוא חי עמה כבעל ואשה במשך שנתיים, ומאחר שלדבריו עלולות להיווצר בעיות אישיות והלכתיות אם היא תנשא לאחר.

הרבנות הראשית, שאינה עוסקת בענייני הרשימה, העבירה את המכתב למשרד, ועל סמך מכתב זה נרשמה פלונית ברשימה.

(2) באוגוסט 1988 פנה אל המשרד דיין בעניין מידע שהגיע לידי שלא במסגרת הליך שיפוטי. במכתבו נאמר, שאמה של פלונית ופלונית עצמה רשומות בתעודות הזהות כיהודיות ולא אסמכתא של גיור ו"כנראה שהן נוצריות". האם נישאה בנשואים אזרחיים בחו"ל וילדיה רשומים כיהודים למרות שהם כנראה נוצרים". במכתב צוין כי מידע זה הוא "מוסמך ביותר".

באותו מכתב מתייחס הדיין למידע שנמסר לו על ידי אדם אחר על פלוני, הרשום בתעודת הזהות כיהודי, אף כי איננו יהודי. במכתב נאמר, כי אין ידועים לדיין פרטים נוספים על הלה ולא מקורות המידע של האדם האחר, אולם "מוסר הידיעה הוא אדם רציני".

(ב) מהמדגם עולה, כי בתי הדין הרבניים ורושמי הנישואין החליטו על רישום אנשים ברשימה המרכזית, בעיקר מהסיבות הבאות:

- (1) נמצאו אסורים להינשא לאדם אחר עד שייערכו להם גירושין על פי ההלכה - 87 מקרים.
- (2) אשה נשואה שקיימה קשרים עם גבר זר ולכן היא "אסורה לבעלה ולבועלה" - 85 מקרים.

בעבר נהוג היה לכלול ברשימה, במקרה של אשה האסורה לבעלה ולבועלה את שמות שלושות. מהמדגם עולה שבעקבות 23 פסקי דין שניתנו בעניין זה בשנים 1977 - 1978, נרשמו 72 אנשים ברשימה. לפני כארבע שנים הוחלט להסתפק ברישום שמה של האשה בלבד. הנימוק לשינוי זה הוא שלמעשה ניתן לאחר את שמותיהם של הבעל והבועל על פי שמה של האשה, כמפורט בפסק הדין, ועל פי "מעשה בית הדין", שהוא מסמך המצורף לכל גט ובו נרשמו שמות האסורים לשאת את הגרושה. מהמדגם המתייחס לשנים 1987 - 1988 עולה, כי בעקבות 13 פסקי דין שניתנו בעניין זה נרשמו רק שמותיהן של 13 הנשים.

משרד מבקר המדינה העיר למחלקה כי כל שינוי מהותי ברישום מהסוג המתואר לעיל חייב להיעשות בכפוף להנחייה מהרבנות הראשית. בתיקים לא נמצאה הנחייה כזו בכתב. בעקבות הביקורת פנה המשרד לרבנים הראשיים בבקשה להמציא לו הנחייה בכתב בסוגייה זו. בעקבות ההחלטה לבצע את השינוי כאמור, לא נערך עדכון של הרשימה לגבי כל המקרים מסוג זה, שנכללו בה עד למועד קבלת ההחלטה על השינוי.

(3) מי שנקבע שאינם יהודים, או שהוטל ספק לגבי יהדותם - 50 מקרים, ביניהם 15 ילדים מתחת לגיל 17, שהוא הגיל המיועץ לנישואין על פי החוק.

(4) אשר ליתור המקרים, הסיבות לכלילתם ברשימה היו: אנשים שמצבם המשפחתי טעון בירור; אי בהירות לגבי רישום מצבם המשפחתי בתעודת הזהות; נשים הזקוקות לחליצה; גרושות; גיורות שהיה חשש שינשאו לכהן.

(ג). בדיקת המקרים שבמדגם מראה, שברשימה כלולים שמות של אנשים, שעל פי הנחיות היועץ המשפטי לממשלה לא צריך היה לכלול אותם ברשימה. המדובר במעוכבי נישואין שכלל לא הגישו בקשה להירשם לנישואין או שדבר עיכובם נקבע בהליך שיפוטי, שהם לא נטלו חלק בו, או שהעיכוב לנישואין התהווה בגלל זיקה לבעלי הדין. המקרים השכיחים הם:

(1) אנשים שבית הדין פסק, במסגרת דיונים בתיקי גירושין, על עיכובם לשאת לאישה פלוגית, לאחר שהתברר כי קיימה עמם יחסי אישות בהיותה נשואה והם מוגדרים כ"בועלים". אנשים אלה אינם צד בהליך השיפוטי ולכן גם אינם נוטלים חלק בדיונים המתקיימים בין הבעל לאישה, וממילא לא ניתנה להם זכות טיעון. לא ברור בכל אחד מהמקרים, אם עובדת רישומם הובאה לידיעתם. לפני ארבע שנים שונתה, כאמור, דרך הרישום במקרה זה. בקבוצה זו כלולים גם ילדים, שנולדו מקיום יחסים אסורים ומוגדרים כ"ממזרים", שאסור להם להינשא לבן זוג, שאינו כמותם, לעולם; מספרם במדגם הוא 11.

(2) מעוכבי נישואין, ששמותיהם כלולים ברשימה בגלל חשש או עובדה שאינם יהודים: מידע זה התברר במקרים רבים במהלך חקירה שנערכה לבני זוג, שפנו בבקשה להירשם לנישואין. החקירה נערכה על ידי רושם הנישואין, או בבית דין רבני - אם הרב רושם הנישואין הפנה אותם לבירור בבית הדין. הרב רושם הנישואין, או בית הדין העביר למשרד שמות של בני משפחה, כמו אחים או ילדים של אותם מעוכבי נישואין שהתברר לגביהם, כי יש ספק ביהדותם. בעקבות זאת נכללו ברשימה גם שמות ילדים שעדיין לא הגיעו לגיל נישואין.

כפי שצוין לעיל, נכללו שמות אנשים אלו ברשימה המרכזית, בניגוד להנחיות היועץ המשפטי לממשלה. המשרד מסר למשרד מבקר המדינה, שאם יקוימו ההנחיות במלואן, יש חשש שהדבר יביא כבעבר להיווצרותן ולניהולן של רשימות נוספות אצל רושמי הנישואין, בבתי הדין הרבניים או במשרד. יש לציין, כי היועץ המשפטי לממשלה בתות דעתו מ-1975 היה ער לכך, כי "יעילות ביצוע חוק שיפוט בתי דין רבניים (נישואין וגירושין) תומך באיסוף מידע זה", אך קבע, כי "לנו נראה כי השיקולים הנוגדים מכריעים את הכף". לדעת מבקר המדינה, אין המשרד רשאי לסטות, על דעת עצמו, מההנחיות היועץ המשפטי לממשלה ועליו למלא אחריהן כרוחן וכלשונו, כל עוד לא בוטלו על ידי מי שמוסמך לכך.

(3) בבדיקת המקרים שנכללו במדגם נמצא, כי ברשימה מופיעים שמות של שלושה אנשים, שהסיבה לעיכוב נישואיהם נעוצה בהיותם מוגבלים בשכלם או בנפשם, ולא משום שנמצא בהם פסול להינשא על פי ההלכה. הרישום לגביהם נעשה בעקבות פנייה למשרד מצד האפוטרופוס, שמינה להם בית המשפט, למשרד.

עיכוב הנישואין של שלושת האנשים האמורים, גם אם נבע מגישה אנושית ונועד לטובתם, אינו עולה בקנה אחד עם הכללים שנקבעו לניהול הרשימה והמבוססים על חוק שיפוט בתי הדין הרבניים (נישואין וגירושין) ועל התקנות וההוראות לרישום נישואין. בכלילת שמות שלושת האנשים ברשימה יש לכאורה חריגה מהסמכות שניתנה למשרד לנהל רשימה ככלי עזר לרושמי הנישואין לבדיקת כשרותו של אדם להינשא על פי ההלכה.

הרשימה של מעוכבי נישואין וטעוני בירור לנישואין, המנוהלת במשרד לענייני דתות, משמשת את רושמי הנישואין במסגרת החקירה שהם מקיימים לגבי מצבם האישי והמשפחתי של בני זוג שהגישו בקשה להירשם לנישואין. ההחלטה שלא לרשום אדם לנישואין מביאה לכך שנמנעת ממנו האפשרות להינשא בדרך הרגילה והמקובלת על פי דין תורה. מניעה זו יכולה להיות לזמן קצר או לתמיד. לאור אופיה של החלטת הרושם, קבע היועץ המשפטי לממשלה, כי חלים עליה הכללים היסודיים של המשפט הישראלי באשר ל"צדק הטבעי". כיוון שהבסיס להחלטת הרושם הוא במידע המצטבר בידיו על מעמדו האישי של האדם, הרי שהשימוש במידע זה מן הדין שיועשה מתוך הגנה סבירה על זכותו של אדם "לצנעת הפרט". עוד קבע היועץ המשפטי לממשלה, כי לפני שחרושם יקבל את החלטתו לסרב לבקשתו של אדם להירשם לנישואין, עליו להעניק לאותו אדם את זכות "הטיעון", וכי ההחלטה על עיכוב הנישואין תתבסס על ראיות שאדם סביר היה רואה אותן כבעלות ערך הוכחתי.

ממצאי הביקורת מראים, שהרשימה המנוהלת בידי המשרד אינה מעודכנת. היא כוללת שמות אנשים, שהיה חסר מידע חיוני עליהם, וכן שמותיהם של אנשים שהלכו לעולמם. מלבד זה כלולים ברשימה שמות אנשים שבינתיים הותר להם להינשא וחלק מהם אף נישאו. עוד הועלו ליקויים בקשר לסדירות הדיווח למשרד על היתרי נישואין. נמצא גם שהמשרד לא הנחה את מזכירי בתי הדין הרבניים ורושמי הנישואין בענין סדרי הדיווח.

הביקורת הצביעה על כך, כי לא בכל המקרים פעלו רושמי הנישואין והמשרד לפי ההנחיות שקבע היועץ המשפטי לממשלה: ברשימה נכללו שמותיהם של אנשים שכלל לא פנו להירשם לנישואין; נרשמו אנשים שדבר עיכובם להינשא נקבע בהליך שיפוטי שהם לא נטלו בו חלק, וביניהם גם ילדים. עוד נכללו ברשימה שמות של אנשים על סמך מידע ממקורות שונים, בלא שהמשרד פעל לאימותו.

ועדת המשפטים בראשות נשיא בית המשפט העליון לשעבר, השופט שמעון אגרנט, קבעה בחוות דעתה בעניין סמכויות היועץ המשפטי לממשלה:

"באשר ליתר הרשויות, השייכות לזרוע המבצעת במדינה, סבורים אנו, כי לא יכול להיות ספק בדבר, כי מחובתן לראות את חוות דעתו של היועץ המשפטי לממשלה כמדריכה בשאלות חוק ומשפט".

לדעת מבקר המדינה, אסור היה למשרד לענייני דתות להתעלם מחוות דעתו של היועץ המשפטי לממשלה והיה עליו להיות מודרך בכל הקשור לנהול הרשימה על פיה.

תמיכה בעמותות

ריכוז ממצאים

מבין העמותות הנתמכות, שמבקר המדינה הפעיל עליהן ביקורת לפי סעיף 9(8) לחוק מבקר המדינה, התשי"ח-1958 (נוסח משולב), נבדקו "אל המעיין קרן חינוך למורשת יהדות ספרד" (להלן - אל המעיין) ו"המרכז לחינוך תורני למורשת יהדות המזרח" (להלן - המרכז).

אל המעיין, שעיקר עיסוקה מתן שיעורים, לא הכינה מערכת שיעורים תקופתית, מסודרת וכתובה.

פרוטוקול מס' 60
מישיבת ועדת המדע והטכנולוגיה
יום שלישי, י' בכסלו התשס"ח (20 בנובמבר 2007), שעה 11:00

- סדר היום:**
1. הצעת חוק מידע גנטי (תיקון – עריכת בדיקה גנטית להורות), התשס"ז-2007
  2. הצעת חוק מידע גנטי (תיקון – הוראת בית משפט על עריכת בדיקות גנטיות להורות), התשס"ז-2007

נכחו:

חברי הוועדה:
בני אלון – היו"ר
משה גפני
איתן כבל

מזמנים:

טליה אגמון	- לשכה משפטית, משרד הבריאות
עמנואל גזית	- משרד הבריאות
מוריה בקשי	- ממונה על ייעוץ וחקיקה, משרד המשפטים
נעמי אדגואיצו	- מתמחה במחלקת חקיקה, משרד המשפטים
גלי בן אור	- משרד המשפטים
ענת ענבר	- ממונה אזורית יחידות הסיוע, מ"מ ממונה ארצית, משרד הרווחה והשירותים החברתיים
רונית צור	- פקידת סעד ראשית לחוק הנוער, משרד הרווחה והשירותים החברתיים
בניה ארטמן	- משרד הרווחה והשירותים החברתיים
ורד וינדמן	- יועצת משפטית, הר"י
שמעון יעקובי	- יועץ משפטי של השיפוט הרבני, הנהלת בתי הדין הרבניים
מסעוד אבו-חתום	- עוזר הבישוף היווני-קאתולי, בתי הדין הרבניים
איאד זחאלקה	- מנהל בתי הדין השרעיים
באדר סלמאן	- מנהל בתי הדין הדרוזיים
פרידה סופר	- מרכזת המועצה הלאומית למחקר ולפיתוח אזרחי

ייעוץ משפטי: מרב ישראלי

מנהלת הוועדה: ענת לוי

קצרנית פרלמנטרית: רויטל יפרח

כל הדתות האחרות על מנת לראות איך משלבים את כולם במערכת הזאת. אני עיכבתי את הנחת החוק בפני הכנסת לקריאה שנייה ושלישית למרות שהיתה בידי האפשרות לעשות זאת. כשנבחרתי לשר בקדנציה הנוכחית לא התאפשר לי להמשיך בתהליך, וכשחזרתי להיות חפ"ש בכנסת, על פי רצוני, חשבתי לנכון שצריך לשוב ולקדם את החוק.

חבר הכנסת אביגדור יצחקי הניח הצעת חוק, שאני כבר אומר מראש שאין לי שום בעיה שתשולב בחוק שליש אלא שהיא עדין בוסרית. אנחנו עוסקים בחוק שלי, שנמצא בסופו של התהליך ומה שחסר בו זה לקחת את ההחלטות והסיכומים של אותה משותפת עלי דיברנו, ולשלב אותה בתוך החוק. ולכן, כפי שאמרת אדוני היושב ראש, אני רוצה לחזור ולומר שאני מאוד מבקש שהנושא הזה יקודם כמה שיותר מהר. הוא בשל ומוכן וזה בידינו. תודה.

היו"ר בנימין אלון:

תודה רבה חבר הכנסת כבל. אני מעריך את הזהירות שנקטת בה. להבהיר לאלה שלא אמונים בתקנון הכנסת, חבר כנסת שנהיה שר, כל הצעות החוק הפרטיות שלו נעלמות ולכן, לא שחבר הכנסת כבל לא רצה להמשיך עם החוק, הוא לא יכול היה להמשיך עם החוק הזה ולכן, הוא גם התפטר מהממשלה...

אנחנו ניכנס לחוק עצמו. לפני כן, אני יודע שישבה ועדה רצינית במשרד המשפטים שנקראת "הוועדה למידע גנטי".

מוריה בקשי:

הצוות למידע גנטי.

היו"ר בנימין אלון:

נמצאים כאן מבתי הדין הרבניים, עורך דין יעקובי. נמצאים כאן מהנהלת בתי הדין השרעיים, מנהל בתי הדין, ומבתי הדין הדרוזיים שייח' סלמן באדר, מנהל בתי הדין. מבתי הדין היווניים קתוליים נמצא אבו-חתום, עוזר הבישוף היווני קתולי. ליווני-קתולי יש בית דין מיוחד ולאורתודוקסים בית דין אחר, ולקבוצות נוצריות אחרות יש גם בתי דין אחרים?

מסעוד אבו-חתום:

לא. לארמנים רק במזרח ירושלים ולאורתודוקסים יש גם בנצרת ובירושלים. זה מפולג.

היו"ר בנימין אלון:

תודה שהגעתם לישיבה הזאת. אנחנו, ברשותכם, לא נרבה בהקדמות אולי רק בגלל הקשר האישי המחייב ללא קשר בבדיקות גנטיות לאבי, שהזכרת. אקרא משהו ממה שמביא חבר הכנסת כבל בדברי ההסבר לחוק שלו, משהו קצר.

איתן כבל:

הוא הליבה של כל הרעיון.

היו"ר בנימין אלון:

הוא מראה למה אנחנו לחוצים בזמן, עורכת הדין בקשי. אני קורא בפסק דין נועה שרון נגד יוסף לוי פסק הדין ניתן בשנת 78, לפני 30 שנה. כתוב בו: "בית משפט זה פנה למחוקק עוד לפני 20 שנה", כלומר בסך הכל 50 שנה, "בדבר הסדר מכלול השאלות הכרוכות בהוכחת אבהות. אנו חוזרים ופונים לכנסת להסדיר נושא זה בהקדם. בירור נכון וקרוב לודאי של קביעת אבהות, כבודם ורווחתם של בעלי הדין ובמיוחד של האישה האם, ומעל לכל זכותו של ילד קטין שלא להיות מושקע כל ימי חייו מלדעת מיהו אביו מולידו, ושלא יקופח במזונותיו ושאר צרכיו ומחסורו. כל אלה מחייבים להסמיק את בתי המשפט להעמיד את בעלי הדין לעריכת בדיקות רפואיות הנחוצות ומועילות לגילוי האמת בענין האבהות. מן הראוי לשקול ולענין אם אמנם יש מקום לאפשר גם כפיית בעל הדין לעריכת הבדיקה." אני חושב שהדברים מדברים בעד עצמם. הביטוי שרווחתו של הקטין שלא יהיה מושקע, שזה ביטוי הלכתי, שמופיע במשנה במסכת

היו"ר בנימין אלון:

לא כל כך הבנתי מה הכוונה. לא כל כך מכירים בנישואי תערובת. היה ונולד ילד, מה הבעיה של מידע גנטי?

שייח' באדר סלמאן:

אם יהיו בדיקות - -

היו"ר בנימין אלון:

בדיקות שיגידו שהילד של אבא זר...

שייח' באדר סלמאן:

זה לא בסדר אצלנו, יש בעיה. הילד לא יהיה דרוזי.

היו"ר בנימין אלון:

יוחרם על ידי העדה.

שייח' באדר סלמאן:

נכון, זה לא סוד, זה נושא דתי. מה שכן, לפני שלוחצים על ההדק - -

משה גפני:

אין שום פתרון לילד הזה! הוא לא יכו להתגייר, להתאסלם!

שייח' באדר סלמאן:

לא.

קריאה:

אם הוא רוצה להיות מוסלמי הוא יכול להיות!

שייח' באדר סלמאן:

אנחנו לא מתערבים, אין לנו בעיה.

היו"ר בנימין אלון:

סליחה שאני מקצר, אנחנו לחוצים בזמן. מה שהשייח' באדר מביא, אנחנו נעסוק בזה כשנגיע לפירוט. מבחינה חוקית, משפטית, הדיון יהיה מהי טובתו של הילד ושיקול דעת. הוא מביא שיקול טובתו של הילד שיוחרם על ידי העדה, שיהיה מחוץ לעדה, וזה השיקול המנחה, מה שבחלכה נקרא ממזרות, אצלם נקרא אחרת. אני מודה לך.

שייח' באדר סלמאן:

בקצרה, אני מבין את המצב. שתי נקודות: 1. לפני ששולחים, רצוי שהיות ואמרתי שאין לנו בעיה מיהו דרוזי, דרוזי הוא כל מי שנולד להורים דרוזים. זאת אומרת גם האב וגם האם דרוזים. 2. לגבי כל בדיקה בכל בית דין, אני מבקש את עדכון בתי הדין הדרוזים.

איאד זחאלקה:

על פי ההלכה המוסלמית, זה דומה להלכה היהודית, שילד שנולד במערכת זוגית תמיד שייך לאבא והוא הבן של האבא. יבוא אדם חיצוני ויגיד שזה הבן שלי, לא נדון בענין הזה כי זה הבן של בעלה של האישה. יכול להיות שהאישה או הילד הזה יפנו לבית המפשט לענייני משפחה ובית המשפט יגיד שהוא הולך לעשות בדיקת רקמות. נעשית בדיקת הרקמות ומגלים שהילד הזה שייך ל-ג', שהוא חיצוני למערכת הנישואים.

היו"ר בנימין אלו:

מה יקרה לו אז לפי הדין המוסלמי?

איאד זחאלקה:

אני מעיר הערת אגב, שלפי הדין השרעי לא מכירים בכלל בבדיקת רקמות.

היו"ר בנימין אלו:

אז אין בעיה.

איאד זחאלקה:

בדיוק זאת הבעיה. כשבית הדין השרעי אומר שהילד הזה שייך ל-א', א' הוא אביו, כך אנתנו מכירים בו, ואחרים יגידו שהוא ג'. זה מצב של פיצול סטאטוס. לפי הדת הוא הבן של א' - -

היו"ר בנימין אלו:

זה מרגע שיש - -

איאד זחאלקה:

לא, מבחינת הירושה, מבחינת המזונות - -

איתן כבל:

ברשותך, אני מבין למה אתה מתכוון אבל כבר היום אתה אומר שלבית הדין השרעי יש את כל הסמכויות לקבוע בעניין, אבל השאלה היא האם יש כלי? בכל זאת, זה לא מספיק להביא עדויות. העולם מתפתח ויש קדמה ויש כלי מכריע היום.

היו"ר בנימין אלו:

חבר הכנסת כבל, זה ממש טעימה, כי אני רוצה להיכנס לחוק עצמו.

איאד זחאלקה:

אני אומר מילה אחת, והיא מילת המפתח: עם אמונות לא מתווכחים. אם אני מאמין באלוהים ואני לא רואה אותו, זו אמונה ואתה לא יכול להתווכח אתי על זה.

איתן כבל:

אתה לוקח את זה למקום קיצוני. אני מבין בדיוק למה אתה מתכוון. חצי שנות חיי הייתי שם, עד למעל לראש.

איאד זחאלקה:

אני אומר שהמצב של פיצול סטאטוס, מבחינת משמעות חברתית, מבחינת העתיד של הילד

--

מסעוד אבו-חתום:

אין פסול בזה. אם יש סכסוכים, אנחנו עם המדע ולא נגד המדע.

היו"ר בנימין אלו:

תודה. עורך דין יעקובי, בבקשה.

שמעון יעקובי:

3 עקרונות מנחים את היחס שלנו לחוק הזה: העיקרון הראשון הוא שיש אצלנו התנגדות לערכית בדיקת רקמות, כל אימת שהבדיקה עלולה ליצור שאלה של כשרות הקטין או אדם אחר להינשא.

היו"ר בנימין אלו:

שמבחינה הלכתית זה שאינו יכול להינשא הוא לא הילד הלא חוקי, לפי ההגדרה החוקית הרגילה אלא ממזר.

שמעון יעקובי:

ממזר או ספק ממזר, כאשר הבדיקה עלולה למצוא ראייה שעלולה להעיב על כשירותו להינשא, אנחנו מתנגדים לעריכת הבדיקה מלכתחילה. העיקרון השני הוא שאם קיימת בדיקה שכזאת, אם נערכה בדיקה כזאת, אין מקום להסתיר אותה מעיני בית הדין. בית הדין חייב ויכול לבדוק את משמעותה ההלכתית. יכול להיות שאין לה שום משמעות הלכתית ויכול להיות - -

היו"ר בנימין אלו:

בדיקה כזאת ודאי מערערת חזקה?

שמעון יעקובי:

לא תמיד. תלוי בדרגת התוצאה של הבדיקה. בית הדין חייב לבחון את המשמעות שלה במשקפיים הלכתיות. העיקרון השלישי הוא, שכאשר בית הדין עוסק בענין שבסמכותו - -

משה גפני:

סליחה, אבל אם בסעיף הראשון אמרת שאתם מתנגדים לעריכת בדיקה כזאת, אז מה פירוש שיש בדיקה כזאת? מישהו עבר על החוק?

שמעון יעקובי:

אולי בהתאם לחוק.

משה גפני:

אתם חוששים שיערכו בדיקות גם אם החוק יאסור זאת?

שמעון יעקובי:

לא. הצעת החוק מתכוונת לאפשר במקרים קיצוניים, בנסיבות מיוחדות, לעשות בדיקה שכזאת או בחו"ל. אם יש בדיקה כזאת אין מקום להסתיר זאת מבית הדין, ובית הדין צריך לבחון את המשמעות ההלכתית. העיקרון הבא הוא שכאשר בית הדין עוסק בענין שבסמכותו, למשל בענין מזונות או בענין של נישואין או בדיקת יהדות לצורך נישואין או בענין של ירושה, ומתעורר הצורך לערוך בדיקה גנטית שכזאת, יהיו בידי בית הדין אותם כלים על פי אותם קריטריונים שיש בידי בית המשפט לערוך את הבדיקות הללו, על מנת שבית הדין יוכל להורות על עריכת הבדיקה הזאת ללא צורך בהפניית הצדדים בהליך נוסף בפני עצמו, מסורבל, בבית המשפט לענייני משפחה.

משנה גפני:

זה המצב החוקי היום.

מוריה בקשי:

הוא ישורין יותר.

מרב ישראלי:

שיקול הדעת יובנה בהצעה הזאת, מה שהיום לא קיים. היום יש אמירה מאוד כללית שמי שיכול לתת את הצו זה בית המשפט לענייני משפחה.

היו"ר בנימין אלון:

אני רוצה להבין: כאשר אנחנו מדברים על הצדדים בבדיקת הורות זה האב, האם והקטין.

מרב ישראלי:

יכול להיות גם צד חיצוני.

מוריה בקשי:

החסכמה היא של הנבדקים בענין הזה ולא של הצדדים לדיון בה.

היו"ר בנימין אלון:

הנבדקים הנחוצים לבדיקה. יש כאן מי שאינו מהתחום המשפטי? מי יכול לומר לנו מבחינת הרמה המדעית, את מי צריך לבדוק כדי להוכיח מה.

עמנואל גזית:

צריך לבדוק את כל המעורבים כלומר את ההורים ואת הקטין, פרט למקרה של אבהות.

היו"ר בנימין אלון:

תרחיב טיפה ותהפוך אותנו לחכמים יותר.

עמנואל גזית:

אני לא בא לייצג את העמדה של הגנטיקה. כדי לעשות בדיקה גנטית אתה צריך רקמות של ההורה המדובר וכמובן של הקטין. אתה עושה השוואה בין הרקמות של הקטין וההורה לצורך אבהות.

היו"ר בנימין אלון:

והבדיקה מבחינת המקובל, בוודאות או כמעט ודאות, מה היא עושה?

עמנואל גזית:

היא משווה פרמטרים של גנטיקה ומגיעים ל-99.9% של אבהות, כשבאמת מדובר בזיקה גנטית בין ההורה לבין הנבדק.

בתיא ארטמן:

וכשזה לא?

מרדכי הלפרין:

בדקו את האמא וראו מה הוא קיבל ממנה, בדקו את האבא וראו מה הוא יכול לקבל, והוא לא קיבל שום דבר מהאב, ברמה העקרונית בוודאות הוא לא האב.

היו"ר בנימין אלון:

חבר הכנסת גפני, לא בודקים את האב אלא הוא מתאר מציאות במקרים של זה שטוען לאבהות ואז קשה - -

משה גפני:

אבל אז יתברר שבעלה הוא ודאי לא האב.

מרדכי הלפרין:

נכון.

היו"ר בנימין אלון:

מה שאתה אומר, חבר הכנסת גפני, שהרוב ההלכתי לא מתייחס לדרך השלילה - -

מרדכי הלפרין:

בחלק מהפוסקים לא קיים - -

משה גפני:

הרב הלפרין, בא נדבר על הבדיקה. אמרת שבבדיקה חיובית התוצאה היא 99.9%. מה שאתה כן אומר הוא שאם בודקים האם זה אביו של הילד כן או לא, התשובה היא לא ב-100%.

מרדכי הלפרין:

ב-100% עקרונית.

משה גפני:

הבנתי. ברור שלפי הבדיקה הגנטית הוא לא האבא והילד הזה ממזר.

מרדכי הלפרין:

הוא לא בטוח ממזר. אולי זה לא היה ביחסים אסורים? אולי זה היה בהזרעה מלאכותית? הוא ודאי לא אביו.

היו"ר בנימין אלון:

זה חשוב מאוד. זה חלק משיקול הדעת של בית המשפט, למי להתיר להיבדק ולמי לא.

משה גפני:

ואז מתחילות הבעיות. אצל המוסלמים זה יכול להיגמר כפי שמאר זחאלקה, אבל אצלנו, אצל היהודים, מתחילות בעיות מסוג אחר. זה מאוד מסובך.

היו"ר בנימין אלון:

דוקטור גזית, זו בדיקה של הצהרת אבהות. מתי נבדקים שלושת הצדדים? מה מטרת הבדיקה אז?

חשש לממזרות, אנחנו נתיר בדיקה בין האישה לבין הילד לבין המוסלמי. במקרה כזה אנחנו כן מתירים. אבל הכלל שכשיש חשש לממזרות, אנחנו מתנגדים לבדיקת רקמות.

משה גפני:

מי מייפץ לכם בהחלטות האלה בנושאים ההלכתיים?

בתיא ארטמן:

אנחנו פתחנו סוג של ידע - - במקרים שיש דעת רוב ודעת מיעוט, אנחנו פונים לדרגות יותר גבוהות, אפילו הגענו עד הרב עמר, כדי שלא נטעה חס וחלילה. במקרים שיש ספק מאוד גבוה, אנחנו נוטים להחמיר.

היו"ר בנימין אלון:

רבותי, כפי שהקדמתי ואמרתי, לצערי, הואיל ואני צריך "לחתוך" את הדיון הזה, שאני רואה בו דיון חשוב מאוד, ולמרות מורכבותו וכל הרגישויות הטעונות בו, זו הצעת חוק שחייבת לצאת בצורה מתוקנת. לצערי, אני נאלץ לנעול את הדיון. אנחנו נמשיך ותקבלו הזמנה - -

ענת לוי:

אני עוד לא יודעת מתי.

איאד זחאלקה:

אני לא מבין בתקנונים של הכנסת, אני בור בנושא הזה. האם אפשר לקראת הדיון הבא, כדי שנחסוך בזמן של הוועדה הנכבדת, שההצעה שתהיה מולה הצעה שגיבש משרד המשפטים - -

היו"ר בנימין אלון:

זה משולב כאן. אסביר לך: בהצעה שמונחת לפניך, היא הרמה אליה הגיע עד עכשיו הברור. ישנה חוות דעת שממתינה לאישורו של היועץ המשפטי לממשלה בנושאים שנכנסו כאן. כתוב: ממתניים למשרד המשפטים וזה מופיע כמה פעמים.

איאד זחאלקה:

אדוני, זאת לא הטיוטה שאנחנו סיכמנו.

מוריה בקשי:

עוד אין...

היו"ר בנימין אלון:

זה עוד לא עבר. הדגשתי בתחילת הדיון שברגע שזה יהיה ויאושר על ידי היועץ המשפטי לממשלה, זה ישולב מיידית.

משה גפני:

עורך דין זחאלקה, למיטב ידיעתי אני מכיר את תקנון הכנסת. בוועדה הזאת לא מתכוונים להעביר את ההצעה בניגוד לדעתה של איזו שהיא אינסטנציה. זה אחד המקרים שחבר כנסת נהיה שר והפסיד בגלל זה.

היו"ר בנימין אלון:

אנחנו רואים חשיבות בהעברת החוק ולא נחטוף פה שום דבר, וחכל יהיה ידוע מראש, וזה גם מופיע באתר הוועדה. אני מודה לכולם. הישיבה נעולה.

(הישיבה ננעלה בשעה 12:00)

ח

בית המשפט העליון
בג"ץ 3691/14 פלוני נ. בית הדין הרבני הגדול
תאריך הגשה: 25/05/14

**בבית המשפט העליון
בשבתו כבית המשפט הגבוה לצדק**

בעניין:

1. ילנה אסטרין ת.ז. 308719954
ע"י עו"ד די"ר סוזן וייס ו/או עו"ד אלונה טולדנו ו/או עו"ד ניצן כספי שילוני
מרח' עמק רפאים 43, ירושלים 93141
טלפון: 02-5664390, פקס: 02-5663317
2. מרכז צדק לנשים (ע"ר)
ע"י עו"ד די"ר סוזן וייס ו/או עו"ד אלונה טולדנו ו/או עו"ד ניצן כספי שילוני
מרח' עמק רפאים 43, ירושלים 93141
טלפון: 02-5664390, פקס: 02-5663317

העותרות

נגד

1. בית הדין הרבני הגדול
2. בית הדין הרבני האזורי בחיפה
3. מנהל בתי הדין הרבניים
שלושתם באמצעות הנהלת בתי הדין הרבניים, רח' כנפי נשרים 22, ירושלים
טלפון: 02-6582829, פקס: 02-6582843
4. הרבנות הראשית לישראל
5. היועץ המשפטי לממשלה
6. משרד הרווחה והשירותים החברתיים
שלושתם באמצעות פרקליטות המדינה, רח' צלאח א-דין 29 ירושלים
7. אילי אסטרין ת.ז. 335327144 (יליד 28.11.11)
באמצעות משרד הרווחה והשירותים החברתיים
ע"י פרקליטות המדינה, רח' צלאח א-דין 29 ירושלים

חמשיבים

משיב פורמלי

8. פליקס גורסקי ת.ז. 308979905

עתירה למתן צו על תנאי ולצו ביניים

בית המשפט הנכבד מתבקש ליתן צו על תנאי המופנה אל המשיבים והמורה להם להתייצב וליתן טעם:

1. מדוע לא תבוטל החלטת המשיב 1 מיום 27.4.14 (להלן: ההחלטה) ולפיה "בית ד האזורי יזמין את התיק הרפואי של האישה הנוגע להיריון וללידה של הבן הנ"ל ויבהיר את דעתו בטענה זו".
  2. מדוע לא יוסר מתיק בירור היוחסין של הקטין בבית הדין האזורי תסקיר שירותי הרווחה מיום 26.3.12.
  3. מדוע לא יימחק הליך בירור היוחסין של המשיב 7 (להלן גם: הקטין) הנדון בפני המשיבים 1-2 ויבוטלו כל ההחלטות שנתקבלו בעקבות הליך זה.
  4. מדוע לא יימחק שמו של הקטין ממאגר מערכי הנישואין שמנהל המשיב 3.
  5. מדוע לא יבוטלו "הנחיות סדר דין בענייני כשרות יוחסין" מטעם היועץ המשפטי לממשלה ונשיא בית הדין הגדול מיום 11.4.04, המורים על הקמת הרכבים מיוחדים של בתי דין רבניים אזוריים שעה שמתעורר ספק בכשרות היוחסין של קטין.
  6. מדוע לא יורה בית המשפט הנכבד לרושם הנישואין כי אין זה מסמכותו שלא להיעתר לבקשת אישה להירשם לנישואין כאשר חל עליה דין "מינקת חברו".
  7. מדוע לא יבוטל סעיף 20 לחוזר מנכ"ל משרד הדתות סג/1 (2003) הקובע כי "אין לרשום לנישואין אשה מעוברת או מניקה...בלא היתר מבית דין רבני מוסמך בארץ".
- לאחר שישמע את טענות הצדדים, יתבקש בית המשפט הנכבד להפוך את הצו למוחלט ולחייב את המשיבים בהוצאות המשפט של העותרות, שכ"ט עו"ד ומע"מ עליו כדין.

עתירה למתן צו ביניים

בית המשפט הנכבד מתבקש להוציא מלפניו צו ביניים המורה למשיבים 1-2 לעכב את ביצועה של ההחלטה ולהימנע מהזמנת תיקה הרפואי של העותרת 1 (להלן: התיק הרפואי) ומעיון בתיק הרפואי או מתן החלטה על בסיס התיק הרפואי, במקרה שהוא הגיע לידי המשיבים 1-2, וזאת עד לתום הליכי העתירה. אי מתן צו הביניים עלול לייתר את הדיון בעתירה, שכן אחד הסעדים המבוקשים הוא ביטול ההחלטה בדבר הצגת החומר הרפואי בפני בית הדין הרבני האזורי. יצוין כי למשיבים לא ייגרם נזק במקרה שבית המשפט הנכבד ייעתר למתן צו הביניים.

בשל הדחיפות והחשש שהחומר הרפואי הוזמן על ידי המשיב 1, מתבקש בית המשפט הנכבד ליתן צו במעמד צד אחד.

וזה דבר העתירה

ושבתי אני, ואראה את כל העשוקים, אשר נעשים, תחת השמש; והנה דמעת העשוקים, ואין להם מנחם, ומיד עשוקיהם בם, ואין להם מנחם (קהלת ד, א)

ושבתי אני ואראה את כל העשוקים (קהלת ד, א). חנינא חייטא פתר קרייה בממזרים. ושבתי אני ואראה את כל העשוקים, אילו הממזרים. (ויקרא רבה (מרגליות) פרשה לב).

"Taboos depend on a form of community-wide complicity." (Mary Douglas, *Purity and Danger*, Routledge Classic, 1966 (2002), xiii)

עתירה זו מוגשת בעקבות הליך כאוב ורגיש במיוחד בדבר כשרותו של קטין כבן שנתיים וחצי לבוא בקהל. הקטין הוא קורבן של מנגנון שביסודו פגיעה קשה בחוק יסוד: השפיטה, בכללי הצדק הטבעי, באמנות בין לאומיות המבטיחות לו הגנה מכל עונש והפליה, ובזכות לכבוד האדם—למשפט הוגן, לפרטיות, ולחופש דת. וכל זאת תוך כדי התעלמות מוחלטת מהמדיניות המקובלת בפסיקה הישראלית, האזרחית והרבנית כאחד, ולפיה יש לחימנע מהבאת ראיות כלשהן העלולות לממזר קטין.

העותרות יטענו בעתירה זו כי אין זה בסמכות הרשויות המנהליות והשיפוטיות של מדינת ישראל ליזום ולנהל משפט מיוחד לבירור יוחסין של קטינים, ולא כל שכן לחקור, לדרוש, או לבקש ראיות להוכחת כשרותו, וזאת במיוחד לאור הפגיעות המתוארות לעיל.

עובדות המקרה שלפנינו בתמצית

העותרת 1 פנתה לרושם הנישואין בבקשה להינשא לבן זוגה הנוכחי. מאחר שגיל בנה של העותרת 1 היה אותה שעה קטן משנתיים (וחל עליה דין "מינקת חברו" שיבואר להלן), הפנה אותה רושם הנישואין לבית הדין הרבני האזורי בחיפה (להלן: בית הדין האזורי) לעתור לקבלת היתר נישואין. תוך דיון בבקשה להיתר נישואין, החל המשיב 1, תוך חריגה מסמכות, לנהל הליך ממזרות מורכב בעניין בנה של העותרת – הקטין. זאת, מבלי שנתבקש לעשות כן ומבלי לאפשר לאישה ולקטין זכות טיעון בשאלת פתיחת התיק. בהחלטתו מיום 2.1.12 שניתנה במסגרת תיק היתר הנישואין קבע בית הדין האזורי כי הקטין ייכלל ב"רשימה השחורה" – מאגר מעוכבי הנישואין. בהמשך, ניתן פסק דינו של בית הדין האזורי ולפיו: "בית הדין לא מוצא לעת עתה דרך להיתר לקטין לבוא בקהל". על מנת להסיר כתם זה ערער ב"כ היועמ"ש בשם הקטין למשיב 2, חלא הוא בית הדין הרבני הגדול (להלן: בית הדין הגדול). בית הדין הגדול בחר לחימנע מליתן החלטתו לגוף הערעור והחזיר את התיק לבית הדין האזורי שידון בעניין בשנית תוך שחורה כי: "ביה"ד האזורי יזמין את התיק הרפואי של האישה הנוגע להיריון וללידה של הבן הנ"ל ויבהיר את דעתו בטענה זו".

2. הצדדים לעתירת

- 2.1. העותרת 1 (להלן גם: העותרת), היא אמו של המשיב 7. בעת שביקשה להינשא כדת משה וישראל לבן זוגה הנוכחי, הופנתה העותרת על ידי רושם הנישואין לבית הדין האזורי (המשיב 1) על מנת שידון בשאלה האם מותר לעותרת – שהיא אשה מניקה – להתחתן. בהחלטה מיום 2.1.12 קבע המשיב 1 כי "הקטין אינו רשאי לבוא בקהל" (להלן: ההחלטה מיום 2.1.12).
- 2.2. העותרת 2, "מרכז צדק לנשים", היא עמותה העומדת בחזית המאבק המשפטי של נשים למען שוויון, כבוד וצדק בדין היהודי.
- 2.3. המשיב 1, בית הדין הרבני האזורי בחיפה, אשר נתן את ההחלטה מיום 2.1.12.
- 2.4. המשיב 2, בית הדין הרבני הגדול, אשר נתן את ההחלטה נשוא הערעור.
- 2.5. המשיב 3, מנהל בתי הדין הרבניים, מנהל את "מאגר מעוכבי הנישואין", וכן קבע ביחד עם המשיב 5 בשנת 2004 הנחיות סדר דין בעניין כשרות יוחסין.
- 2.6. המשיב 4, הרבנות הראשית לישראל, אשר תחת סמכותה פועלים רושמי הנישואין.
- 2.7. המשיב 5, היועץ המשפטי לממשלה, תיקן בשיתוף עם המשיב 3 "הנחיות סדר דין בעניין כשרות יוחסין".
- 2.8. המשיב 6, משרד הרווחה והשירותים החברתיים, אשר הוציא תחת ידו תסקיר מטעם עובדת סוציאלית לסדרי דין במסגרת תיק היוחסין שהתנהל בבית הדין האזורי, בחתאם לצו שהוציא המשיב 1.
- 2.9. המשיב 7, הקטין, בנה של העותרת, אשר בית הדין האזורי קבע שאינו רשאי לבוא בקהל הי.
- 2.10. המשיב הפורמלי 8, בעלה לשעבר של העותרת.

3. הרקע העובדתי

- 3.1. העותרת נישאה למשיב 8 (להלן יכונה העותרת והמשיב 8: הצדדים) בשנת 2009, ובחודש פברואר 2011 הגישה תביעת גירושין לבית הדין האזורי. ביום 15.5.11 אישר בית הדין האזורי את הסכם הגירושין שנחתם בין הצדדים, ובאותו חודש התגרשו הצדדים.
- 3.2. ביום 28.11.11 ילדה העותרת את הקטין. הקטין נרשם במרשם האוכלוסין כבנה של העותרת, ושמו של האב נעדר מרישום זה.
- 3.3. בסמוך להולדת הקטין ביקשה העותרת להירשם לנישואין עם בן זוגה הנוכחי. רושם הנישואין הפנה את העותרת לבית הדין האזורי, ככל הנראה לנוכח דין "מינקת חברו". בחתאם להלכה היהודית, על אישה פנויה המטופלת בילד בן פחות מ-24 חודשים חלות הגבלות באשר ליכולתן להינשא למי שאינו אבי הילד (שולחן ערוך, אבן העזר, סימן יג).

3.4. ביום 2.1.12 התקיים דיון בבקשת היתר הנישואין בבית הדין האזורי בנוכחות העותרת. בסיומו ניתנה החלטה, המנותקת משאלת היתר הנישואין. על פי החלטה, מבקש בית הדין לפתוח תיק אחר שיעסוק ב"שאלות באשר לקטין". בנוסף, הורה בית הדין על הכללת הקטין והעותרת במאגר מעוכבי הנישואין. וזוהי לשון החלטה:

בפני בית הדין בקשה להיתר נישואין... הרי שיש כאן שאלה של מינקת חברו ועל כך צריך בית הדין לתת את הדעת ולהוציא פסק דין. יחד עם זאת, תוך כדי הדיון התעוררו שאלות בקשר לקטין, ולכן מחליט בית הדין כי יש להעביר תיק זה להרכב המיוחד לענייני יוחסין... עד לסיום הבירור, בית הדין קובע כי הקטין ייכלל ברשימת מעוכבי הנישואין. כן תירשם המבקשת עצמה ברשימת המעוכבים עד למתן פסק דין סופי בבקשתה זו [החדגשה במקור] (החלטה מיום 2.1.12 מצורפת ומסומנת כנספח א).

3.5. עוד בטרם ההכרעה בבקשת היתר הנישואין, פתח בית הדין האזורי (מיוזמתו) תיק בירור יוחסין בעניין הקטין. ביום 14.2.12 התקיים דיון ב"תיק בירור היוחסין" שבמסגרתו טענה העותרת שהיא אינה יודעת מיהו אביו של הקטין. כן טענה העותרת כי ייתכן שאבי הקטין אינו יהודי, שכן היא נהגה להיפגש עם גברים בעלי סממנים לא יהודיים (פרוטוקול הדיון מיום 14.2.12 מצורף ומסומן כנספח ב).

3.6. דיון בתיק היתר הנישואין התקיים ביום 19.3.12. במהלך הדיון ענתה העותרת לשאלות הדיינים באשר לחנקת הקטין ויחסיה עם "גברים אחרים":

ביה"ד: יש לך חלב

המבקשת: לא אין לי כי הפסקתי להניק וכן גם בהתחלה היה לי בעיה עם

החנקה לקחתי משאבות לא הצליח

ביה"ד: לקחת תרופות להפסקת החלב

המבקשת: לא...

ביה"ד: את הולכת עם גברים אחרים היום

המבקשת: מה פתאום אני אוהבת אותו אני כבר לא הולכת למועדונים אני

לא רוצה כבר שום דבר אחר חוץ מאשר ללכת איתו (פרוטוקול הדיון מיום

19.3.12 מצורף ומסומן כנספח ג).

3.7. ביום 22.3.12 נתן בית הדין האזורי פסק דין בבקשת היתר הנישואין. במסגרת פסק הדין התיר בית הדין לעותרת להינשא לבן זוגה הנוכחי. זאת, בכפוף לכך שבן הזוג הנוכחי יתחייב "לפרנס את הקטין" ויפקיד 14 המחאות לפקודת בית הדין חרבני בסך 1,000 ש"ח כל אחת ל"הבטחת התחייבותו זו". לנוכח פסק דין זה, נישאה העותרת לבן זוגה הנוכחי ביום 3.4.12 (פרוטוקול הדיון ופסק הדין מיום 22.3.12 מצורפים ומסומנים כנספח ד).

3.8. ביום 26.3.12 הגישה עו"ס לסדרי דין גב' יעל גרשלה "תסקיר עובדות" לתיק בירור היוחסין, וזאת בעקבות צו מטעם בית הדין האזורי מיום 2.1.12 (הצו אינו בידי הח"מ) (להלן: התסקיר). במסגרת התסקיר פירטה גב' גרשלה אודות ביקורה בבית העותרת

ואודות שיחתה הטלפונית עם המשיב 8 שבמהלכם חקרה גבי גרשלר את הצדדים בדבר נסיבות הולדתו של הקטין, בניסיון "לבחון אם היה ל[עותרת] קשר עם הגרוש בתקופת הגירושין" (תסקיר שירותי הרווחה מיום 26.3.12 מצורף ומסומן כנספח ה).

3.9. ביום 1.5.12 התקיים דיון בתיק בירור היוחסין של הקטין בבית הדין האזורי. במהלך הדיון חזרה העותרת על טענתה כי קיימת סבירות שאב הקטין אינו יהודי. עוד טענה העותרת כי הקטין נולד טרם זמנו ולשאלת בית הדין ענתה כי הקטין נולד בשבוע 37 להריון(פרוטוקול הדיון מיום 1.5.12 מצורף ומסומן כנספח ו).

3.10. ביום 31.10.12 נתן בית הדין האזורי "החלטה" בתיק בירור היוחסין של הקטין. בהחלטתו קבע בית הדין כי "הוברר לבית הדין מעל לכל ספק" שהצדדים חיו בנפרד תקופה ממושכת ומשכך לא ניתן ליישם את הכלל התלמודי "רוב בעילות תולין בבעל"; כן נפסק שלא הוברר לבית הדין "באופן ודאי" כי הגברים עמם התרועעה העותרת אינם יהודים. לנוכח האמור, קבע בית הדין האזורי כי "אינו מוצא דרך להתייר את הקטין לבוא בקהל". ובמילים אחרות: נקבע כי הקטין הוא ממזר (החלטה מיום 31.10.12 מצורפת ומסומנת כנספח ז).

3.11. על ההחלטה מיום 31.10.12 הגיש הקטין ערעור לבית הדין הגדול באמצעות ב"כ היועץ המשפטי לממשלה במשרד הרווחה. דיון בערעור התקיים ביום 12.10.13. במהלך הדיון טען ב"כ היועץ המשפטי לממשלה כי בפני בית הדין האזורי עמדה האפשרות לנקוט בכללים וחזקות הלכתיות שיביאו להכשרת מעמדו של הקטין, והוא שגה כשנמנע מכך. עוד יש להעיר כי במהלך הדיון התברר כי הדיינים מתקשים להגדיר מיהו "המשיב" בתיק בירור היוחסין, שכן התיק נפתח ביוזמתו של בית הדין. בסופו של יום, צוין מנהל בתי הדין הרבניים כמשיב בתיק, הגם שבאופן מהותי לא היתה לו נגיעה לתיק ובית הדין האזורי הוא שהורה על פתיחתו.

3.12. ביום 7.4.14 הגישה העותרת לתיק הערעור תגובה מטעמה באמצעות הח"מ. בתגובתה, טענה העותרת כי באופן מסורתי הפוסקים עשו מאמצים רבים כדי להימנע מלפגום בכשרותם של קטינים והיה על בית הדין האזורי לנקוט במדיניות זו. כן העלתה העותרת מספר טענות חלופיות שהיה בהן בכדי לבסס את כשרותו של הקטין: "רוב בעילות אחר בעל"; "שמא נתעברה מגוי"; "שמא התעברה לאחר הגט". (כתב הערעור לבית הדין הגדול מטעם הקטין מצורף ומסומן כנספח ח תגובת העותרת שהוגשה לבית הדין הגדול ביום 7.4.14 מצורפת ומסומנת כנספח ט).

3.13. ביום 29.4.14 ניתנה החלטת בית הדין הגדול, ולפיה מוחזר התיק לבית הדין האזורי שיחווה את דעתו האם יש לשנות את פסק דינו מיום 31.10.12. כן נפסק כי לשם בחינת הטענה שלפיה העותרת הרתה לאחר הגירושין, "ביה"ד האזורי יזמין את התיק הרפואי של האשה הנוגע להריון וללידה של הבן הנ"ל" (החלטת בית הדין מיום 27.4.14 נשוא עתירה זו מצורפת ומסומנת כנספח י).

- 4.1. מיהו ממזר? ההלכה היהודית מצביעה על מספר קבוצות שכושר הנישואין שלהן מוגבל. מבין פסולי החיתון, הקבוצה הקשה ביותר מבחינת פגיעתה היא האיסורים הנוגעים לממזרות וחשש-ממזרות. ממזרים מוגדרים כילדים הנולדים מכל אחד מאיסורי העריות (אשת איש עם גבר זר וגילוי עריות בתוך המשפחה): "איזהו ממזר, זה הבא מאחת מכל העריות, בין בחייבי מיתות בין בחייבי כריתות, חוץ מהבא מהנדה שאע"פ שהוא פגום אינו ממזר אפילו מדרבנן" (שולחן ערוך, אבן העזר, סימן ד, סעיף יג).
- 4.2. האיסור על נישואי ממזר הוא אחד הקשים ביותר בהלכה: "ממזרין ונתינין אסורין, ואיסורן איסור עולם, אחד זכרים ואחד נקבות" (בבלי, יבמות עח, ב). בתלמוד פורשה משנה זו לאמור שאין לממזר כל דרך לרפא את הפסול שדבק בו, והאיסור עובר בירושה לכל הדורות.
- 4.3. מעמדם של "ספק ממזרים" קשה עוד יותר, מכיוון שהללו אסורים להינשא אפילו לממזרים אחרים: "ממזר נושא ממזרת. במה דברים אמורים, כששניהם ודאין. אבל אם האחד ודאי והשני ספק, או אפילו שניהם ספק, אסורים זה בזה דשמה האחד ממזר והשני אינו ממזר. וכיצד ספק ממזר, כגון שבא מספק ערות, שבא אביו על אשה שנתקדשה ספק קדושין, או שנתגרשה ספק גירושין" (שולחן ערוך, אבן העזר, סימן ד, סעיף כד).
- 4.4. לאור החומרה במעמדם, ההלכה מבקשת למנוע ככל הניתן ריבוי של ממזרים. עיקרון הלכתי חשוב אשר ממתן את קושי הפגיעה בממזרים הינה הלכת "משפחה שנטמעה – נטמעה" – העיקרון שלפיו אסור לגלות את פסלותה של משפחה אשר נטמע בה ממזר בעבר: "אמר רבי יהושע בן לוי: כסף מטהר ממזרים, שנאמר: וישב מצרף ומטהר כסף. מאי מגישי מנחה בצדקה? א"ר יצחק: צדקה עשה הקב"ה עם ישראל, שמשפחה שנטמעה – נטמעה" (בבלי קידושין דף סט עמוד א).
- 4.5. בהתאם למדיניות הגלומה בעקרון של "משפחה שנטמעה – נטמעה", חיווה דעתו ד"ר מיכאל ויגודה מהמחלקה למשפט עברי במשרד המשפטים כדלקמן:
העולה מן האמור עד כאן הוא, שעל פי ההלכה לא זו בלבד שבית הדין אינו צריך להעלות מיזמתו חשדות ולחטט בעניין כשרות היוחסין של אדם, אלא אפילו אם חשדות כאלו מועלים בפניו, בית הדין אינו חייב לברר ולחפש אחר ראיות העשויות לאשש חשדות אלו (ד"ר מיכאל ויגודה "בירור חשדות לכשרות יוחסין בבתי הדין, חוות הדעת הוגשה לבית הרבני הגדול במסגרת ערעור מס' 621/תש"ס שהוגש בפניו בתיק 99009/1) (חוות דעתו של ד"ר ויגודה מצורפת ומסומנת כנספח יא).
- מעניין לציין כי כבר לפני קרוב ל-40 שנה הציע השופט משה זילברג שהרבנים יקבעו תקנה שתקבע כי שאין לקבל עדות שתעיד על פסול משפחה. הנוסח המוצע של התקנה של זילברג הוא כדלקמן: "בכל דיון על כשרות המשפחה, הרי אם המשפחה היא משפחה שנטמעה, אסור יהיה להביא עדות שתעיד על פסול משפחה. ואם הושמעה בקשר לעניין אחד תהא עדות פסולה לגבי דיון זה" (משה זילברג, "פיתרון הלכתי

יסודי לבעיית הממזרות" באין כאחד: אסופת דברים שבהגות, בהלכה ובמשפט, 245 (תשמ"ו), בעמ' 8-247. המאמר התפרסם לראשונה במעריב, י"ט אייר תשל"א (14.5.71).

טיעוני העתירה

5. הזמנת תיק רפואי מהווה סטייה ממדיניות המחוקק, הפסיקה ובתי הדין

- 5.1. העותרת תטען כי הזמנת התיק הרפואי של העותרת על ידי המשיב 1 פוגעת במדיניות הרווחת, הן בדין הדתי והן בדין האזרחי, שאין לקבל כל ראייה שעלולה לממזר קטין.
- 5.2. איננו עוסקים באופן ישיר בשאלת האבהות ובזכותו של הקטין לדעת מיחו אביו. ואולם מסוגיה זו ניתן ללמוד אודות מדיניות המחוקק ובתי המשפט כאחד לאינטרס הקטין שלא ייגבו במסגרת הליך משפטי ראיות שעלולות להביא לממזרו.
- 5.3. הראשון שקבע באופן כמעט גורף כי אין לבצע בדיקת רקמות מתוך החשש לפגום בכשרות הקטין היה כב' השופט מנחם אלון בפסק דינו בעניין ע"א 548/78 שרון נ' לוי פ"ד לה(1) 736 (1980):
נראה לי שבמקרה כגון זה מן הראוי אף שלא להיזקק לעריכת בדיקה זו כל עיקר, שהרי מקובלנו, כי "משפחה שנתערב בה פסול ואינו ידוע לרבים, כיוון שנטמעה נטמעה, והיודע פיסולה אינו רשאי לגלות אלא יניחנה בחזקת כשרות, שכל המשפחות שנטמעו בישראל כשרים לעתיד לבוא (ראו גם: תמ"א (ת"א) 1279/83 פלוני נ' אלמונית פ"מ תשמ"ה (ג) 259; תמ"א (ת"א) 1554/84 פלוני נ' פלוני פ"מ תשמ"ז (א) 216)).
- 5.4. המחוקק התווה את המדיניות הברורה בשאלת ביצוע בדיקות גנטיות לבירור אבהות בשעה שהביא לתיקון מס' 3 של חוק מידע גנטי, תשס"א – 2000 (להלן: חוק מידע גנטי). סעיף 28 לחוק מידע גנטי מורה כי בית משפט לענייני משפחה לא יורה על ביצוע בדיקה גנטית בשאלת אבהות של קטין, שעה שהבדיקה עלולה להביא לפגיעה בכשרות הקטין לפי דין תורה.
- 5.5. תיקון מס' 3 לחוק מידע גנטי בא לעולם לאחר דיונים ארוכים בוועדת המידע והטכנולוגיה של הכנסת, כמו גם דיונים בוועדה בינמשרדית שמינה היועץ המשפטי לממשלה בראשותו של ד"ר פרץ סגל ממשד המשפטים. כל הגורמים היו תמימי דעים באשר להכרח להימנע מביצוע בדיקות גנטיות אשר עלולות לממזר קטינים. יודגש כי לכל אורך הדרך המדיניות היא שיש לעשות כל מאמץ ולמנוע ממזור קטינים. מדיניות זו אפיינה לא רק את משרד המשפטים ומשרד הרווחה אלא גם את מדיניותו של מנחל בתי הדין הרבניים עצמו, כפי שעולה מדבריו של עו"ד שמעון יעקבי, היועץ המשפטי לשיפוט רבני: "ממזר או ספק ממזר, כאשר הבדיקה עלולה למצוא ראייה שעלולה להעיב על כשירותו להינשא, אנחנו מתנגדים לעריכת הבדיקה מלכתחילה"

(פרוטוקול ישיבת וועדת המדע והטכנולוגיה של הכנסת (20.11.07)) (פרוטוקול ישיבת וועדת המדע והטכנולוגיה מצורף ומסומן כנספח יב)

5.6. החל מתיקונו של חוק מידע גנטי קיימת גישה בקרב מקצת שופטים בבתי המשפט לענייני משפחה, ולפיה אין לקבל אף ראיות אחרות, שאינן בדיקות גנטיות, במקרה שראיות אלה עלולות לפגום בכשרות הקטין. כך למשל עולה מדבריו של כב' השופט איתי כץ מבית המשפט לענייני משפחה בירושלים (תמ"ש (י-ם) 13632/08 פלוני נ' אלמונית תק-מש 2009(4), 275, 277 (2009): "כיום, לאחר כניסת התיקון לחוק מידע גנטי לתוקפו, אין המצב המשפטי כיום כמצב ששרר קודם לתיקון... לעניין הבאת ראיות נוספות להוכחת האבהות..."

5.7. דברים ברוח דומה השמיע כב' השופט גייפמן שהצביע על כך שבתיקון מס' 3 לחוק מידע גנטי השמיע המחוקק את מדיניותו ולפיה יש לייחס חשיבות לחשש לפגיעה בכשרותו של קטין, ומשכך יש להיזהר משמיעת עדויות בתיק אבהות (תמ"ש 87471/01 פלוני נ' פלונית (פורסם בנבו, 24.6.09)). וכך אף ניתן להסיק מדברי האוביטר של כב' השופט א' רובינשטיין בבע"מ 9638/08 פלונית נ' פלוני תק-על 2008(4) 3207, 3208 (2008): "אוסף מעבר לאמור, כי הגם שאין חולק כי בתיק זה אין חשש מזרות, פרשנות נושא זה צריכה לילך יד ביד עם הגישה הבסיסית של מניעתם ככל האפשר של מקרי ממזור" (ראו גם: בע"מ 2685/11 פלוני נ' פלונית (פורסם בנבו, 13.3.12); וראו גם: תמ"ש (משפחה כ"ס) 32690/09 פלונית נ' פלוני (פורסם בנבו, 16.7.12):

5.8. יצוין כי עמדת העותרת 2 היא כי יש לאפשר הגשת ראיות בתיק אבהות המתנהל בערכאה אזרחית וליצור הבחנה בין סטטוס אבהות אזרחי לאבהות הלכתית, בדומה לאמור בפסק דינו של השופט י' שנלר (עמ"ש (ת"א) 24955-03-11 מ' נ' ח' (פורסם בנבו, 28.8.12); וראו גם: רות זפרן "בירור אבהות על פי חוק מידע גנטי (תיקון מס' 3) התשס"ח - 2008 – בא לתקן ונמצא מקלקל" חוקים ג (2011)). ואולם, כאן המקום להדגיש כי כאשר עוסקים אנו בשאלת "כשרות יוחסין", הכל תמימי דעים כי אין לקבל ראיות נסיבתיות או אחרות שעלולות לפגום בכשרותו של קטין.

5.9. העותרות טוענות כי ניתן להגיע למסקנה דומה מדין קל וחומר: היועץ המשפטי לשיפוט רבני עצמו סבור שאל לו לבית המשפט לענייני משפחה, העוסק בקביעות אזרחיות, לקבל ראיות להוכחת אבהות מחשש למימזורו של קטין, וזאת למרות העובדה שבבית משפט לענייני משפחה ניתן לבצע הבחנה בין סטטוס אבהות אזרחי ולהלכתי. קל וחומר שיש להתנגד בכל תוקף להבאת ראיות העלולות לפגום בכשרות הקטין לבית הדין הרבני שדן באופן ישיר בסוגיית כשרות יוחסין.

6. הזמנת תיק רפואי פוגעת בפרטיות העותרת והקטין

6.1. העותרת טוען כי הזמנת התיק הרפואי שלה על יד המשיב 1 פוגעת בזכותה לפרטיות לגבי גופה שלה.

6.2. ההחלטה מהווה פגיעה קשה בפרטיות העותרת ובפרטיות הקטין. הגנה חוקתית על הזכות לפרטיות מעוגנת מפורשות בחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו המורה כי: "כל

אדם זכאי לפרטיות ולצנעת חייו" (סעיף 7(א)). ובעניין זה יפים הם דבריו של הנשיא (בדימ) א' ברק:

הזכות לפרטיות היא מהחשובות שבזכויות האדם בישראל ... 'היא אחת החירויות המעצבות את אופיו של המשטר בישראל כמשטר דמוקרטי'... שורשיה נעוצים עמוק במורשתנו היהודית... היא מתבקשת, איפוא, מערכיה של ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית גם יחד (בג"צ 6650/04 פלוני נ' בית הדין הרבני האיזורי בנתניה, (פורסם בנבו, 4.5.06)).

6.3. סעיף 11 לחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו קובע כי כל רשות מרשויות השלטון חייבת לכבד את הזכויות שלפי חוק זה. על כן, מוטלת חובה חוקתית על דייני בית הדין הרבני לכבד את פרטיותם של הצדדים המגיעים לדיון בפניהם, וגם שאינם מגיעים בפניהם. ואמנם, סעיף פג לתקנות הדיון בבתי הדין הרבניים התשנ"ג מסמך את בתי הדין הרבניים לדרוש מסמכים הנחוצים להם, אם ראו צורך בכך, ואולם תקנות אלה כפופות, כמו כל הוראה חוקית אחרת, לחוקי היסוד, ויש לפרשן לאור הזכויות החוקתיות (ראו: בג"צ 3914/92 לב נ' בית הדין הרבני האיזורי בתל-אביב-יפו, פ"ד מח(2) 491 (1994)).

6.4. באשר לעיון בחומר רפואי של בעל דין נקבע כי "מידע אודות מצבו הבריאותי של אדם הוא היבט מובהק ומרכזי של צנעת חייו [...] מידע שכזה מצוי בליבת הזכות לפרטיות, וגילוי ללא הסכמת בעל המידע, מהווה פגיעה חמורה בפרטיותו" (רע"א 482/13 אליהו חברה לביטוח נ' פלוני (פורסם בנבו, 23.4.13)).

6.5. יש להעיר כי בית הדין הגדול אף לא העניק לעותרת זכות טיעון באשר לחשיפת החומר הרפואי בעניינה. בית הדין הגדול קבע בהחלטה שלא במעמד הצדדים כי בית הדין האיזורי יזמין את התיק הרפואי של העותרת, ומכאן שנפגעה זכותה של העותרת לחליק הוגן.

6.6. למעלה מן הצורך ומבלי לקבוע מסמרות בהלכה, יטענו העותרות כי אף מהבחינה ההלכתית לא התעורר צורך להזמין את התיק הרפואי. החזקות ההלכתיות שקבעו חז"ל בענייני יוחסין -- כגון: רוב בעילות אחר בעל, שמא התעברה אחר גירושין וכיו"ב -- מאפשרות לפטור אדם מכתם הממזרות ואין צורך להוכיח את קיומן בראיות. לשון אחרת: הצורך בחזקות הלכתיות מתייטר שעה שבית הדין מנסה להוכיח את העובדות הריאליות, ומכאן שברי שאין צורך לתור אחר תימוכין עובדתיים לטענות שבבסיס החזקות ("חזקה" אנציקלופדיה תלמודית כרך יג (מאיר בר אילן עורך); בעניין סמכות של בית המשפט לקבוע דבר בהלכה ראו: אביעד הכהן "בג"ץ או בד"ץ - מעורבות שיפוטית בסוגיות הלכתיות - מגבלותיה, היקפה ותוצאותיה" משפט ועסקים יד 385 (תשע"ב)).

7. אין סמכות לבית הדין הרבני להזמין ראיות באמצעות שירותי הרווחה

7.1. העותרת טוען כי אין זה בסמכותן של עובדות סוציאליות לסדרי דין לשמש כ"בלש" של בית הדין באיתור עובדות בעניין החיים האינטימיים של העותרת.

7.2. העותרות טוענות כי תסקיר עו"ס לסדרי דין מיום 26.3.12 שהוגש בעקבות החלטת בית הדין מיום 2.1.12 נערך ונכתב בחוסר סמכות (ההחלטה אינה מצויה בידי העותרות, וקיומה נלמד מהאמור בתסקיר). חוק הסעד (סדרי דין בענייני קטינים, חולי נפש ונעדרים), תשט"ו-1955 מעגן את סמכויותיהם של עובדים סוציאליים לסדרי דין ומורה כי "רשאי בית המשפט לצוות על עובד סוציאלי לעניין סדרי דין לחקור בנידן קטין ולחוות דעתו בתסקיר בכתב". סעיף ההגדרות מבהיר כי "נידן קטין" מהווה "ענין העומד להכרעה בבית משפט, ושהכרעתו חייב או רשאי בית המשפט להביא בחשבון קטינותו של קטין, אף שהקטין אינו בעל דין". ואמנם, בית המשפט העליון העניק פרשנות מרחיבה למהות העניינים שבהם עשוי תסקיר לעסוק (בע"מ 4259/06 פלוני נ' היועץ המשפטי לממשלה (פורסם בנבו, 26.6.14)), אך יחד עם זאת, ברי כי סמכויותיו של עובד סוציאלי לסדרי דין אינן בלתי מוגבלות.

7.3. יש לפרש את הוראת החוק באופן תכליתי ולחתור לכוונתו של המחוקק (א' ברק, פרשנות תכליתית במשפט (תשס"ג)). עובדת סוציאלית לסדרי דין השכלתה היא בתחום מדעי החברה והנפש, והתסקירים שמוגשים לבתי המשפט בשגרה עוסקים לרוב בתחום זה, תוך מתן המלצות מתחום הטיפול.

7.4. מתוכן התסקיר שהוגש לבית הדין האזורי עולה כי העובדת הסוציאלית לא בחנה את מצבו של הקטין ואת הקשר עם הוריו ולא העניקה המלצות בנוגע לשאלת ההשפעה של פסילת בכשרותו לבוא לקהל. כל תכליתו ומהותו של התסקיר היה בילוש ואיסוף מידע. התסקיר נעדר כליל תיאור נפשי ורגשי של הקטין, כמו גם המלצות טיפוליות וגב' גרשור אף מעידה שמטרת התסקיר היא "לבחון אם היה לה קשר עם הגרוש" (המשיב 8). לשם ביסוס הטענה נצטט את לשון התסקיר:

במסגרת המפגש עם גב' (שם העותרת) ניסיתי לבחון אם היה לה קשר עם הגרוש בתקופת הגירושין וכו'. גב' (שם העותרת) אמרה לי "אם את מנסה לבדוק אם הגרוש הוא האבא – הוא לא האבא" – כלשונה. גב' (שם העותרת) אמרה זאת חד משמעית. גב' (שם העותרת) הוסיפה ואמרה שבמשך תקופה ארוכה לא קיימו יחסי אישות (תסקיר, ראו נספח ה).

8. לבית הדין אין סמכות עניינית לדון בנושא כשרות היוחסין של קטין שלא בא להינשא

8.1. העותרת טוען כי אין לבית הדין סמכות לדון בנושא יוחסין של קטין שלא בא להינשא או להתגרש בפני בית הדין.

8.2. על פי חוק שיפוט בתי דין הרבניים (נישואין וגירושין), תשי"ג – 1953 (להלן: חוק שיפוט בתי הדין) הסמכות הייחודית של בית הדין מוגבלת ל"ענייני נישואין וגירושין של יהודים בישראל". עניינו של התיק דנן אינו נישואין וגירושין, שכן הקטין לא ביקש להתחתן או להתגרש, וייתכן שלא יבקש לעשות זאת אף בעתיד (ולמעשה, כפי שנאמר, הקטין לא ביקש דבר). עניינו של התיק, אפוא, הוא כשרותו התאורטית של הקטין לבוא בקהל. "כשרות להינשא" של אדם שלא ביקש להינשא היא חריגה מענייני "נישואין וגירושין". המחוקק לא העניק לבית הדין הרבני סמכות ללכוד ברשתו אנשים

שלא מבקשים להינשא או להתגרש ולעסוק בעניין כשרותם (שייתכן ולא תהיה רלוונטית לעולם).

9. לבית הדין אין סמכות להתנהל כמו רשות מבצעת וחוקרת

- 9.1. העותרות יטענו כי בית הדין אינו יכול לשאוב סמכות מ"הנחיות" פסולות ההופכות את בתי הדין הרבניים מרשות שיפוטית לרשות מבצעת וחוקרת.
- 9.2. התנהלות בתי הדין הרבניים בדונם בכשרות יוחסין מיוסדת על "רשימות מעוכבי נישואין" הנחיות היועץ המשפטי לממשלה 6.4501 (21.632) (התשל"ו; עדכון: התשס"ג) (להלן: הנחיית היועץ המשפטי לממשלה ונשיא בית הדין הרבני הגדול (11.1.04) (להלן: ההנחיות משנת 2004). ההנחיות משנת 2004 נוסחו בעקבות ישיבה שהתקיימה בהשתתפות היועץ המשפטי לממשלה (כתוארו אז) אליקים רובינשטיין; הראשון לציון דאז, הרב שלמה עמאר; נציגי הדיינים בבית הדין הגדול; נציג משרד הרווחה ונציג משרד המשפטים.
- (כחצרת אגב, מבקשות העותרות להביע תמיהה על שההנחיות משנת 2004 הנוגעות בעיקר ובמישרין לגורלן של נשים נוסחו וגובשו על ידי גברים בלבד – הרי פתיחת תיקי בירור היוחסין יתרחשו לעולם בעקבות חשדות של בתי הדין בהתנהלותן המינית של נשים, כפי שמדגים המקרה שבו אנו עוסקים –).
- 9.2.1. סעיפים 3-4 להנחיות משנת 2004 מורים על הקמת "הרכב מיוחד" של בתי דין אזוריים כאשר מתברר לבית הדין בעקבות דיון בתיק שעוסק בצדדי ג' כי עולה "חשד" בדבר כשרותו של אדם. וזו לשון ההנחיות:
4. נוכח בית דין רבני אזורי, במהלך דיון הנוגע בעניין, כי אין בידו כל ברידה ומבחינה הלכתית אין כל אפשרות אלא לדון בעובדות שהגיעו לידיעתו בעניין ייחוסו של אדם, יורה בית הדין על פתיחת תיק נפרד לבירור העניין. ....
5. נשיא בית הדין הגדול יקבע הרכבים מיוחדים של בתי דין אזוריים שאליהם יועברו דרך קבע הדיון והטיפול בנושאים רגישים אלו. ...
- 9.2.2. באשר לבירור מעמדו של קטין קובע סעיף 8 להנחיות משנת 2004:
8. החליט הרכב מיוחד של בית הדין האזורי כאמור בעניינו של קטין, יערער על כך ב"כ היועץ המשפטי לממשלה לבית הדין הרבני הגדול. נשיא בית הדין הרבני הגדול יקבע הרכב מיוחד בבית הדין הגדול שידון דרך קבע בתיקים אלה.
- 9.2.3. בנוסף, סעיף 14 להנחיות משנת 2004 קובע כי ב"כ היועץ המשפטי לממשלה רשאי להיעזר בפקיד סעד לסדרי דין ובכל גורם אחר במשרדי הממשלה לשם "בירור העניין" (הנחיית היועץ המשפטי מצורפת ומסומנת כנספח

יג הנחיות סדר דין בעניין כשרות יוחסין משנת 2004 מצורפות ומסומנות כנספח יד).

9.3 בתי-הדין הרבניים שואבים את סמכותם מכוח החוק, ומוגבלים בסמכותם לפי חוק. עיקרון זה הוכר מכבר בפסקי דין של בית משפט נכבד זה, ודומה שאין צורך להאריך בכך (ראו, למשל: בג"צ 323/81 וילוזני נ' בית הדין הרבני הגדול, פ"ד לו(2) 733 (1981), בעמוד 738-9: "בתי הדין הרבניים שואבים את סמכות שיפוטם, מבחינת המערכת המשפטית של המדינה, מחוק המדינה, אשר העניק להם סמכות זו...". למקורות עיוניים נוספים בעניין סמכות בתי-הדין הרבניים במדינת ישראל ראו: מנחם אלון, המשפט העברי ג' 1477-1484; וסדרת המאמרים של יצחק אנגלרד, "מעמדו של הדין הדתי במשפט הישראלי" משפטים ב' 316-268; 510-522 משפטים ד' 63-31; משפטים ו' 29-5).

סמכותם של בתי הדין הרבניים כבעלי סמכות שפיטה מעוגנת בחוק יסוד: השפיטה (וראו: בג"ץ 1912/97 ריש נ' מועצת הרבנות הראשית לישראל פ"ד נב(5) 650 (1998). המחוקק העניק מכוחו של חוק היסוד סמכויות שונות לבתי הדין הרבניים באמצעות דברי חקיקה כגון חוק שיפוט בתי דין וחוק הדיינים, תשט"ו - 1955. ואולם, העותרות מבקשות להדגיש כי בספר החוקים הישראלי לא קיים ולו דבר חקיקה ראשי אחד המעניק לבית הדין הרבני סמכויות חקירה, כמו גם סמכות לפתוח בהליכים ולנהל פרשת תביעה, על אחת כמה וכמה כאשר החליד מתנהל נגד מי שאינו מעוניין בכך. ועוד: חוק יסוד: השפיטה תוחם את מהותם וסמכותם של בתי הדין הרבניים לענייני שפיטה בלבד. ומכאן שאף אם היה דבר חקיקה המאפשר לבתי הדין הרבניים לבצע עבודות משטרתיות, דינו היה להתבטל מנימוק חוקתי.

9.4 לחיזוק טענה זו ניתן לצטט את דברי היועץ המשפטי לממשלה בהנחיות שלפיהם מעמדו של רושם נישואין אינו כמעמדה של המשטרה, וכי ללא פניה -- להתחתן או להתגרש-- אין סמכות:

סמכותו של רושם הנישואין קמה רק כאשר אדם פונה אליו בבקשה להירשם לנישואין. באין פניה אין סמכות. לא הרי מעמדו של רושם הנישואין כהרי מעמדה של המשטרה, האוספת בכל העת מידע על עבריינים בכוח. פקודת המשטרה קובעת כי אחד מתפקידיה של המשטרה הוא "במניעת עבירות ובגילויין" (סעיף 3 לפקודת המשטרה [נוסח חדש], התשל"א-1971). לשם ביצוע תפקיד זה ראוי לה למשטרה שתנהל רישומים של עבריינים בכוח. לעומת זאת, תפקידו של רושם הנישואין הוא לרשום לנישואין את הפונים אליו, ואין זה מתפקידו לאסוף מידע על מי שלא פנה אליו כלל.

9.5 לא זו אף זו: סמכויות חקירה מטיבן ומטבען עלולות להביא לפגיעה בנושאים בזכויות אדם (ע"פ 5121/98 יששכרוב נ' התובע הצבאי הראשי פ"ד סא(1) 461 (2006)). נורמה הפוגעת בזכויות אדם עליה לעמוד בתנאי פסקת ההגבלה, ובראש ובראשונה לחיות מעוגנת בחקיקה ראשית, בניגוד לנעשה בענייננו (בג"ץ 355/79 קטלן נ' שירות בתי הסוהר פ"ד לד(3) 294 (1980)).

9.6. עוד יש לחוסיף כי התנהלות בית הדין מביאה לפגיעה בעקרון הפרדת הרשויות. בעניין זה ניתן לצטט את דברי המלומד פרופ' שמעון שטרית:

מתפקיד ההכרעה בסכסוכים נגזר מאפיין נוסף של הליך השפיטה, והוא שיוזם ההליך אינו בית-המשפט, אלא אחד הצדדים לסכסוך. עיקרון זה נגזר מתוך תפקידו העיקרי של בית-משפט ובית-דין במדינה דמוקרטית – יישוב סכסוכים. עיקרון הפרדת הרשויות מקנה בידי בעל סמכות שפיטה את כוח ההכרעה בסכסוכים בין אזרחים ובין האזרח לרשויות השלטון, אך לא סמכויות שלטוניות מובהקות, כגון הכוח ליוזם חקירות ופתיחה בחליכים משפטיים (ראו: שמעון שטרית, על השפיטה 201-204 (2004)).

10. ייזום הליך בירור יוחסין של קטין על ידי המדינה הוא פגיעה קשה בכללי הצדק הטבעי

"מי הם האנשים האלה ומה טיבם? על מה מוסבים דבריהם? מהו השלטון שעמו הם נמנים? והלא ק' גר במדינה אשר חוק ומשפט לה, שלום שורר בכל, החוקים כולם קיימים ועומדים, מי זה איפוא המעיז להתנפל עליו במעונו?" (פרנץ קפקא, המשפט בעמ' 8 (תרגום: ישורון קשת, 1977)).

10.1. העותרת תטען כי הזמנת העותרת והקטין, צד ג', לחקירה ולמשפט על ידי המדינה היא אקט אינקוויזיטורי הפוגע קשות בכללי הצדק הטבעי. לא הקטין, ולא הוריו, ביקשו שמדינת ישראל תדון בכשרות הקטין ויחסיה האינטימיים של אמו. מי זה איפוא המעיז להתנפל במעונם של העותרת והקטין—וזאת בחיותו הקטין פעוט בן חודשים ספורים? מדינת ישראל – בצורתו של מנהל בית הדין הרבני-- היא "המשיב" בתיק זה שלא נפתח ולא נתבקש על ידי העותרת או הקטין. על מה מוסבים דבריה של המדינה?

10.2. לא זו בלבד שיוזמה המערכת השיפוטית של המדינה משפט נגד חפים מפשע, אלא גם פתחה משפט בנושא פרטי ורגיש ואינטימי ביותר-- נסיבות הולדתו של אדם ויחסיה האינטימיים של אמו. מעיון בפרוטוקול אפשר לאפיין את טיבן של השאלות: עם מי היא קיימה יחסי מין? מתי ואיך? מתי לאחרונה פגשה את בעלה לשעבר ומתי קיימה עמו יחסים אינטימיים? היכן בילתה החל ממועד הפרידה מבעלה ועד מועד הגירושין? מתי הכירה את בן זוגה הנוכחי? האם במקביל למערכת היחסים איתו היא מקיימת קשרים עם אחרים?

10.3. הלכה פסוקה היא שאין לבית הדין הרבני סמכותו כלפי צד ג' שלא התנהל בעניינו הליך אדוורסרי--לא כל שכן כשצד ג' הוא, כמו במקרה דנו, קטין. ראו דבריו של השופט שינבויס, שם נקבע: "בתי המשפט ובתי הדין הרבניים לא נועדו למתן חוות-דעת ערטילאיות, אלא נועדו לצורך פסיקה בסכסוכים בין צדדים; וכשנקבע מה שנקבע על-ידי בית הדין בסמכותו השיפוטית ובתוקף תפקידו, אין קביעה זו יכולה להיחשב כחוות-דעת תיאורטית אלא כפסק-דין בין יריבים". (בג"צ 257/81 אלטר נ' בית הדין האזורי חיפה (פורסם בבנו, 31.3.81)).

10.4. בית משפט נכבד זה הכיר בשורה של פסקי דין בכך שעיקרון הצדק הטבעי מחייב כל רשות הנושאת בתפקיד שיפוטי, מעין-שיפוטי, ורשות מנהלית, כולל בתי-הדין הרבניים (ראו בפרשת בכר: בג"צ 295/72 בכר נ' בית-הדין הרבני הגדול, פ"ד כז(1) 568). הלכה זו השתרשה בפסקי דין רבים מאז (ראו למשל: בג"צ 212/74 פלונית נ' ביה"ד הרבני האזורי באר-שבע ואח', פ"ד כט(2) 433; בג"צ 1661/05 המועצה האזורית חוף עזה נ' כנסת ישראל פ"ד נט (2) 481 (2005)).

11. ייזום הליך בירור יוחסין של קטין הוא פגיעה בזכויות הקטין להגנה מהפליה וענישה

11.1. העותרת טוען כי פתיחת הליך של בירור יוחסין נגד קטין שאינו מבקש להתחתן חושפת אותו ל"הפליה ולענישה" על יסוד אמונות שאינן בהכרח שלו או של הוריו ומהווה פגיעה בזכויות הילד.

11.2. האמנה בדבר זכויות הילד (1989) (להלן: האמנה) אושררה על ידי ממשלת ישראל בשנת 1991. האמנה הוכרה כבסיס לפרשנות של נורמות משפטיות בע"פ 3112/94 אבו חסן נ' מדינת ישראל פ"ד נג(1) 4 (1999). האמנה מורה בסעיף 2: "מדינות החברות ינקטו בכל האמצעים המתאימים להבטיח כי הילד מוגן מפני כל צורה של הפליה או ענישה על יסוד מעמדם, פעילויותיהם, השקפותיהם, או אמונותיהם של הורי הילד, אפטרופסיו החוקיים, או בני משפחתו."

11.3. זכויות הילד הוכרו כראויות להגנה בבית המשפט העליון החל מעניין ע"א 2266/93 פלוניס נ' אלמוני פ"ד מט(1) 221 (1995).

11.4. מיותר לציין כי ילד שהוכרו עליו שהוא ממזר נענש ומופלה בגין "החטאים" של הוריו כשלא עוול בכפו. זאת ועוד, הוא נענש בגין אמונות ודעות של המדינה. וזאת כאשר המדינה התחייבה לשמור על הילד "מפני כל צורה של הפליה או ענישה על יסוד מעמדם, פעילויותיהם, השקפותיהם, או אמונותיהם של הורי הילד" לא כל שכן שעליה להימנע מענישה והפליה זו.

12. פתיחת הליך בירור יוחסין ביוזמת המדינה מהווה פגיעה בטובת הקטין

12.1. העותרות יטענו כי אין זה טובת הילד לברר את היוחסין שלו כלל -- וקל וחומר ללא בקשתו או בקשת אמו. לא לטובת הקטין הוא בירור כשרותו. טובתו הוא ש"ייטמע" וששאלת כשרותו לא תעלה לעולם. בירור יוחסין של הקטין הוא ככל הנראה אינטרס של המדינה לשמור על "טוהר" העם באל יתערבבו בו "ממזרים", כדברי הדיין הרב מיכאל עמוס מבית הדין האזורי בנתניה: "בית הדין יעשה כל אשר בידו שלא לפגוע ב'כרם ישראל' ... שתוצאותיו יגרמו לממזרות וחרס התא המשפחתי וממילא פגיעה ב'כרם ישראל'" (תיק רבני (אזורי נתניה) 272088/6 (פורסם בנבו, 23.1.1)).

12.2. טובת הילד הוא כידוע שיקול מכריע בסוגיות שנוגעות לקטינים: "עקרון טובת הילד הוא עקרון מנחה בכל סוגיה משפטית בה נבחן עניינו של קטין" (בע"מ 2685/11 פלוני

נ' פלונית (פורסם בנבו, 13.3.12). העותרות טוענות כי טובתם של קטינים מחייבת שלא לברר את כשרותם להינשא עד שיבגרו ויבחרו לעשות כן.

12.3. העותרות יטענו כי טובת הקטין היא ש"יטמע". אין זה לטובתו הקטין כלל כי ענייני היוחסין שלו ישמעו ויבדקו ויחקרו על ידי המדינה. אולי טובת ה"ציבור" הוא (ס' 15 להנחיות משנת 2004), אבל לא טובתו הוא.

12.4. גם אם יבקש הקטין להתחתן בהיותו בגיר, אין זה לטובתו כי כשרותו לנישואין תוכרע בהיותו קטין. מטבע הדברים, לעיתים הספק לגבי הורי הקטין נובעים ממידע קלוש או דחוק, עד כדי כך שאין לייחס לו כל משמעות, ואין בכך ראייה שתביא לפסילת אותו קטין לנישואין כשיבגר אלא רק "חשש קול" בעלמא. במקרה כזה, דווקא קיומו של הליך משפטי ובירור מעמיק של החשדות יחייבו חשיפה של מידע שאלמלא התברר היה נשכת, ואותו אדם יוכל להינשא נישואין כשרים ופסולו ישכח במרוצת השנים תחת הלכת "משפחה שנטמעה – נטמעה" (בבלי קידושין סט, עמוד א). ומכאן שלעיתים רבות רצוי שלא לברר חשדות שכאלה כאשר מדובר בקטין.

12.5. עוד יוסיפו העותרות ויטענו כי הכרות הקטין כממזר מהווה למעשה פגיעה בזכותם של קטינים לשם טוב. הזכות לשם טוב הוכרה אף היא כזכות חוקתית הנגזרת מערך כבוד האדם (ראו פסק הדין בג"ץ 6126/94 סנש נ' רשות השידור ואח', פ"ד מג(3) 817).

13. רשם הנישואין וביה"ד הרבני חרגו מסמכותם כשעיכבו את הנישואין של העותרת בטיעון

שחיא "מינקת חברו"

13.1. כשמנע בית הדין מהעותרת מלהתחתן עד להכרעה בנושא הנקת ילדה ומזונותיו, פגע בזכויות הייסוד שלה להינשא ובזכותה ולפרטיות.

13.2. זכותה של העותרת להינשא ולקיים חיי משפחה הוכרה על ידי הפסיקה (ע"א 7155/96 פלוני נ' היועץ המשפטי לממשלה פ"ד נא(1) 160, 175; דנ"א 6041/02 פלוני נ' פלוני פ"ד נח(6) 246, 256). זכות זו אף זוכה להגנה מכוח סעיף 16 להכרזה האוניברסלית לכל באי עולם בדבר זכויות אדם משנת 1948, אשר אושררה על ידי ממשלת ישראל. אין למדינה זכות לעכב, או להתנות בכל צורה את הזכות להתחתן. מאחר שבימינו מדינת ישראל פוגעת בזכות להתחתן באופן קשה על ידי "שיטת המילט", על בית משפט זה לבקר בצורה דקדקנית ביותר—strict scrutiny-- בכל מנהג שעלול לפגוע עוד בזכות זו.

13.3. גם זכותה של העותרת לפרטיות נפגעה שעה שנאלצה להחקר בפני הרכב בית הדין האזורי בענייניה האינטימיים, תוך הפניית תשומת הלב לשדיה. כזכור, העותרת נשאלה האם "יש לה חלב" ועל כך ענתה כי היא אינה מניקה וכי חרף נסיונותיה ההנקה לא צלחה. הרכב הדיינים לא הרפה ועוד שאל האם "לקחה תרופות להפסקת החלב" ואף על עניין זה ענתה בשלילה. באותו דיון, אף נשאלה העותרת "האם היא הולכת עם גברים אחרים". כאמור, הזכות לפרטיות מוגנת מפורשות בחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו, ואף בית הדין הרבני כפוף להוראה חוקתית זו.

- 13.4. העותרות מבקשות להאיר כי עניינו של דין "מינקת חברו" מהווה דאגה, בראש ובראשונה, לאינטרסים של צד ג', אביו של הקטין (הבעל הקודם של האישה) שיש לו "שיעבוד" על האישה ואין לה רשות ל"גזול" ממנו הזכות לחלב שדייה, במיוחד אם הוא משלם לקטין מזונות. וזאת כאמור בפסק דינו של בית הדין האזורי בחיפה (תיק 897515/1 מיום 13.6.12):
- ..."האישה משועבדת לבעלה להניק את בנה וכופה אותה להניק כחלק ממעשה ידיה. לכן יש כאן משום גזל והפקעת שיעבוד הבעל כל זמן שלא אמרה איני ניזונת ואיני עושה וכל שכן כאשר ניזונת ונפסקו לה מזונות.... ואם מורדת מהנקה ופוסק החלב חרי שהיא מחוייבת לשלם עבור שכר הנקה או תשלומים עבור תחליף חלב" (פסק דינו של ביה"ד בתיק 897515/1 מצורף ומסומן כנספח טו)
- 13.5. הדיון שהתקיים בבית הדין האזורי ביום 22.3.12 בתיק היתר הנישואין בעניין "מנקת מחברו" הוא במהותו דיון במזונות הקטין. בן זוגה הנוכחי של העותרת התחייב במסגרת זו לדאוג למזונות הקטין: "מקבל ומתחייב לזון את בנה הפעוט של המבקשת...ולצורך קיום התחייבות זו, מצרף 14 צ'קים בסך של 750 ש"ח כ"א, בהתאם להוראת בית הדין, וזאת להבטחת מזונות הקטין".
- 13.6. העותרות יטענו כי לבית הדין האזורי אין סמכות לדון במזונותיו של קטין, אלא על פי סעיף 3 או סעיף 9 לחוק שיפוט בתי הדין, כלומר: באמצעות תביעת מזונות עצמאית של הקטינים המוגשת על ידי אחד מהוריהם, הא ותו לא (בר"ע 120/69 שרגאי נ' שרגאי פ"ד כג(2)171). בית הדין לא הוסמך בכל הוראה חוקית אחרת לדון במזונות קטין אגב תביעה להיתר נישואין של אמו.
- 13.7. נוסף על כך, יטענו העותרות כי בית הדין נתן היתר להינשא תוך פגיעה בזכויות צד ג'. בית הדין חייב בפועל את בן זוגה של העותרת בלי ביסוס לכך בכל הוראת דין, ובניגוד לדין האישי. האב הוא שחייב במזונות בנו ולא מצינו חיוב במזונות של "אב חורג".
- 13.8. ועוד יש להעיר בעניין זה כי לנישואי אישה שהיא "מינקת חברו" אין השלכות הלכתיות אופרטיביות של ממש. דין מינקת חברו מהווה "גזירת חכמים" והוא אינו מוגדר כאיסור נישואין, בין כאיסור "כרת" ובין כאיסור "לאוי". נוסף על כך, כשרותו של הוולד שעשוי להיוולד מנישואין אלה לא נפגמת (שולחן ערוך, אבן העזר, סימן יג, סעיף יא). עובדה היא כי בתי הדין מאשרים נישואים אלו (באשר לסמכות בית המשפט לדון לגופה של הלכה ראו א' הכהן לעיל).
- 13.9. דין "מינקת חברו" מעוגן בסעיף 20 לחוזר מנכ"ל משרד הדתות סג/1 (פברואר 2003) המפרט את נוהל רישום הנישואין. לאור הפגיעה הקשה הנובעת מיישומו בזכויות היסוד של נישואין ופרטיות, יש לבטל הנחיות אלו (חוזר מנכ"ל משרד הדתות סג/1 מצורף ומסומן כנספח טז).
- 13.10. לאור הפגיעה בזכויות יסוד, יש לפרש את סמכותו של רושם הנישואין בצמצום ולקבוע כי אין הוא רשאי לעכב נישואין בטענת "מינקת חברו", סמכות המעוגנת בפקודת הנישואין והגירושין (רישום).

בבית המשפט העליון

בג"ץ 3691/14 - א'

לפני: כבוד השופט צ' זילברטל

העותרים: 1. פלונית
2. מרכז צדק לנשים

נגד

המשיבים: 1. בית הדין הרבני הגדול
2. בית הדין הרבני האזורי בחיפה
3. מנהל בתי הדין הרבניים
4. הרבנות הראשית לישראל
5. היועץ המשפטי לממשלה
6. משרד הרווחה והשירותים החברתיים
7. פלוני
8. פלוני

עתירה למתן צו על תנאי ולצו ביניים

בשם העותרים: עו"ד נ' כספי שילוני; עו"ד ד"ר ס' ווייס

החלטה

1. ניתן בזה צו ארעי לפיו יימנע המשיב 6 מהעברת תיקם הרפואי של העותרת 1 ושל המשיב 7 לידי המשיב 2. כן ניתן בזה צו האוסר על פרסום פרטי העותרים והמשיבים 7-8.

2. המשיבים 4-6 יגישו תגובותיהם לעתירה למתן צו ביניים עד ליום 29.5.2014. היועץ המשפטי לבתי הדין הרבניים יגיש תגובתו, אם ימצא לנכון, באותו מועד.

ניתנה היום, כ"ה באייר התשע"ד (25.5.2014).

ש ו פ ט

בירור חשדות לכשרות יוחסין בבתי הדין*

ד"ר מיכאל ויגודה

1. מבוא - העובדות העיקריות והשתלשלות התיק

לא אפרט כאן את העובדות המשמשות רקע לכתיבת חוות דעת זו. עובדות אלה כבר פורטו בכתב הערעור שהוגש בשעתו על ידי באי כוח היועץ המשפטי לממשלה בלשכה המשפטית של משרד העבודה והרווחה. אזכיר רק את הנקודות העיקריות הבאות:

א. במסגרת הליכי גירושין בהסכמה בין בני הזוג פלוני ופלונית שנפתחו ביום 1.7.96 בבית הדין הרבני האזורי בחיפה, הצהירו שני בני הזוג בפני בית הדין בישיבות שהתקיימו בעניינם בחודש נובמבר 1998 (ככל הנראה בעקבות דברים שהשמיעה אם הבעל), שהם חיים בנפרד כבר ארבע שנים ושהילדה פלמונית, ילידת 7.8.97, אינה בתו של הבעל אלא של אחר.

על פי הצהרתם זו של בני הזוג פסק בית הדין ביום 22.11.98 (תכופ למעמד סידור הגט), שהבת פלמונית "בחזקת פסולת חיתון" וציווה לרשום אותה ברשימת מעוכבי החיתון.

ב. ביום 8.2.2000 הוגשה לבית הדין הרבני האזורי בקשה (מתוקנת) מטעם ב"כ היועץ המשפטי לממשלה לביטול ההחלטה בדבר פסולת הילדה בטענה שההחלטה ניתנה בחוסר סמכות.

ביום 8.8.2000 דחה בית הדין את הבקשה וקבע שבמידה שב"כ היועץ המשפטי לממשלה יכיר בסמכות בית הדין, בית הדין יהיה נכון לקיים דיון חוזר בכשרותה של הילדה.

ג. ביום 31.8.2000 הגיש ב"כ היועץ המשפטי לממשלה ערעור לבית הדין הרבני הגדול על החלטות בית הדין הרבני האזורי. בכתב הערעור הועלו הן טענות של חוסר סמכות והן טענות הלכתיות מהותיות.

בדיון שהתקיים בפני בית הדין הרבני הגדול ביום 3.5.2001 החליט כבוד בית הדין שאין מניעה שב"כ היועץ המשפטי לממשלה יגיש לו סיכומים שיכללו הן טענות בדבר חוסר סמכות והן טענות מהותיות, והוסיף:

"במסגרת הסיכומים, יתייחס ב"כ היועץ"מ לשתי הנקודות: א. קביעת מדיניות כללית כלפי העדה היהודית, שיש בה איסורים והגבלות לפסולי קהל. ב. קביעת מדיניות פרטית כלפי הקטינה, האם עדיף שעניינה יתברר כיום, או שמא יש לדחות הבירור, לכשתגיע לפרקה, ותבקש להינשא".

ד. בעקבות החלטה זו פנה אליי היועץ המשפטי לממשלה, וביקשני שאחווה את דעתי בנקודות שהעלה בית הדין. אף שאיני מומחה בדיני אישות ובדיני פסולי חיתון, ואף שבנושא חמור כל כך ראוי לדעתי שיחוו את דעתם גדולי תורה, עשיתי כמצוותי. דנתי בנקודות האמורות כתלמיד הדן לפני רבותיו, ומשנכתבו הדברים נתבקשתי להביאם לעיונו של כבוד בית הדין; להלן אפוא מה שהעליתי בכוחי הדל¹.

וראיות העלולות לפסול אישה על בעלה או לפסול אדם מלבוא בקהל? לדעת רב חסדא כל זמן שלא ידוע בבירור על קיומם של עדים או ראיה, האדם כשר, ואין צורך להתחקות אחר **שמועות** בדבר ראיות על פסלותו (אפילו אם השמועה יודעת לספר שהעדים נמצאים במקום פלוני שאין קושי להגיע אליו)⁹. אביי ורבא לעומתם סבורים שיש לחשוש לשמועה ולהגיע אל העדים האמורים כדי לשמוע מה בפיהם (אלא אם כן הדבר אינו אפשרי אלא "על ידי הדחק", כגון שלפי השמועה העדים נמצאים במדינת הים, שאז אביי ורבא מודים לרב חסדא שאין צורך לחשוש, שסוף סוף אין מדובר אלא בשמועה בלבד). הב"ח פוסק כאביי ורבא בהתאם לכלל "הלכתא כבתראי"¹⁰. בגישה זו נוקטים פוסקים אחדים¹¹ הדנים בשאלה דומה - האם יש לחקור אחר אישה מזנה בכדי לאוסרה על בעלה?

אבל יש גם גישה אחרת לכאורה בין הפוסקים. חתם סופר¹² נשאל בדבר אישה שבעלה היה במאסר ויצא עליה קול עיקש שזנתה תחתיו, אם "רשאי בית הדין להעלים עין שלא לחקור אחר עדים"? חתם סופר קובע ש"על הבית הדין אין חיוב לחקור אחר עדים"¹³¹⁴. ונראה שכעיקרון גישה זו מקובלת גם על בית הדין הרבני הגדול¹⁵.

יש המבקשים לטעון, ודבריהם מסתברים, שאין סתירה בין גישת חתם סופר לגישת הב"ח וסיעתו שראינו לעיל, ולפיה חובה על בית הדין לבדוק את השמועה. הב"ח וסיעתו דנים **בשמועה בדבר קיומה של ראיה** לפיה האישה זנתה תחת בעלה או בנה ממזר, ובכגון זה גם חתם סופר מודה שחובה לבדוק את הראיה. חתם סופר לעומתו, דן **בשמועה שנעברה עברה**, אך לא זו בלבד שאין על כך ראיה אלא אפילו שמועה על קיומה של ראיה שאכן נעברה עברה - אין. על כגון זה קבע חתם סופר, שבית הדין אינו חייב לחפש אחרי ראיה, וסביר להניח שהב"ח אינו חולק על כך. לשון אחרת, יש להבחין בין **שמועה על עברה או איסור גרידא**, שאין לחשוש לה, ובין **שמועה על ראיה בדבר עברה או איסור**, שאין להתעלם ממנה¹⁶.

לכאורה משמעות שיטת הב"ח היא, שכל זמן שלא נבדקה השמועה בדבר הראיה יש לפסול מספק את האישה על בעלה ואת ילדיה כספק ממזרים. אולם מסקנה זו אינה נקיה מספקות, שכן בגמרא נאמר שאביי ורבא לא הסכימו עם פסיקת רב חסדא "ופרשו רבנן מיניה". ושאלה היא מדוע פרשו מהם רק רבנן, ומדוע לא נאסרה משפחה זו על כולי עלמא? הרב חיים שלמה רוזנטל¹⁷, חבר בית הדין הרבני האזורי בירושלים, מפנה בעניין זה ל"אוצר הגאונים", שם מובא בשם רבנו חננאל שרבנן פרשו משום דהוי "ספק ממזרות", והוא מדויק "ספק ממזרות" ולא "ספק ממזר". כלומר, אמנם מחובת בית הדין לברר את השמועה בשל "ספק הממזרות", ואם אינו עושה כן הוא מועל בתפקידו, אבל אין בכך כדי להטיל כתם של "ספק ממזרים" על ילדי המשפחה, וכל זמן שלא נתקבלה עדות נגדם אין לפסול מספק¹⁸.

נעיר כי ייתכן שאף לדעת הב"ח, כאשר האפשרות להכריז על אדם כממזר באה מכוח הצהרת האב - היינו מכוח דין "יכיר"¹⁹ - אין לבית הדין לחקור את האב כדי לקבל הצהרה מפיו. פוסקים רבים סבורים שהצהרת האב אינה בגדר עדות - שיש לחקור אחריה, אלא כוחו לפסול את בנו נובע מנאמנות מיוחדת שנתנה לו התורה²⁰. לכן אף שבעיקרון על פי שיטת הב"ח בית הדין מחויב לחקור עדים אם מגיעה לאוזניו שמועה שהם עשויים להעיד על פסלותו של אדם, אין להסיק מכאן שהוא חייב גם לחקור את האב בעניין כשרות היוחסין של ילדו²¹.

העולה מן האמור עד כאן הוא, שעל פי ההלכה לא זו בלבד שבית הדין אינו צריך להעלות מיזמתו חשדות ולחטט בעניין כשרות היוחסין של אדם, אלא אפילו אם חשדות כאלו מועלים בפניו, בית הדין אינו חייב לברר ולחפש אחר ראיות העשויות לאשש חשדות אלו. רק אם נודע לבית הדין שקיימת ראיה קבילה שעשויה לזרות אור ולברר את החשד, רק אז, עליו לברר את הראיה כשיטת הב"ח. ואף אם לא תיבדק הראיה למעשה, לא ברור שיש להכריז על הילד כפסול מלבוא בקהל ואף לא כספק פסול.

בתיק שבנידון התעורר הצורך לדון בכשרותה של הקטינה בשל כך שבית הדין חקר את הבעל על ייחוסה,

הרב הראשי לשעבר, הרב אברהם שפירא כותב³²:

"והנה כבר נהגו רבותינו להתאמץ בכל עוז למצוא דרך על פי דין תורה להתיר מי שיש עליו חשש דממזרות. ועיין בשו"ת חבצלת השרון להגאון מהר"י באב"ד שהיה גאון אדיר וצדיק נשגב שכתב במקרה כגון דא שלכאורה נסתמו דרכי ההיתר, אמנם הרי יש בזה עיגון עולמי וחשש לתקלות, והתאמץ למצוא דרכי היתר".

למעשה כך נהגו גדולי הפוסקים בכל הדורות³³, וכך נוהגים בתי הדין הרבניים עד ימינו אנו, בייחוד בית הדין הרבני הגדול³⁴.

כפי שכבר צוין לעיל מפי ר' עקיבא איגר, "פיסול קהל הוי דיני נפשות ממש"³⁵. להחלטה המתקבלת בדבר מעמדו וייחוסו של הקטין יש השלכות מרחיקות לכת על חייו ומקומו בחברה. מכל האמור עולה שאין לקבוע שאדם הוא פסול חיתון בטרם התקיים בירור מקיף בנושא ובטרם מוצא כל הדרכים להיתרו בקהל. גם אילולי היה פסק ממזרות חמור כל כך היה זה מחובתו של בית הדין למצות כל דרך אפשרית להגן על הקטין העלול להיפגע מהחלטתו, שכן בידוע הוא שבית הדין פועל כ"אביהן של יתומין"³⁶. קל וחומר, בן בנו של חל וחומר, שכך עליו לנהוג כאשר תוצאת פסק דינו חמורה כל כך, כאמור.

בפרשה מפורסמת הכריז בית הדין האזורי על שני צעירים כממזרים. בדיון חוזר שנערך בעניינם בבית דין מיוחד כתב הרב גורן:

"זה פשוט מדהים באיזו זריזות וקלות אסרו על שני צעירים יהודיים לבוא בקהל, כן יש להתפלא על כך שהאיסור ניתן ללא נימוקים וללא ניסיון למצא בתחילה פתח של היתר"³⁷.

והדברים מדברים בעד עצמם.

5. טיהור ממזרים

במקרים אחדים בהם לא נמצא פתח להקל הציעו הפוסקים פתרונות הלכתיים מרחיקי לכת לטיהור ממזרים. פתרונות אלו מבוססים על סמכותם של חכמים להפקיע את הקידושין מעיקרם³⁸, ובכוחם לטהר אף ממזרים גמורים שלא נמצא כל פתח אחר להיתרם בקהל. אף שפתרונות אלה בעייתיים מאוד, למען השלמת התמונה לא אמנע מלסקור גם אותם.

ואלה הפתרונות שהוצעו בעניין זה:

א. במסכת גיטין שנינו³⁹: "היתה עומדת ברשות הרבים וזרקו לה, קרוב לה - מגורשת, קרוב לו - אינה מגורשת". והגמרא מבררת: "היכי דמי קרוב לה, והיכי דמי קרוב לו? אמר רב: ארבע אמות שלה - זהו קרוב לה, ארבע אמות שלו - זהו קרוב לו".

וכתב הרמב"ן⁴⁰ בפירוש הדברים:

"וטעמא דמתניתין... משום דמאן דמקדש אדעתא דרבנן מקדש, דהא ארבע אמות גופייהו בכל מקום דבר תורה אינן קונות ואין צריך לומר כל שיכולה לשמור שאינו קונה לה אלא מדבריהם, ותקנת עגונות היתה להם וכדאמרינן לגיטין אמרו ולא לדבר אחר, אלמא תקנתא דרבנן הוא בגיטין, ומשום ליתא ידיהו תקינו בקידושין משום ויצאה והיתה, ומשום הכי אמר ליה שמואל לרב יהודה דלא ליעבד עובדא משום דלא תקון לאפקועי קידושין אלא במקום שיש לחוש לקלקול, ושמא משנתנו הוראת שעה היתה או משום שעת הגזירה נשנית".

בהמשך דבריו מצביע הרב אורבך על קשיים נוספים בדבר. כך למשל קשה לקבל כי אדם המבטל את מינוי שלוחו על פי עצת בית הדין יחשב כעובר על תקנת חכמים שקידושיו מופקעים מעיקרם. כמו-כן הלא גם לפי עצת מהרש"ם ישארו הילדים ממזרים מדרבנן⁵².

לסיכום: רבו הדעות כי אין לטהר ממזרים על ידי הפקעת הקידושין, ואף במשך הדורות לא נהגו לעשות כן. עם זאת, גט שניתן כמבואר לעיל יכול לשמש כסניף להקל במקרים מסופקים.

שמה אפשר להציע אפוא, כמדיניות כללית שראוי שינקטו בה בתי הדין, שבהליכי גירושין כאשר מתעורר ספק אשר לכשרות היוחסין של ילדי בני הזוג, לא יסדר בית הדין את הגט בין בני הזוג בדרך הרגילה (מתן הגט מיד הבעל לידי האישה) אלא יורה בית הדין על נתינת הגט בדרך של זריקת הגט לתוך ארבע אמותיה של האישה או בדרך של מינוי שליח וביטולו בפני עד אחד⁵³. אמנם כפי שראינו פתרונות אלו בעייתיים הם מבחינה הלכתית, אבל בעת הדיון במעמד של הילדים עשויים הם לשמש כעוד פתח העשוי להצטרף לסניפים נוספים, שיהיה בהם כדי להתיר את הילדים המסכנים לבא בקהל^{54 55}.

6. רשימת פסולי חיתון

והיה ובלית בררה הגיע בית הדין למסקנה שהילד ממזר (או ספק ממזר) נשאלת השאלה, האם עליו לדאוג לרישום הילד ברשימת פסולי חיתון לדיראון עולם? או שמא ראוי שיישכח הדבר וברבות הימים יוכל הילד לבא בקהל?

לכאורה אין לבית הדין בררה אלא להורות על רישום הממזר ברשימת פסולי החיתון, שכן חובתו להפריש את הציבור (ואת הממזר) מן העברה⁵⁶, אולם נראה שהדבר אינו נקי מספקות, בייחוד לא אם הילד אינו אלא ספק ממזר.

נאמר בתלמוד⁵⁷: "אמר ר' יצחק: צדקה עשה הקב"ה עם ישראל, שמשפחה שנטמעה - נטמעה". ובהמשך: "כגון אלו אליהו בא לטמא ולטהר לרחק ולקרב"⁵⁸, כגון אלו ידיעין, אבל משפחה שנטמעה [מחמת שלא נודע פסולה... - רש"י] - נטמעה"⁵⁹. ועוד מצוטט שם ממקורות התנאים: "... יהיה נזיר ולא יגלה משפחות".

וכך פסקו להלכה כל הראשונים⁶⁰.

כך פסק לדוגמה הרמב"ם; בתארו את פועלו של המשיח לעתיד לבוא, שבין השאר ייחס את משפחות הכהונה והלוויה ואת משפחות ישראל, מוסיף הרמב"ם⁶¹: "ואינו מייחס ישראל אלא לשבטיהם, שמודיע שזה משבט פלוני וזה משבט פלוני, אבל אינו אומר על שהן בחזקת כשרות זה ממזר וזה עבד, שהדין הוא שמשפחה שנטמעה - נטמעה". מסיום דבריו משמע שכך הדין לא רק בימות המשיח אלא כבר בימינו⁶².

הר"ן⁶³ כותב במפורש, שכשם שאלו לא יגלה מיהם הפסולים כך אין לעשות כן אף בימינו: "וכיון שאין אליהו עתיד לגלות, אף היודעים בהם עכשיו אין מגלין אותם, שאין בין העולם הזה לימות המשיח לענין זה כלום".

ונשאלת השאלה, מהי "משפחה שנטמעה", שאסור לגלות את פסולה? האם היא משפחה שידוע לרבים שהתערב בה ממזר אלא שאין ידוע מיהו, ודי בכך להכשיר את כולה ולאסור על מי שידוע מיהו הממזר מלגלותו? או שמא אינה אלא משפחה המוחזקת ברבים כמשפחה כשרה, ועליה נאמר שמי שידוע שנטמע בה ממזר ישתוק ולא יגלה הדבר?⁶⁴

ר' יהושע בועז, בעל שלטי הגבורים⁶⁵ (בשם ריא"ז⁶⁶), מפליג בשבח מי שאינו מגלה משפחות פסולות, ומדבריו נראה שלדעתו נאמרה ההלכה במשפחה המוחזקת ככשרה דווקא:

יהא אשר יהא היקף הלכת "משפחה שנטמעה - נטמעה" ויהא נימוקה אשר יהא, אין היא אמורה לכאורה, אלא **כשהתערב** ממזר בתוך משפחה כשרה (היינו כשהתחתן עם בן זוג כשר), אבל אם לא התערב הממזר עדיין בתוך משפחה כשרה, יש למנוע ממנו מלהתערב. וכפי שהדגיש שליטי הגבורים שהובא לעיל: **"אבל מגלים הפסולים ומכריזין עליהם, כדי שיזהרו הכשרים מהן"**. וכך פוסק הרמ"א⁷⁵: "ודוקא משפחה שנטמעה ונתערבה, אבל כל זמן שלא נתערבה מגליין הפסולים ומכריזין עליהם, כדי שיפרישו מהם הכשרים". ולא עוד אלא שנפסק להלכה שיש לפרסם זאת בשעת המילה⁷⁶, כפי שעשו חכמי התלמוד⁷⁷.

במקרים רבים בית הדין אינו מכריע שלפניו ממזר ודאי אלא **ספק ממזר**, כפי שהוא בנדון דידן. כפי שכבר הזכרנו לעיל, ספק ממזר מותר לבא בקהל מן התורה ואסור רק מדרבנן. האם זהו שיקול להקל בדינו ולא לפרסם ברבים את דבר ספק ממזרותו, אף לפני שנטמעה במשפחה כשרה? לדעת רב שמואל לנדא⁷⁸ (בנו של הנודע ביהודה) יש לפרסם גם ספק ממזר, אף על פי שאין פסולו אלא מדרבנן. אולם, ייתכן ואין דבריו אמורים אלא כשספק ממזרותו היה ידוע כבר בשעת הלידה שאז לא הוחזק הקטין בכשרות, ואילו מי שהוחזק בכשרות גם הוא יודה שאין לפרסם את ספק ממזרותו, כפי שאין מפרסמים משפחה שהתערב בה ממזר ואין אנו יודעים מיהו. ואכן הרב משה שטרנבוך⁷⁹ כותב, **שאיין לפרסם ספק שהתערב לגבי כשרותו של ילד שהוחזק עד עתה לכשר כיון שנטמעה במשפחתו**. יש שהבינו שאף לדעת רשב"ץ⁸⁰ אין להכריז על ספק ממזר⁸¹.

7. מן הכלל אל הפרט

בתיק זה הוחלט לרשום את הקטינה בחזקת פסולת חיתון על פי הצהרת ההורים. הצהרה זו נאמרה אגב הדיון ללא קשר ישיר לתיק הגירושין. כפי שכבר הזכרנו לעיל⁸², דיון בפסול משפחה כדיון בדיני נפשות, ולכן יש לקיים דיון מעמיק בנושא בו יידונו כל פתחי ההיתר האפשריים.

בית הדין האזורי קיצר בנימוקי פסק הדין ולפנינו הצהרת ההורים בלבד, דומה אפוא שבית הדין החליט כפי שהחליט מכוח "דין יכיר", לפיו האב נאמן לומר שבניו ממזרים⁸³. מן החומר המצוי לפניי אנסה להעלות טענות אחדות לטובת הקטינה, לפיהן אין להחיל כאן את דין יכיר.

יש מן הפוסקים המסייגים את דין יכיר. ועל אף שדעותיהם לא נפסקו להלכה בשולחן ערוך הן יכולות לשמש כסניף להקל בשעת הדחק.

לשיטת ריא"ז⁸⁴ וזקנו בספר המכריע⁸⁵ אין לאב נאמנות מדין יכיר אלא כאשר הוא טוען שהילד הוא בנו והוא ממזר (כגון שבא על אחת מן העריות) אבל אם אומר שאינו ממנו, אינו נאמן לפוסלו שכן לא האמינתו התורה אלא ביחס לבנו⁸⁶. לדעת בעל שו"ת שיבת ציון⁸⁷ זו גם דעת רש"י⁸⁸ והרמב"ם אלא שהוא מחדש שלפי רש"י והרמב"ם יש שהאב נאמן לומר שאינו בנו והוא ממזר, וזאת אם הוא מעיד על הילד בעודו עובר במעי אמו, שעדיין אין לו חזקת כשרות ועל כן נאמן עליו.

לדעת בעל הלכות גדולות⁸⁹ ורבנו תם⁹⁰ אין נאמנות יכיר אלא בדרך של הכרת בכורה⁹¹.

לפי פוסקים רבים (ביניהם רבי עקיבא איגר⁹², חתם סופר⁹³ ובעל שו"ת בנין עולם⁹⁴), ניתן לצרף את הדעות הנ"ל להיתר⁹⁵. וראה שו"ת אמרי יושר⁹⁶ שצירף להיתר את הדעות המקילות במקרה הדומה לענינו.

יש פוסקים (רי"ף⁹⁷ ורשב"ץ⁹⁸) שאין הבעל נאמן לפסול את מי שמוחזק כבנו אלא אם עשה כן בהזדמנות הראשונה. לדעתם אם שתק הבעל ולא טען בהזדמנות הראשונה שאשתו אינה מעוברת ממנו הרי הוא כמי שהודה שזהו בנו, ושוב אינו נאמן לומר שאינו בנו⁹⁹. באת כוח היועץ המשפטי לממשלה כותבת בסיכומיה שהוגשו לבית הדין: "עד לדיון בתיק 3186 ביום י"ב חשוון תשנ"ט לא נשמעה כלל הטענה כי המשיב אינו אב

שיש בו חומרא לעומת המעמד של ממזרת ודאי (שכן ספק ממזר אינו יכול להתחתן עם ממזרת, שמא הוא ישראל כשר, מה שאין כן ממזר ודאי). זאת ועוד, כעת הסיכוי למצוא לה פתח היתר גדול יותר מאשר הוא יהיה בעתיד, כך לדוגמה כיום הסיכוי גדול יותר לברר עובדות ולמצוא עדים הפוסלים את תוקף הקידושין של בני הזוג, וכדומה. בעתיד סביר להניח שראיות אלה כבר לא יהיו בנמצא.

זאת ועוד, יש להניח שכאשר תגיע הקטינה לפרקה היא תפנה לבית הדין כדי לשנות את ההחלטה הפוסלת אותה מלבא בקהל, ומה טעם יש אפוא להמתין עם הניסיון לנקות אותה מכתם הממזרות למועד שבו יהיה הדבר קשה יותר. ואם תאמר, שמא כשתגיע לפרקה לא תרצה להתחתן כדת משה וישראל ועל כן לא תפנה לבית הדין, כי אז וודאי אין מניעה לדון בעניינה כבר עתה.

השיקול העיקרי המדבר בעד דחיית הדיון הוא שאז היא זו שתבחר את הדרך להגן על זכויותיה בפני בית הדין, ולא היועץ המשפטי לממשלה. אולם מאחר שייצוג הקטינה על ידי היועץ המשפטי לממשלה הינו ייצוג הולם, וספק אם תזכה לייצוג שכזה לכשתגדל, הרי הסיכוי להביא היום לטיהורה מטה את הכף לכיוון דיון מידי בעניינה.

הערות:

* חוות הדעת הוגשה לבית הרבני הגדול במסגרת ערעור מס' 621/תש"ס שהוגש בפניו בתיק 1/99009

1. חובה נעימה היא לי להזכיר כאן בפתח הדברים את אלה שסייעו בידי בהכנת חוות הדעת: עו"ד אדי וייס, מן הלשכה המשפטית של משרד הרווחה, מסר לי חומר רב שאסף במהלך השנים שבהם הוא מופיע בפני בתי הדין הרבניים כבא כוח היועץ המשפטי לממשלה, ומגן על האינטרסים של קטינים לבל יוכרזו כממזרים. הרב חיים שלמה רוזנטל, חבר בית הדין האזורי בירושלים, העביר לי בטובו פסק דין מעניין ומקיף שכתב בעניינים הנוגעים לחוות דעת זו (תיק סא 6341/), לא פורסם). הרב חיים צפרי ור' דוד ניסני, המתמחה במחלקתי, סייעו גם הם רבות בחיפוש מקורות ובליוון הסוגיות הסבוכות העולות כאן. דיין בית הדין הרבני האזורי בירושלים הרב אברהם שיינפלד, קרא טיוטא של עיקרי חוות הדעת והעיר עליה הערות חשובות ומועילות, שאת רובן קיבלתי. לכולם נתונה התודה. אם הדברים שיצאו מתחת ידי דברי טעם הם, הרי גם בשלהם הוא, ואם משגה הם, הרי זה רק בשלי.

2. אמנם ראוי להזכיר את דברי הגמרא: "ממזר תלמיד חכם קודם לכהן גדול עם הארץ" (הוריות יג ע"א), לפיהם, תיאורטית, אין מניעה שממזר יתפוש מקום של כבוד בחברה, ואין פסולו נוגע אלא לעניין חיתון. אבל ברור שלמעשה זוהי מגבלה חברתית קשה מנשוא.

3. אלא אם כן יוליד ילדים עם מי שאינה יהודיה. ואכמ"ל.

4. על פי הירושלמי, סנהדרין, פרק ד, הלכה ז, ופירוש פני משה, שם. וכן כתב בשו"ת ר' עקיבא איגר, סימן ק: "ופיסול קהל לענ"ד ודאי הו' דיני נפשות ממש". וראה עוד, הרב ש' גורן, פסק הדין בענין האח והאחות, הרבנות הראשית לישראל, ירושלים תשל"ג, עמ' 14 (מכאן ואילך: הרב גורן).

5. פתחי תשובה, אבן העזר, סימן יא, ס"ק טז. על פי דברים יג, טו.

6. זוהר, כרך ב (שמות), פרשת משפטים, דף קיג ע"ב (הדברים הובאו כאן בתרגום מן המקור הארמי).

וראה בעניין זה דבריו של השופט מ' אלון, בע"א 1354/92 היועץ המשפטי לממשלה נ' פלונית, פ"ד מח(1) 711, פסקאות 14-19. השופט אלון פותח את דבריו בציטוט ממקור מקביל במדרש ויקרא רבה, פרשה לב, ח: "ושבתי אני ואראה את כל העשוקים" (קהלת ד, א). חנינא חייטא פתר קרייה בממזרים. 'ושבתי אני ואראה את כל העשוקים' - אילו הממזרים. 'והנה דמעת העשוקים' - אימותיהן של אילו עברו עבירה ואילין עליביא מרחקין להון. אביו של זה בא על ערוה זה מה עשה זהה מה איכפת לו. 'ואין להם מנחם', אלא ומיד עושקיהם כוח, זה סנהדרין גדולה של ישראל שהיא באה עליהן בכוח התורה ומרחקתן, על שם 'לא יבא ממזר בקהל ה' (דברים כג, ג). 'ואין להם מנחם' - אמר הקב"ה עלי לנחמן, לפי שבעולם הזה יש בהן פסולת אבל לעולם הבא אמר זכריה 'אנא חמיתיה אלו כורסון כולו דהב נקי', הדה הוא דכתיב: 'ראיתי והנה מנורת זהב כולה וגולה על ראשה' (זכריה ד, ב). לסיפא של מדרש זה השווה להלן, הערה 59.

7. קידושין יב ע"א.

8. שו"ת הב"ח החדשות, סימן נו.

9. אבל אם אין מדובר בשמועה גרידא ("קול הברה") אלא בעדות שמיעה ("קול ממש"), היינו שעדים מעידים ששמעו עדים אחרים

- דינו של הרב שפירא, שמא יש להבחין בין בדיקת ראיה קיימת (חקירת עדים) ובין יצירת ראיה (בדיקת פוליגרף), כעין הבחנה זו ראה בערעור תשל"ג216/2, פד"ר, כרך ט, עמ' 331, בפסק דינו של הרב מ' אליהו. וצריך עיון.
17. לעיל, הערה 14. במקרה הנדון שם עלתה בעיה דומה לזו שבנדון דידן: מתוך הצהרתם של בני הזוג שבאו להתגרש עלה שילדם הבכור ממזר לכאורה, שכן אמרו שילד זה נולד לפני שהאשה קבלה גט פיטורין מבעלה הראשון.
18. ועל כן רק רבנו הקפידו על כך מרוב צניעותם. כעין מה שכותב הר"ן (קידושין, פרק רביעי, ל ע"א בדפי הרי"ף, ד"ה גרסי'), בעקבות דברי התלמוד: "אבל משפחה שנטמעה מחמת שלא נודע פסולה - נטמעה... ומיהו אפשר שראוי לגלותה לצנועין כדי שלא ידבקו בהם אף על פי שאם היו נדבקים בהם בלא ידיעה לא היה שם איסור כלל, אבל מפני שאין הזרע מוכן לקדושה ולטהרה שאין הקב"ה משרה שכנתו אלא על משפחות מיוחדות שבישראל, כשר הדבר לגלותה לצנועין". על דין "משפחה שנטמעה - נטמעה" נרחיב להלן, ליד ציון הערה 57 ואילך.
19. על דין זה ראה להלן, ליד ציון הערה 83 ואילך, ביתר פירוט.
20. כרך סבורים שו"ת מהרש"ם, חלק ז, סימן רד, ד"ה ה; צפנת פענח, הלכות איסורי ביאה, פרק טו, הלכה יב; שו"ת חוט המשולש, חלק א, סימן ג. לעומתם יש הסבורים כי נאמנות האב בדין יכיר היא חלק מדיני העדות, ראה: שו"ת חתם סופר, אבן העזר, סימן עו; שו"ת תורת חיים, חלק ג, סימן נב; קצות החושן, סימן רפד, ס"ק א. וראה עוד בית מאיר, אבן העזר, סימן ו, ס"ק יג, התולה את הדבר בשאלה (שתבואר להלן) האם אדם הפסול לעדות נאמן בדין יכיר.
21. הב"ח מצוין, שלפי רש"י, יסודה של החובה המוטלת על בית הדין לחשוש לשמועה ולחקור את העדים, נעוצה בחשש "שמא יבואו העדים מעצמן" בעתיד לאחר שהנחשד להיות פסול קהל הוליד ילדים, ואז תהיה התוצאה קשה עוד יותר. גם נימוק זה אין לו מקום ביחס לדין יכיר, שהרי על פי כללי דין יכיר, לאחר שבנו הוליד ילדים שוב אין האב נאמן לממזר אותו (ראה שולחן ערוך, אבן העזר, סימן ד, סעיף כט), ואין אפוא מקום לחשש.
22. על פי שו"ת רבי עקיבא איגר, מהדורה קמא, סימן עז, ד"ה אמנם לכאורה. וכן עולה משו"ת נודע ביהודה, מהדורה קמא, יורה דעה, סימן מג, ד"ה אומר אני (דבריהם הובאו בפתי תשובה, יורה דעה, סימן קי, ס"ק לה).
23. להלן, ליד ציון הערה 83 ואילך.
24. יבמות פ ע"ב.
25. שולחן ערוך, אבן העזר, סימן ד, סעיף יד.
26. בעל הלכות גדולות, הובא בטור, אבן העזר, סימן ד.
27. שולחן ערוך, שם. אין צריך לומר שהסייג של הרמ"א אמור גם כאן.
28. פסק דין שיצא לאחרונה מטעם בית הדין הרבני הגדול, תיק נח515/ (לא פורסם).
29. דברי הרב דייכובסקי, שם. וראה גם דברי הרב אפרים וינברגר, יד אפרים, סימן ד: "הרי שמוטל עלינו להכשיר את הילד עד כמה שאפשר".
30. שו"ת ר' עקיבא איגר, מהדורה קמא, סימן פה. וראה שם גם, סימן קו, וכן תשובות חדשות, אבן העזר, סימן א.
31. הרב שלמה גורן, פסק הדין בענין האח והאחות, הרבנות הראשית לישראל, ירושלים תשל"ג, עמ' 30.
32. מנחת אברהם, חלק א, עמוד רב.
33. קיימות מאות תשובות בהם הקילו הפוסקים בדין הממזרים. ראה אוצר הפוסקים, אבן העזר, סימן ד, סעיפים יג-לז, עמ' סה-קה. אנו הסתפקנו באחדות מהן בלבד.
34. ראה למשל תיק תשי"ד226/2, פד"ר, כרך א, 145-157; תיק 1-25-69611481 תשרי, תשס"ג (לא פורסם). וראה: שו"ת יביע אומר, חלק ה, אבן העזר, סימנים ב-ד (על פי פסקו בערעור תשכ"ה166/1, פד"ר, כרך ו, עמ' 131); חלק ד, אבן העזר, סימנים ב, ג; חלק ז, אבן העזר, סימן ו.
35. ראה לעיל, הערה 4.
36. בבא קמא לו ע"א. ויתומים לאו דווקא אלא כל הקטנים במשמע, ראה שו"ת הריטב"א, סימן קסב. הדברים הובאו בהקשר לדיון בהחזקת ילדים, על ידי הרב גולדשמידט, ביד"מ 1/60 אפרים וינטר נ' אלה מסייה בארי, פ"ד טו(2) 1457, בעמ' 1478-1480.
37. הרב שלמה גורן, שם, עמ' 51.
38. אין בכך פתרון לממזרים שנולדו מגילוי עריות בין קרובים, אך ברוב המקרים מדובר בממזרים שנולדו מאשת איש.
39. גיטין עח ע"א.
40. חידושי הרמב"ן, גיטין עח ע"א, ד"ה ארבע. והובאו הדברים גם ברשב"א וברא"ש, שם.
41. ראה: חידושי הר"ן, שם; חידושי הריטב"א, שם; פסקי הרי"ד, שם.
42. גיטין לג ע"א.
43. אמנם אין הלכה כרשב"ג אלא כרבי יהודה הנשיא הסובר שיש תוקף לביטול השליחות על ידי הבעל. אולם גם לדעת רבי יהודה הנשיא ישנם מקרים בהם יופקעו הנישואין. וראה ביתר הרחבה בהמשך.

87. שו"ת שיבת ציון, סימן סז.

88. קדושין עח ע"ב במשנה.

89. סוף מילה וסוף עריות.

90. כך מובא משמו בראשונים, קידושין עח ע"ב.

91. עם זאת יש הסבורים כי כשהאשה מודה שהילד ממזר (כפי שעשתה בנידון דידן), גם לדעת בעל הלכות גדולות ורי"ז נאמן האב לפסול את בנו (ראה אוצר הפוסקים, שם, אות יב ואות יז).

92. שו"ת ר' עקיבא איגר, סימן קכח. דבריו הובאו בפתחי תשובה אבן העזר, סימן ד, אות לז.

93. שו"ת חתם סופר, חלק ג, סימן יג.

94. שו"ת בנין עולם, סימן סו, ס"ק קלא, אות ב. וראה עוד אוצר הפוסקים, אבן העזר, סימן ד, סעיף כט, ס"ק קלד, אות כה בשם הגרי"ז אזוראי.

95. אמנם שם נפסק להיתר על פי צדדי היתר נוספים.

96. שו"ת אמרי יושר, חלק ב, סימן קיד.

97. לפי גרסת תוספות רי"ד, קידושין עח ע"ב, ד"ה וחכמים אומרים. ואולם השווה רי"ף, קידושין שם (לב ע"א בדפי הרי"ף).

98. ראה תשב"ץ, חלק ב, סימן צ.

99. לדעת שאר הפוסקים רק כשאמר הבעל במפורש שזהו בנו, הוא לא נאמן לומר אחר כך שאינו בנו.

100. ראה תיק 218 /תשי"ג, פד"ר, כרך א, עמ' 122, בעמ' 124.

101. שו"ת רבי עקיבא איגר, מהדורא קמא, סימן פה; שו"ת חתם סופר, אבן העזר, סימן עו; שו"ת בנין עולם, אבן העזר, סימן ו, וראה עוד תיק 218 /תשי"ג הנ"ל המסתמך על דברי שו"ת בנין עולם להיתר. יצוין שבחוות דעת הלכתית שנכתבה בעקבות פסק דינו של בית הדין הרבני הגדול בתיק נח515/ ולבקשתו של בית הדין, קובע הרב משאש שצירוף שיטת "בנין עולם" יחד עם שיטת התשב"ץ אינה "פירצה דחוקה" להיתר, כפי שסבר הרב דייכובסקי (בדעת מיעוט), אלא "הוא פתח רחב ומוסבר".

102. ראה: אנציקלופדיה תלמודית, כרך כד, ערך יכיר, הערה 155; הגרי"ם טולידנו, קונטרס משיב נפש, עמ' יז; תוספות רבי עקיבא איגר, יבמות, פרק ב, אות כו, המסתפק בדבר. אמנם ראה אוצר הפוסקים, שם, ס"ק קלה, אות א, המביא פוסקים רבים הסבורים שאף רשע נאמן מדין יכיר.

103. ראה בית שמואל, אבן העזר, סימן ד, אות נב, בדעת הרמב"ם. כך נוקטים גם פוסקים אחרים, ראה אוצר הפוסקים, סימן ד, ס"ק קלו, אות ח. אמנם בשו"ת גודע ביהודה, מהדורה קמא, אבן העזר, סימן ד, מסייג וקובע שאין דברי הרמב"ם אמורים אלא כשהבעל אמר שהילד אינו שלו ולא אמר שהוא ממזר, אך אם אמר שהוא ממזר הריהו ממזר ודאי, אבל אף אם נאמץ גישה זו, הלא בנדון דידן לא אמר האב שהילדה ממזרת אלא רק שאינה שלו. וראה עוד שו"ת רבי עקיבא איגר, מהדורה קמא, סימן קו, הסובר שזו גם דעת הטור והשולחן ערוך (הובאו דבריו בפתחי תשובה, שם, ס"ק לט). וראה גם אנציקלופדיה תלמודית, ערך יכיר, הערה 432.

104. ראה אוצר הפוסקים, שם, אות טז.

105. ראה שו"ת רבי עקיבא איגר, מהדורה קמא, סימן קו.

106. שו"ת מנחת יצחק, חלק ט, סימן קנא.

107. ראה למשל תיק תשי"ד226, פד"ר, כרך א, 145-152. בתיק נח561, פד"ר, כרך ח, 371-385, טענו הן הבעל והן האשה שהילד ממזר, ואף על פי כן קבע בית הדין שיש לצרף את דעות המכשירים ולהתיר את הילד בקהל.

חזרה לתוכן חוות דעת משפטיות

מכללת הרצוג
חזרה לתוכן הראשי

חזרה לתוכן מועבר

חזרה למחשבת ישראל

פרוטוקול מס' 5

של

הועדה הציבורית מקצועית לבחינת הנושא של תרומת ביציות
מישיבתה ביום רביעי, ד' סיון תש"ס, 7.6.00

חברי הועדה נוכחים:

ד"ר הלפרין מרדכי - יו"ר, ד"ר אדטו רחל, פרופ' אינסלר וצלב, הרב בורשטיין
מנחם, מר דניאלי עמוס, עו"ד היבנר-הראל מירה, ד"ר קטן חנה, הרב רבינוביץ
שמואל פרופ' שנקר יוסף.
ביטון צביה - מזכירת הועדה.
התנצלו: ד"ר יפה חיים.

נוכחים שאינם חברי הועדה: ד"ר יורם לוטן.

עדים: הרב אהרון אקשטיין, סמנכ"ל "דור ישרים" בישראל; הרב אלי בן דהן,
מנכ"ל בתי הדין הרבניים בישראל.

יו"ר - ד"ר מרדכי הלפרין: אנחנו עוסקים בנושא הסיכון לתורמת, כאשר צריך
לזכור שפרופ' דן מיכאלי נימק את ההתנגדות שלו לשינוי התקנות
בעובדה שהיו מקרים של תמותה כתוצאה מגרוי יתר שחלתי ושאיבת
ביציות.

ד"ר רחל אדטו: באיזה מסגרת דיבר דן מיכאלי?

ד"ר הלפרין: קיבלתם את מכתבו של פרופ' דן מיכאלי בחוברת הראשונה. בתיק
הנתונים הראשון, יחד עם הצעת החוק של ח"כ יעל דיין ודברי
ההסבר שלה, קיבלתם גם את העתק מכתבו של פרופ' דן מיכאלי.
משום כך ביקשנו מפרופ' אינסלר בפעם הקודמת לחפש בספרות
העולמית, ולתת לנו נתונים מבוססים על סמך המידע הקיים בעולם,
על רמת הסיכון בגירוי יתר שחלתי ודיקורים לשאיבת ביציות,
בהשוואה, בין היתר, לסיכון לתמותת אמהות סביב הלידה שקיים
בכל יולדת, כולל באם פונדקאית. פרופ' אינסלר בבקשה.

פרופ' אינסלר: (א) ישנן די הרבה ארצות בהן יש רישום לאומי מדויק של כל
מחזורי IVF. באנגליה זה חובה, בארצות הברית זה בהתנדבות, זאת
אומרת יש מספר יחידות IVF שאינן מוסרות את הנתונים שלהם,
ובכל דו"ח שנתי מופיעים שמות אותן הקליניקות שלא נתנו, ואותן
הקליניקות שנתנו. הרוב הגדול בארצות הברית כן מספק את
הנתונים, אבל יש עשרות קליניקות שלא מספקות את הנתונים. זאת
אומרת המספרים של ארצות הברית הם הרבה יותר גדולים מבחינת
מספר הטיפולים. הנתונים המסופקים שונים מארץ לארץ. דרך אגב
אציין עוד רישום גדול מאוד, הרישום צרפתי, שהוא כמעט on line
והוא מדויק מאוד. שם יש איזה מין ערבוב בין חובה לתת את
הנתונים ובין התנדבות. כל או כמעט כל הקליניקות הצרפתיות

של האיגוד הגניקולוגי, אנחנו יכולים לומר שהסיכון הזה לא אמור להיות נימוק חוקי על מנת לאסור את תרומת הביצית מתורמת שאיננה עוברת טיפולים עבור עצמה. נתונים אלו נוגעים לסיכון ה mortality (תמותה), עדיין יש לבדוק את נתוני ה morbidity (תחלואה). ביתר דיוק לא התחלואה בלבד אלא גם סיבוכים ארוכי טווח כמו עקרות, כתוצאה מהיפר-סטימולציה. רצוי למצוא גם על כך נתונים. אם הרושם שלי שמדובר גם כן במקרים יחסית נדירים, כשהסיכון להגיע לכריתת שחלות כתוצאה משיזור עקב היפר-סטימולציה הוא פחות מאחת לעשרת אלפים, אם נגיע למסקנה שהנתונים הם אכן נמוכים, המשמעות תהיה שהסיכון הקטן איננו סיבה לשלול אפילו מאשה שטרם ילדה, את האפשרות להיות תורמת. במידה והנתונים יראו שהמספר הוא יותר גבוה, זה יכול להיות שיקול על מנת למנוע מאשה שטרם ילדה להצטרף לפרויקט של תרומת ביצית עם גירוי יתר שחלתי, אם באמת זה עלול לסכן את הפוריות שלה בעתיד.

ד"ר רחל אדטו: העובדות נכונות. זה שאתה יכול לעשות לה אובר סטימולישן שיכול להסתיים בשיזור ובכריתת שחלה, אני מקבלת. אין שאלה לגבי זה. השאלה שלי אם אנחנו צריכים להחליט את ההחלטה הזאת, או אם אתה בזה שאתה מסביר ואומר לאשה: יש לך סיכוי שיקרה לך זה, ויש סיכון שיקרה זה, ויש סיכוי שלא תצליחי לחרות אחר כך, האם עצם זה שאתה מסביר לה, והיא חותמת על הטופס הזה, על הנייר הזה, והיא כותבת הובהר לי שיש לי סיכון בכריתת שחלה, וכתוצאה מזה לא אוכל לחרות, האם זה לא מספיק? האם אתה צריך לקבוע, אתה זה שתקבע שאשה בלידה ראשונה, אתה תעשה את החשבון בשבילה? אולי הרצון שלה לתת והחשיבות שלה לתת את הביציות, עולה על זה? כלומר, מי שמנו להחליט בשביל הנשים האלה, במידה ואתה נותן להם את הזכות להחליט בכלל.

ד"ר הלפרין: הגישה הזאת היא גישה הגיונית, שמקובלת על חלק מהאוכלוסיה. אבל היא לא הגישה המקובלת היום במשרד הבריאות, והיא לא הגישה המקובלת על ידי פרופ' מיכאלי, והיא לא הגישה המקובלת היום על גופים שונים. לכן מינו את הועדה שלנו על מנת שנוכל בין היתר לשקול את הגישות ולהחליט אם לאמץ את הגישה האוטונומית שלך.

ד"ר רחל אדטו: היום משרד הבריאות מוביל אותה, כי משרד הבריאות בחוק זכויות החולה, קבע לפני ארבע שנים או חמש שנים, הוא עשה מהפיכה בהרבה דברים, ואחד הדברים זה גם שזכות האדם להחליט, אחרי שהוא מקבל את כל הידע שיש לו.

ד"ר קטן: היא לא חולה,

ד"ר רחל אדטו: לא חולה, את האשה,

ד"ר הלפרין: חוק זכויות החולה איננו מתיר לסכן אדם שאיננו חולה, נקודה. אין שום היתר בחוק הזה.

הועדה הציבורית מקצועית לבחינת הנושא של תרומת ביציות
פרוטוקול מס' 5

בנושא הגבלת הגיל של האמהות הנתרמות. גם אז אנחנו כבר קבענו ואמרנו שכל אחד ונטיותיו האישיות אמר גיל חמישים כן, חמישים ושתיים לא, וחמישים ושלוש לא, כלומר שוב אנחנו נכנסים לתוך הפרט בצורה מאוד קשה. אז פה אתה יכול להגיד לי חמישים ושלוש לא, כי יש לי עדויות שחמישים ושלוש זה לא לטובת הילד, ולכן אני רואה את עצמי כאחראי על טובת הילד. אז יש לזה איזה שהוא הגיון, אבל זה מתקשר שוב פעם לאותו נושא, והכל הולך סביב אותו דבר.

ד"ר הלפרין: בודאי שאם אנחנו מחליטים על גישה מתירנית שאדם אוטונומי -

ד"ר רחל אדטו: לא מתירנית, מתירנית יש לזה קונוטציה מאוד ברורה.

ד"ר הלפרין: תקראי לזה ליברלית. גם זה לא יהיה מדויק מכיוון שזה ענין ערכי.

הנושא ברור ופרופ' אינסלר רוצה להתייחס.

פרופ' אינסלר: אני א' הייתי רוצה לתת כמה מספרים על סיכונים של דקירת הזקיקים - שאיבת הזקיקים לצרכי IVF. שוב הרישומים הסיכומים הלאומיים לא נכנסים לפרטים האלה, זאת אומרת לא סיכום אנגלי ולא סיכום אמריקאי, ולא סיכום צרפתי. אני חושב שגם אחרים לא, אבל אלה הגדולים. אז שוב צריך להסתמך על ספרות שנובעת ממקום אחד, איפה שהיה מספר די גדול של מחזורי טיפול וסיכום, זה סיכום מקליניקה בבריסל, בלגיה, שפורסם ב-1998. זה - 1500 שאיבות ביציות וככה, ההיפר-סטימולציה היה 1.8% שזה הרבה יותר נמוך מהסריה שקודם ציטטתי. דלקות באגן - 0.4%, דימום תוך בטני - 0.2%, וסיבוב של אדנקסה - 0.13%.

ד"ר הלפרין: פרומיל נקודה שלוש,

פרופ' אינסלר: משהו כזה,

ד"ר הלפרין: אנחנו מדברים פה על סיכון לשיזור שחלה של פרומיל ושליש, כאשר עדיין זה לא אומר שבעקבות השיזור נכרתה השחלה.

פרופ' אינסלר: לא, לא, בודאי שלא.

ד"ר חנה קטן: אבל בעקבות זיהום באגן, יכולה להיות עקרות מכנית אחר כך.

ד"ר הלפרין: הזיהום באגן הוא כתוצאה מהדיקור או כתוצאה מהחזרה?

פרופ' אינסלר: פה לקחו את זה כתוצאה מדיקור,

ד"ר הלפרין: מדובר במחקר על נשים שעברו דיקור לצרכי עצמן. כלומר, היתה גם החזרה. איך תפריד בין זיהום מחמת הדיקור לזה מחמת החזרה?

פרופ' אינסלר: כי הן לא ספרו אלה שעשו להם אמבריו-טרנספר, אבל ספרו כל אלה שעשו להם וה-1500 הן אלה שעשו להם דיקור.

ד"ר הלפרין: כן, וזה אומר שכמעט כולם עברו גם אמבריו טרנספר,

פרופ' אינסלר: נכון, ויכול להיות שהבעיה שם, נכון,

ד"ר הלפרין: ולכן ייתכן שהבעיה היא באמבריו-טרנספר.

פרופ' אינסלר: עד כמה שידוע לי אין הודעות בכלל על זה שבאמבריו טרנספר

גורם לדלקות. אז שוב, זה סריה אחת, אבל יש לה בכל זאת משמעות,

היא אומרת המספרים הם לא גדולים. זאת אומרת הסיכון קיים, אבל

הסיכון הוא לא גדול. הלא אף אחד מאיתנו לא טוען שאנחנו לא

הועדה הציבורית מקצועית לבחינת הנושא של תרומת ביציות פרוטוקול מס' 5

נפעיל פה את כל זכויות הפצינט שמופיעות בחוק זכויות החולה, זאת אומרת שלא ניתן לה לקרוא ולא נסביר לה. פה מדובר על משהו אחר, אם חובתנו להמליץ לממשלה שהיא תאסור תרומת ביציות בגלל שזה יכול לסכן. לא שכל אחת שתתרום גם תדע שיש בזה סיכונים, אלא האם אנחנו נגיע למסקנה (ואני מקווה שלא, כי המספרים לא תומכים בזה) שהדבר הוא כל כך מסוכן, שלא צריך בכלל להרשות אותו. זה הבדל אדיר. לא מדובר על זכויות הפצינט, בודאי, כל פצינטית או כל אשה שתתרום היא תצטרך להחליט בעצמה אם היא רוצה או לא.

ד"ר הלפרין: , אם אתה מוכן לחזור שוב מה שכיחות הזיהומים באגן?
פרופ' אינסלר: אני מוכן, בודאי, אני גם אתן לך את התקציר הזה, אולי, לא יכולתי למצוא את המאמר עצמו, כי בספריה שאני עובד איתה אין את העתון הזה. - 0.4%,

ד"ר הלפרין: כלומר ארבעה פרומיל, מדובר פה על ארבעה פרומיל, יחד יש לנו עוד פרומיל, מדובר פה על כחמישה פרומיל סיכויים לזיהומים באגן, או לשיזור שחלתי, בסך הכל כחמישה פרומיל. מדובר פה על כחצי אחוז, חמישה פרומיל שיזור שחלתי, שזה פרומיל אחד נקודה שלוש ועוד כארבעה פרומיל של זיהום באגן. אני מעריך שהסיכוי לעקרות כתוצאה מאחד משני הדברים הללו, הוא פחות מעשרה אחוז שהמקרים האלה יסתיימו בעקרות.

פרופ' אינסלר: תוסיף 0.2% שזה עוד שני פרומיל, בגלל דימום פריטונלי, כי גם זה יכול לגרום לעקרות.

ד"ר הלפרין: כלומר אנחנו מגיעים פה לכשבעה פרומיל. אני מעריך, תקנו אותי אם אני טועה, שהסיכון לעקרות הוא פחות, אפילו במידה ניכרת פחות מאשר עשירית מהמקרים שבהם יש לנו או זיהום באגן, או שיזור, כיוון שגם אם זה גורם לחסימה, לא תמיד החסימה דו צדדית. כלומר מעצם העובדה שיש שיזור או יש זיהום, ההערכה שלי שזה לא יותר מעשרה אחוז יגיעו לעקרות. האם אני מעריך נכון?

ד"ר חנה קטן: לדעתי זה אפילו פחות מזה,

פרופ' שנקר: אי אפשר לעשות סטטיסטיקות כאלה,

ד"ר הלפרין: מדברים על סדרי גודל,

פרופ' שנקר: אבל זה לא נכון,

ד"ר הלפרין: זה יותר או פחות?

פרופ' שנקר: בוא נדבר: עושים פילוסופיה - לא יוצא כלום. כשלוקחים מאה אחוז, מאה נשים, מה יקרה? זה אני יודע, לא פרומילים. עכשיו על מה אפשר לשלוט ועל מה אי אפשר לשלוט? על היפר סטימולציה אפשר לשלוט, כי בעיקר אצל מקרים האלה, הלא הם לא מתות להכנס להריון, אתה יכול לעצור להם את הסיפור תמיד, אם אנחנו נקבע וזה מה שחובה לקבוע, בדיוק את הכללים איך עושים את ההיפר סטימולציה מתי עוזבים, כי האשה הרגילה, אז היא לא תתרום ביציות בחודש הזה.

הועדה הציבורית מקצועית לבחינת הנושא של תרומת ביציות
פרוטוקול מס' 5

אפשר לתת את המספר. אתה צריך להגיד, זה סיכון שקיים, הוא סיכון לא גדול מאוד, אבל קיים. לכן לתת מספרים זה הכי מסוכן.
פרופ' אינסלר: עוד דבר שצריך לדעתי בדיון הזה להוסיף בשבילנו. (א) אני לא בטוח שאנחנו גורמים לזיהומים האלה. אני חושב שהזיהומים אצל חלק גדול של נשים בין כה וכה היו. אנחנו רק מעוררים אותם ולכן רואים. זאת אומרת אני לא בטוח שאצל כל הנשים האלה הדקירה גרמה לזיהום. היא החריפה בחלק מהמקרים. (ב) למעשה הבעיה של עקרות ואני מאוד מבקש לשים לב, עקרות היא לא הפיכה. זה סטריליטי - אי רברסיבל, ואנחנו לא מדברים על זה, כי מקרי עקרות יכולים להיות רק באותם המקרים שיוציאו להם את שתי השחלות,

ד"ר חנה קטן: אבל בכל אופן היא תצטרך לעבור IVF בגלל הפגיעה בחצוצרה -
פרופ' אינסלר: אבל זה לא עקרות,

פרופ' שנקר: זה אי פוריות,

פרופ' אינסלר: אני מאוד מבקש לאורך הטקסט, כשאנחנו מדברים על אי פוריות, לדבר על אי פוריות ולא לדבר על עקרות, כי זה לא אותו דבר.
ד"ר חנה קטן: זה דבר דינמי, אולי בעוד כמה שנים גם זה יהיה רברסיבל, אנחנו לא יודעים.

פרופ' אינסלר: מה שנכנס להגדרת אי-פוריות משתנה, אבל מה שמהווה עקרות, זה מה שהיום אי רברסיבל. בו בזמן ש"אי-פוריות" זה רברסיבל. הלא כל אישה שאנחנו מטפלים בה, שתוך שישה חודשי נסיון לא הרתה, היא "לא פוריה", הן אי-פוריות. אף אחת מהן או כמעט אף אחת מהן, היא לא עקרה. זה הבדל אדיר. לכן לא להשתמש במושג עקרות. אנחנו נגרום לעקרות על ידי פעולה זו במקרים בודדים. אנחנו מסכנים באי-פוריות יותר מקרים, אבל אני מסכים איתך שהמספרים הם פה לא גדולים, בשבילנו אנחנו צריכים אומדן פשוט על איזה סדרי גודל מדובר.

ד"ר הלפרין: אבל כאשר מדובר על עקרות אי רברסיבילית כמו שאמרת, אנחנו כבר יכולים להניח שהמספרים הם באמת זניחים כמו שהגדרת, הווה אומר פחות מאחד לעשרת אלפים.

פרופ' שנקר: תסלח לי מאוד, האשה שאני כתבתי לה חוות דעת, האשה שהורידו לה רחם ושתי שחלות היא לא עקרה. אפשר לתת לה פונדקאות וביציות של מישהו אחר.

ד"ר הלפרין: בשלב זה נתייחס לסיבוכים שמסתיים בכריתת שתי השחלות כאל עקרות, למרות שניתן אולי יהיה להקפיד רקמות שחלה. כאמור גם הסיכון הזה, הוא בהחלט זניח, כמו גם הסיכון לכריתת רחם כתוצאה מזיהום ומסיבוכים שיכולים לקרות. הם קיימים אבל הם בסדר גודל פחות מאשר תמותת אמהות בלידה, אם נגדיר זאת בהשוואה למספרים שאנחנו מכירים. כאשר לגבי אי פוריות, צודק פרופ' שנקר שצריכים לומר לאשה זה קיים, לא סיכוי גבוה, אלא סיכוי נמוך, אנחנו לא יכולים לאמוד אותו. לכן היא צריכה להביא את זה בחשבון. כאן עמדתו של פרופ' שנקר בנושא הזה דומה לעמדתה של

פרופ' שנקר: אני חושב שלא צריך לצרף שום ניירות, אם אתה תעשה את זה יבוא משהו אחר ויגיד למה לא צרפת אותי.

ד"ר הלפרין: נייר העמדה כולל שני דברים: הנחיות רפואיות על מנת להקטין את הסיכונים לתורמת, ונושאים ערכיים שהם בעצם לא בדיוק קשורים לחלק הרפואי-מקצועי של האיגוד. בנושא של החלק הרפואי-טכני per se, לדעתי אנחנו יכולים לדון בו, לבקר או לשנות את המלצתינו. אבל אני לא מוצא סיבה שלא להשתמש בחלק הרפואי של נייר העמדה, כבסיס להמלצות שלנו.

פרופ' שנקר: אני מסכים איתך שכמו בכל ספר ובכל נייר עמדה אתה צריך להגיב, אבל כמסמך שאתה מציג את זה בסופו של הענין, זה צריך להיות מסמך שלך, זה לא, כי אחרת אני צריך להביא לך, למה של זה? נביא של האמריקאים.

פרופ' אינסלר: מדובר שזה יופיע בפרוטוקול, לא בהמלצות.

פרופ' שנקר: בפרוטוקול אתה יכול לשים כל נייר שיש.

ד"ר הלפרין: הרעיון הוא שזה יכנס לפרוטוקול, ושוב, אני מדבר אך ורק על החלק הרפואי-טכני של נייר העמדה, שיכנס לפרוטוקול. כאשר כל חבר ועדה שיש לו השגות, יביע אותן בישיבה הקרובה, או באחת הישיבות האחרות. לקראת המסקנות אנחנו לא כפופים לנייר הזה באופן מוחלט אך אנחנו רואים אותו כבסיס לדיון. אנשים רציניים עבדו עליו, ואני לא חושב שצריך לזלזל בעבודה של אנשי מקצוע.

פרופ' יוסף שנקר: להיפך, אני מקבל את זה בכל נייר עמדה, כפרוטוקול אין לי בעיה, לי יש בעיה אבל שלא תצרף כמו המלצות, ויהיה מי שיגיד זה שלו וזה שלי.

ד"ר הלפרין: ההמלצות שלנו יהיו שלנו.

ד"ר חנה קטן: אני רואה פה בעמוד השני של הפרוטוקול, שורה שניה, "תורמת שאינה מטופלת בהפריה חוץ גופית יהיה עשרים - "

ד"ר הלפרין: הכוונה שגילה יהיה מגיל עשרים ומעלה,

פרופ' אינסלר: שלא יהיו ילדות בנות שמונה עשרה,

ד"ר חנה קטן: הבנתי, מעל עשרים, זה לא מנוסח ברור.

ד"ר הלפרין: אנחנו יכולים לדון בגיל הזה. אולי גיל עשרים הוא גיל צעיר מדי, בארצות הברית לא מדובר לפני גיל עשרים ואחת לשום דבר ממשי.

פרופ' אינסלר: יש לזה שמה סיבה, בגלל חוקים של בחירות וכו'.

ד"ר הלפרין: אם חברי הועדה ירצו להעלות את הגיל הזה לעשרים ושתיים או עשרים ותשע, או לחמישים ושתיים, אני מגזים בכוונה - בבקשה.

פרופ' יוסף שנקר: יש פה הרבה מוקשים.

פרופ' אינסלר: אני מציע שלא נדון עכשיו על הפרוטוקול, אלא כמו שכמו שד"ר הלפרין ביקש - בבית.

ד"ר הלפרין: נעבור ונקיים עליו דיון נפרד. נעביר לפרוטוקול את החלק הרפואי שלו, לא את כולו, והוא יצוין כנספח א' לפרוטוקול זה.

ד"ר לוטן: הערה: האם לועדה ידוע שיש כבר החלטה עקרונית של משרד הבריאות לאפשר תרומת ביציות מכאלה שלא מטופלות? האם ידוע

הועדה הציבורית מקצועית לבחינת הנושא של תרומת ביציות פרוטוקול מס' 5

עו"ד היבנר הרצל: אפילו לא כתוב בשום מקום. בדיוק באתו יום שאנחנו עשינו, סגן השר בא לביקור באותו בית חולים. ושם נתקענו, ראינו שיש לנו עוד בעיות חוץ מאשר הפרוטוקול הרפואי הזה.

ד"ר הלפרין: נדמה לי שאת נושא הסיכון מיצינו, ומתגבשת הסכמה שרמת הסיכון בגירוי יתר שחלתי ובדיקור, איננה כזאת שמצדיקה איסור לקבל תרומה מתורמת שאיננה זקוקה לתהליכים האלה לצורך עצמה.

פרופ' אינסלר: אבל מחייבת הסבר,

פרופ' שנקר: יותר מהסבר,

ד"ר הלפרין: יותר מאשר הסכמה מודעת רגילה. הסכמה מודעת רגילה אנחנו כולנו יודעים עד כמה, לעתים קרובות, היא איננה מודעת. זה יחייב גם טופס עליו היא תצטרך לחתום. אני חושב שגם חתימה על הטופס איננה מספיקה, הרבה פעמים אנחנו מכירים את החתימה בלי לקרוא, ואני חושב שאין אחד מאיתנו שלא חטא אי פעם בימי חייו בחתימה על איזה שהוא טופס ללא קריאה. זה מחייב גם קביעת מנגנון שיוודא שהיא הבינה את הסיכונים. להזכירכם שיש מחלקות שאשה לא מתקבלת לטיפול IVF בלי שתענה לרופא כתשובה לשאלה שלו, שהיא יודעת שאפשר למות מהתהליך.

ד"ר חנה קטן: שני בני הזוג יושבים לפני הרופא, והם צריכים להגיד, שקראו את הכל, את כל העמודים.

ד"ר הלפרין: נצטרך למצוא דרך, וזה מה שרמזו קודם הרב בורשטיין, שבנוסף לחתימה על הטפסים, צריך למצוא מנגנון שנוודא שהיא אכן מודעת לסיכונים, כיוון שהיו מקרים שפצינטיים קיבלו הסברים על סיכונים ולאחר מעשה התברר שהם לא הבינו ולא הפנימו ולא זכרו. אנחנו צריכים למצוא את הדרך על מנת למנוע מצב כזה בתרומת ביצית של אחת שאיננה עוברת טיפולי פוריות עבור עצמה. בפרוש אני מבדיל בין מצב בו מטפלים בחולה לטובתו, שגם בו יש חשיבות להסכמה מודעת, לבין מצב שאני מטפל באדם בריא לטובת מישהו אחר, שפה חובתי לוודא קיום הסכמה מודעת היא הרבה יותר חזקה ומחייבת.

פרופ' שנקר: ההסכמות האלה הן בעיה גדולה, זה בשביל משפטנים. אנחנו חייבים להוציא הוראה רפואית, מהו פרוטוקול הגרוי של נשים כאלה.

פרופ' אינסלר: אנחנו נוציא את זה, אבל גם אז לא נוכל למנוע את הבעיה.

פרופ' שנקר: זה במאה אחוז. אנחנו נכתוב דף שיקריאו לאשה מה היא מסכימה.

ד"ר הלפרין: צריך גם דף הנחיות מקצועיות שהרופא יקבל,

פרופ' שנקר: יקבל דף איך לעשות גרימת ביוץ.

ד"ר הלפרין: זה לא יהיה חלק מהחקיקה,

פרופ' אינסלר: רבותי, הלא בסופו של דבר לא תלוי שום דבר בזה מה שיהיה

כתוב בדף הזה וכו' הלאה, הכל תלוי בשכנוע עצמי של רופא, ובדעה ועמדה של רופא. אותו ההסבר באותם המלים אפשר להביא אותו בצורה לגמרי שונה. אפשר להגיד, תראי גברת אפשר למות מזה, (עם עקימת אף מבטלת) ואפשר להגיד - גברת, את יודעת שאפשר למות

הועדה הציבורית מקצועית לבחינת הנושא של תרומת ביציות

פרוטוקול מס' 5

ד"ר הלפרין: יחד עם פרופ' שנקר ניסינו למנוע מאשה שלא הרתה, להיות אם נושאת. דו"ח המיעוט שלי בועדת אלוני תוקף בצורה חריפה את הסכמת הועדה לאפשר לאשה שלא ילדה מעולם להיות אם נושאת.

עו"ד היבנר-הראל: לא, אני לא מדברת על ועדת אלוני, ועדת אלוני כבר פסה,

ד"ר הלפרין: החוק איננו אוסר על אישה שלא ילדה מעולם להיות אם נושאת.

עו"ד היבנר-הראל: אני לא אמרתי שהחוק איננו אוסר, אני יודעת-

ד"ר הלפרין: היו פונדקאיות רווקות. אחת מהן ביצעה הפלה אחר כך.

פרופ' יוסף שנקר: זו היתה השגיאה,

ד"ר הלפרין: לשאלה האם אושרו בפועל פונדקאיות שטרם ילדו, התשובה היא

לצערי שאושרו, כיוון שהחוק איננו מגביל אותם.

עו"ד היבנר-הראל: בדיוק זה אני רוצה לדבר, וכשאנחנו ידענו שאנחנו הולכים

על גרוסו מודו של חמישים מקרים, הועדה היתה די סטריקלי לנושא

הזה, שעדיפות במאת האחוזים תנתן לאשה שעברה כבר לידה. מה

שאני אומרת הוא שהמסקנה אליה הגעתי, כלומר שבחקיקה כמו

בפונדקאות לא נגביל את זה בחקיקה, יכול להיות. אבל אני חוששת

שמתרומת ביציות אחר כך אצטרך לפגוש אותה בפונדקאות. זאת

אומרת שאנחנו צריכים מאוד מאוד להיות זהירים, בנושא הזה של

אשה שתורמת, שבעצמה לא זכתה לפרי בטן. אני חושבת שזה אחד

הדברים שהועדה צריכה לשקול במשנה זהירות. הגם שנכון אין

סיכון, אבל אנחנו למדנו שיש, היו מקרים. נכון שהמקרים היו

פטאליים, זאת אומרת שזה לא היה עוזר ככה או אחרת, אבל בכל

זאת, אני לא בטוחה שאנחנו לא צריכים לפחות במקרים האלה

הנחיות לועדת האישורים שזה יהיה רק במקרה שלא ניתן היה

למצוא, ואי אפשר היה למצוא, ממש בעשר הסתייגויות.

פרופ' שנקר: בסדר, זה מה שיש. אז אם אנחנו נגביל את זה רק לנשואות, הלא

לי זה ברור שהנייר סובל את הכל, במקום שזה יתחיל להיות בדיון,

זה יפול, וברגע שזה יפול, בעצם כל מה שאנחנו יושבים פה, מתחילים

לחבר ניירות, לא יצא מזה שום דבר. אף על פי שאני בדעה שלך,

שבחורה צעירה ואני לא יודע פה מה ההבדל בין שמונה עשרה

לעשרים, לא רואה כאלה הבדלים, שאחת שתיים תתפתה להריון או

לקבל כסף ולתרום ביציות, זה ברור מה שאשה, תלוי גם הסכום מה

יהיה, אשה שמבוססת לא תלך לכל הסיפור הזה בשביל סכומים

קטנים, כי זה אני מקווה. לכן יותר יהיו מאלה, מאשר מאלה.

אבל יחד עם זאת, אם אנחנו רוצים קצת להרחיב את היריעה, אין לנו

ברירה, כי זה המצב שאנחנו סגורים בו, שמוכרחים לעשות את זה,

בתנאי, לכן אני אמרתי שני דברים, אחד נייר הסכמה זה סיפור אחד,

וכולם מסכימים, דבר שני, לבדוק את הכללים הרפואיים המדויקים

שהסיכון שהיא תהיה בו, יהיה מינימלי, ולא לחשאיך את זה פתוח,

ולא סתם הקראתי את השורה הזו, שכתוב פה - למשל לתרום

לאחדות, שלכל אחת שלוש ביציות, אז אנחנו כבר יודעים שיוציאו

ממנה עשרים. אם יוציאו ממנה עשרים -

הועדה הציבורית מקצועית לבחינת הנושא של תרומת ביציות
פרוטוקול מס' 5

להראות שהביציות שלה לא כל כך טובות, אבל זה נדיר מאוד. זאת אומרת גם החלק הזה שונה בין תרומת ביציות ובין אם פונדקאית.

עו"ד היבנר-הראל: אז אפשר לחשוב כמו שחשבנו בועדת הפונדקאות שהרי ממילא אנחנו נחשוב על איזה שהיא ועדה מאשרת, דברים כאלה.

ד"ר הלפרין: לא. סיכמנו שלא שתהיה ועדה מאשרת, אלא רק ועדה של חריגים. דברים שעקרונית יאסרו, ניתן יהיה לאשר בועדה.

עו"ד היבנר-הראל: הבנתי. ברור, זה באלפים.

ד"ר הלפרין: תרומות ביציות בכל הארץ זה סדר גודל של כשלוש מאות לשנה, פלוס מינוס מאה. בערך עשרה אחוז מ-IVF.

פרופ' אינסלר: הלא אין מספיק, אם אנחנו נאשר המספר יגדל.

ד"ר הלפרין: כרגע זה שלוש מאות, אם נאשר זה יכפיל את עצמו.

פרופ' אינסלר: אני יכול לתת לך מספר באמריקה ב-97, בהשוואה ל-IVF. השימוש בביציות של האשה היה 55,000 מחזורים, מספר תרומת ביצית, לא חשוב אם הקפואו או לא הקפואו, הוא 4472.

ד"ר הלפרין: פחות מעשרה אחוז, זה מתאים לנתונים שפגשנו בארץ. אנחנו בעצם סיימנו את נושא הסיכון.

פרופ' שנקר: למה אתה לא מוציא פרוטוקולים שמי שלא נמצא שידע מה היה?

יו"ר - ד"ר מרדכי הלפרין: כל שבוע תקבל פרוטוקול. ה"ספר" שלפניך, הוא פרוטוקול של ישיבה אחת. כל שבוע תקבל ספר של פרוטוקול של ישיבה. לפני ההפצה אני מתקן את הטעויות, טעויות דפוס או טעויות בהבנת המדובר, לפעמים אני מתרגם מילה מלועזית לעברית, אם כי לא עשיתי את זה מספיק, ואני מוציא מהפרוטוקול את הדיונים החברתיים הלא רלבנטיים לדיון.

ה פ ס ק ה

ד"ר הלפרין: אנחנו ממשיכים. אני רוצה להזכיר את הישיבה הקודמת שבה דנו בנושא של שימור הזהות הגנטית, זכויות הצאצא לשימור, מידע, בדקנו חלק מהזכויות הנגדיות והועלתה הצעה של איזונים, ההצעה היתה שיהיה רישום מרכזי של שימור הזהות הגנטית של הנולדים מתרומת ביצית.

עו"ד היבנר-הראל: כך סוכם?

ד"ר הלפרין: זה הרעיון שהתגבש בשבוע שעבר (פרוטוקול מס' 4). גם ד"ר יפה אמר, שלדעתו לא ניתן להמנע מזה. מונח לפניכם מאמר מהניו יורק טיימס מלפני שבוע על החוק החדש במדינת אורגון בארה"ב. אני מציע שתראו מה המגמה העולמית בתחום הזה של זכויות הצאצא להכיר את מוצאו הביולוגי. ציינו בנושא הזה של הזכויות לא רק אתיקנים ומשפטנים, אלא גם את האמנה לזכויות הילד של אירגון האומות המאוחדות שזה מצויין שם, וכן ציינו לפסק דין של נשיא בית המשפט העליון השופט שמגר, שרואה זכות זו כאחת מזכויות היסוד של צאצא, כמובן תוך שהוא מביע את האיזונים הנוגעים

הועדה הציבורית מקצועית לבחינת הנושא של תרומת ביציות פרוטוקול מס' 5

התברר שהחשש נכון מאוד בגלל שראו אז אצל השחורים בארצות הברית נשאות לאנמיה חרמשית, והמשפחות הללו נעשו סוג ב' שם. על כן החליט שהוא הולך לעשות את זה אנונימית. מה זאת אומרת אנונימית? כל נבדק יקבל מספר, מספר אישי שמורכב משש ספרות סדירות ושלוש ספרות ביקורת. אחרי זה הנבדק שואל האם מספר Y ומספר X מתאימים לנישואים מבחינה גנטית, או לא מתאימים לנישואים מבחינה גנטית.

היום אנחנו מבצעים את הבדיקות, לתלמידי בתי ספר וישיבות בארץ וגם בחוץ לארץ. מערכת המיחשוב שלנו קשורה לכל מקום בעולם בו יש קהילה של חרדים. בגילאי שש עשרה שבע עשרה צריכים להביא את הסכמת ההורים כדי להבדק. כל נבדק מקבל מספר, אותו מספר בן שש ספרות ושלוש ספרות ביקורת שלא תהיה טעות במחשב. כל נבדק מקבל מספר אישי כזה ושומר אותו בבית. כשהוא צריך את זה, כעבור שנה, שנתיים או עשר שנים, יכול לרשום את המספר שלו ושל הבחורה ולשאל האם המספר שלה מתאים למספר שלו. הם מקבלים תשובה: כן מתאים או לא מתאים.

ד"ר לוטן: מה קורה אם הוא מאבד את זה?

הרב אהרון אקשטיין: המציאות היא שתשעים אחוז לא מאבדים. עוד מעט אתייחס גם לאובדן.

בשנים הראשונות היה רק מספר אישי, לא לקחו תאריך לידה, לא טלפון, שום דבר. לקחו מספר אישי ולפי זה עבדו. התברר שיכולים להיות שני אחים או אחיות אותו בית, שיש להם שני מספרים אישיים. אבל האמא, במקום לקחת את המספר האישי של רחל, לקחה את המספר האישי של שרה, שהרי מאיפה היא יודעת שהמספר האישי של רחל הוא לא של שרה? לכן לקחנו גם תאריכי לידה. זאת אומרת לכל מספר אישי צריכים להצמיד היום תאריך לידה.

פרופ' אינסלר: כשאתה אומר מספר אישי, אתה מתכוון על social security number או מספר זהות?

הרב אהרון אקשטיין: לא, אנחנו לא יכולים לקחת לא מספר זהות ולא מספר של social security.

פרופ' אינסלר: אלא זה אתה ממציא לו,

הרב אהרון אקשטיין: שאנחנו ממציאים לו, מכיוון שאנחנו פועלים בכל העולם, אז אנחנו עשינו קוד אחד לכל העולם.

פרופ' אינסלר: הבנתי.

הרב אהרון אקשטיין: בנוסף לזה אנחנו לוקחים היום מספר טלפון גם כן. זאת אומרת מכיוון שהכל הולך אצלנו אנונימית אבל יש אצלנו גם שדכנים ולא רצינו למסור אינפורמציה כזו לגוף שלישי שיכול לקחת שני מספרים להרים טלפון ולשאל אם מספר הזה מתאים או לא מתאים, לכן אנחנו עונים היום רק בטלפון חוזר למספר שהנבדק מסר בעת הבדיקה.

פרופ' אינסלר: ואם הוא מחליף מספר טלפון?

הועדה הציבורית מקצועית לבחינת הנושא של תרומת ביציות
פרוטוקול מס' 5

הרב אהרון אקשטיין: בלי הגבלת גיל, היה לנו מקרה שמישהו בגיל ארבעים וחמש קיבל תשובה.

ד"ר לוטן: שואלים שאלות אישיות?

הרב אהרון אקשטיין: לא, אני לא שואל שום דבר, הוא הולך למעבדה, לא צריך אפילו להזדהות בשם.

ד"ר לוטן: אז כל האינפורמציות, גרוש, אלמן,

הרב אהרון אקשטיין: הוא כותב פה - ידוע לי שהתוכנית אינה מיועדת למאורסים ולנשואים, הוא צריך לחתום לי, אין לי ידיעה.

פרופ' שנקר: ברגע שחתם יודעים כבר מי זה.

ד"ר לוטן: זה בלי שם.

פרופ' שנקר: אבל על מה חתם?

הרב אהרון אקשטיין: גם לחתימה אנחנו אומרים לו ש"אתה לא צריך לחתום את השם, אתה יכול לחתום את המספר האישי שלך".

פרופ' יוסף שנקר: למה אני שואל, כי זה מוצא חן בעיני מאוד, לא סתם שואל. אני מוכרח להגיד שיש לברך על תוכנית כזו ואתה יודע מה ההערכה שלי לאנשים שעובדים בדברים חיוביים, כי הם עושים את זה הרבה יותר יפה מאשר השכנים שלנו מקפריסין או מסרדיניה. עשיתם עבודה יפה. מה שמדאיג אותי, עוד לא הבנתי מכל הסיפור, איך לא יודעים מי זה. איך זה לא דולף.

עו"ד היבנר-הראל: אגב, לי היתה בייבי סיטר ילדה מחוגים חרדיים, והיא עשתה את זה שבוע לפני הנישואים, אמרתי איך את עושה דבר כזה שבוע לפני הנישואין.

הרב אהרון אקשטיין: בגלל זה אנחנו משתדלים להכנס לבתי ספר, שלא נצטרך להגיע למצב כזה.

פרופ' שנקר: פה יש די הרבה פרטים, בכרטיס אם מישהו מתעניין. אם מישהו לא מתעניין זה לא איכפת לו, כי מה איכפת לי עכשיו מי נוסע ברחוב יפו, אבל אם הייתי מתעניין על מישהו מי נוסע ברחוב יפו, הייתי יכול להגיע אליו, כי פה יש לך די הרבה פרטים שאתה מבקש. למשל זכר נקבה, יום הולדת - אפשר לבדוק.

הרב אהרון אקשטיין: אין תוכנה שבדקת יום הולדת.

עו"ד היבנר-הראל: ברשימת אוכלוסין, משרד הבריאות.

פרופ' שנקר: יום הולדת כבר יש פה, עכשיו יש פה מספר טלפון, אזור חיוג, אז אני לא יודע איך זה עובד על אמריקה, אם כי התפוצה הזו של יהודים דתיים באמריקה זה גם קבוצה מלוכדת. אחר כך אומר לך ספרדי אשכנזי מעורב, וכיוצא בזה, הורי האב והורי האם, אם מישהו מתלבש על זה רציני על הנושא, הוא יכול להגיע.

ד"ר הלפרין: בוא נתרכז בזה,

פרופ' יוסף שנקר: לי אין בעיה שילד רצוי שידע מי הוריו, מי החומר הגנטי שלו שיוכל למצוא על מחלות שהוא לא יספר סתם אוויר, אלא זה ישנו, אין לי בעיה עם זה, אני בעד זה. לי יש בעיה אחת ואני נתתי לך דוגמא אישית שני יהודים מדברים, במקרה. וזה לא שקרה, קרה

הועדה הציבורית מקצועית לבחינת הנושא של תרומת ביציות
פרוטוקול מס' 5

ציבורי, בכל תוכנה יכולה מיד להביא את השם, ברוך השם במשרד שלנו אין לנו מספיק כוח אדם שילך לשבת, זה לא מעניין אותנו. אין את המטרה לחפש את מי שעומד מאחורי הבדיקות. אף עובד אסור לו להוציא שום חומר מהמשרד. אין חומר שיוצא מהמשרד, אבל כמו שאתה אומר, אני מתייחס לאיך שהמערכת שלנו עובדת. אנחנו מקבלים או בתי ספר וישיבות, או מי שלא הולך לבתי ספר וישיבות. יש לנו מוקדים ללקיחת דמים. אנחנו מקבלים את הכרטיס הורוד, עם השלוש מבחנות האלה. אנחנו שולחים אותם לבדיקה, או להדסה כיום או לאחד מהמרכזים הרפואיים בעולם, שבדקים את המחלות האלה, ואנחנו מקבלים תשובה לכל מספר: קרייר (נשא) או נון קרייר (לא נשא). אנחנו מזינים את זה במחשב. הזנה למחשב זה סיפור נפרד, התחלנו ללמוד פה מטעויות, בהזנה למחשב יכולים להיות הרבה טעויות. אז כל דבר שאנחנו מזינים למחשב זה מתבצע בהזנה של שני אנשים. זאת אומרת מישהו מזין למחשב את הנתונים של הכרטיס הורוד, עדיין לא רואים את זה על המחשב שום דבר. צריכה לבוא פקידה אחרת, להכנס עם קוד אחר, ולהזין את זה עוד פעם, ואם ההזנה תואמת אז זה נכנס למסך הראשי, אם ההזנה לא תואמת, יוצא דף מודפס דף, ואז מישהו אחר, שלישי, בודק מי צודק. לפעמים יש דברים קטנים. כמו כן התשובות, שאנחנו מקבלים מהמעבדה, שני אנשים צריכים להזין אותם במחשב.

פרופ' שנקר : הנבדק יודע את התשובה?

הרב אהרון אקשטיין : לא.

פרופ' שנקר : אני יכול להגיד לך על הדסה, בעוד עשרים דקות אגיד, שמה שהם עושים זה פשע. זה בניגוד לחוק של מדינת ישראל, לא יכול להיות שאתה בודק אצלי משהו, ואתה לא מודיע לי.

ד"ר הלפרין : מי שבא לבדיקה ואומר אני מבקש שתבדוק ולא תודיע לי, אז לפי החוק אין חובה להודיע לי.

הרב אהרון אקשטיין : זה התוכנית, אנחנו לא מחייבים אף בן אדם.

ד"ר לוטן : אני לא חושב שאתה צודק,

פרופ' אינסלר : בואו נשמע, לא ננסה לתקן לו,

הרב אהרון אקשטיין : לא, אני רוצה לשמוע את הנקודה, מעניין אותי לדעת.

ד"ר הלפרין : גם לפי חוק זכויות החולה אם אני חותם שאני לא רוצה לקבל מידע, אני רשאי לא לקבל מידע,

הרב אהרון אקשטיין : אם הוא חותם שהוא מסכים על זה. דרך אגב, פחדנו

מאוד בגלל שאנחנו בודקים המון בדיקות בהדסה, פחדנו מאוד שכל מיני עסקנים רפואיים ירצו לדעת את המספר הזה, ירצה לגמור את השידוך היום, מה אני אומר לו שעוד שבוע זה יהיה מוכן? הוא ילך ישלם ללבורנטית או לאיזה פרופסור שמה, תמחר את התשובות ויהיה לי תשובות. עבדנו על זה קשה מאוד איזה שלוש ארבע שנים, כך שהלבורנטיות והרופאים ידעו שאין דבר כזה להוציא משם שום חומר. ממש קנסנו אנשים. מי שנכנס שמה ואומר שהוא רוצה לדעת

הועדה הציבורית מקצועית לבחינת הנושא של תרומת ביציות פרוטוקול מס' 5

- ד"ר הלפרין:** כלומר המאגרים כאן ושם זהים פרט לפער של שבוע של עד לעדכון.
- הרב אהרון אקשטיין:** כן. וחוף מזה אם אתה שואל בחור מחוץ לארץ או בחורה מהארץ, אנחנו מפקססים כל הזמן נתונים אחד לשני.
- ד"ר הלפרין:** הנתונים של האמריקאים לא נמצאים במחשב בארץ?
- הרב אהרון אקשטיין:** נמצאים פה בארץ, אבל אנחנו לא סומכים על זה, לא סומכים, זאת אומרת צריכים לדעת במוסד במחשב -
- פרופ' אינסלר:** והם סומכים עלינו?
- הרב אקשטיין:** אנחנו לא בנויים על אמון אלא על בקרה. אתן לך דוגמא שאנחנו לא בנויים על אמון: אנחנו שולחים בדיקות, וכל תעודת משלוח של עשר דגימות יש תשע שלא ידוע לנו ואחד שידוע לנו מראש מה התוצאות שלו.
- פרופ' אינסלר:** זו בדיקת איכות, אחד לעשר זה גבוה מאוד,
- הרב אהרון אקשטיין:** זה גבוה מאוד ולדאבוננו, פה בהדסה דוקא די טוב, אבל מצאנו מעבדות בעולם באיכות גרועה ביותר.
- ד"ר הלפרין:** אתה מוכן לחזור על הנושא הזה של בדיקת איכות, מה קורה אחד לעשר?
- פרופ' אינסלר:** הם שולחים אמפולה אחת עם תוצאות ידועות ומתכים מה יקבלו.
- פרופ' שנקר:** הוא בודק את האיכות של המעבדה,
- הרב אהרון אקשטיין:** מה שאני יכול לספר לך, בארצות הברית מסרנו דגימות למעבדה מסויימת לפני עשר שנים וגילינו שהאיכות גרועה מאוד. לפני חצי שנה הם פנו לכל הנבדקים הפרטיים שלהם במשך עשר השנים האלה, כדי שיבצעו בדיקה חוזרת. אנחנו לא עבדנו איתם ברוך השם, הם מצאו הרבה טעויות, מצאנו את הטעויות של שיטות די.אן.איי.
- פרופ' שנקר:** בפרייג'ל איקס יש הרבה שגיאות, השיטות השתנו מאוד.
- ד"ר הלפרין:** תחזור בבקשה לנושא המיחשוב,
- הרב אהרון אקשטיין:** בעצם זה תוכנה שמישהו בנה,
- פרופ' אינסלר:** במיוחד בשבילכם?
- הרב אהרון אקשטיין:** כן, בשבילנו,
- פרופ' אינסלר:** על בסיס של איזה תוכנה, SAS?
- הרב אהרון אקשטיין:** לא, פרדוקס.
- פרופ' אינסלר:** פרדוקס?
- הרב אהרון אקשטיין:** כן, זה תוכנה ישנה, אנחנו עכשיו עובדים על תחנה חדשה, על פוקס פרו, היום של הווינדוס. תואמת חלונות.
- פרופ' אינסלר:** פרדוקס זה דטה בייס נוראי.
- הרב אהרון אקשטיין:** זאת אומרת ניתן להכנס לכל מקום, אני והמנהל בארצות הברית.
- עו"ד היבנר-הראל:** רק לשניכם?
- הרב אהרון אקשטיין:** רק לשנינו, כל עובד שמתקבל ברור שאנחנו נותנים לו קוד שלו, ואנחנו מציינים את זה אצלנו שבעל הקוד הזה לא יכול

הועדה הציבורית מקצועית לבחינת הנושא של תרומת ביציות פרוטוקול מס' 5

עו"ד היבנר-הראל: ובחוץ לארץ? הרי הוא עובד גם שם.
הרב אהרון אקשטיין: אם אתם מעוניינים לדעת אני יכול לספר לכם סיפור - היתה לנו סערה ציבורית באירופה, מכיוון שאנחנו פסלנו איזה רופא שלא יוכל לעשות בשבילנו את הבדיקות. זה היה בבליגיה. ראינו פעם שהוא החליף מספר במספר, עוד פעם, תפסנו את זה בגלל הביקורת, אמרנו לו, דוקטור, אתה לא בשבילנו. עם כל הכבוד לך, אני לא יכול לעבוד איתך. אז הוא הלך לרבנים, הוא התחיל לפרסם שהוא עושה בדיקות, בבליגיה אפשר לעשות את זה בחינם, למה צריך לשלם מאה דולר בשביל בדיקה, עושה את זה בחינם. אז מה קרה? פתאום אנחנו ראינו שבכל הפניות שהגיעו מבליגיה צד אחד נושא!

עו"ד היבנר הראל: מבליגיה יש להם את המחלה?
ד"ר הלפרין: אלה שלא נשאים קיבלו תשובה ממנו שהם לא נשאים, אלה שהם נשאים אבל רוצים להתחתן, אז הם לא סיפרו שהם נשאים, הלכו להבדק בתקווה שבת הזוג לא תהיה נשאית, ואז הם יקבלו הכשר מדור ישרים

ד"ר חנה קטן: זה היה דרך לעקוף את הרופא הזה,
הרב אהרון אקשטיין: ראינו שיש המון נשאים, פתאום השתנתה הנשאות? זה לא יתכן. אז התחלנו לברר.

אספר גם סיפור קצר שהיה בארצות הברית. אמרו לזוג אחד אתם לא מתאימים, מבחינת CF. הוא לא רצה להאמין למערכת דור ישרים. זכותו לא להאמין, והוא הלך להבדק באופן פרטי. הלך לאיזה רופא, יצא שהוא נושא מוטציה אחת, והיא נשאית מוטציה אחרת, הרופא לא הבין הרבה בגנטיקה, לדאבוננו יש הרבה רופאים שלא יודעים, והוא אמר להם: זה לא נכון, אתם יכולים להתחתן, אין שום בעיה. המזל היתה שהאמא של הבחור התקשרה לדור ישרים בצעקה גדולה, איך אתם מוסרים "לא מתאים"? בדקנו אצל רופא ואמר לנו שזה מתאים! אז המנהל ביקש שהרופא ההוא יעביר בכתב. שהוא יגיד שמותר, שיעביר את הנתונים בכתב. מה התברר? מתי שהוא התחיל לרשום, אז האמא ישבה לידו, והיא ראתה בפרוש שכתוב שמה - הבחור נושא למוטציה 1282, והיא נשאית ל- מוטציה אחרת של אותו גן.

פרופ' שנקר: עזוב אותי רפואה, לא מעניין אותי רפואה עכשיו. אני רק אומר דבר כזה, אתה מודיע כמו שאנחנו נשאל, יכולה להתחתן לא יכולה להתחתן. עכשיו אתה מודיע לי לא יכול להתחתן, אני כבר יודע שמשחו אצלי לא בסדר. אבל אני גם יודע ואני הולך לבדוק, טיי זקס למשל לא חשוב כרגע מה, או איזה שהיא בדיקה גנטית כלפי ההורים שלי, לא משנה מה, סוג דם אפילו. בדקתי, אני לא בסדר אבל לצרכים שלך אני כבר יודע שמשפחת וייס נישט גוט במשפוחה, השידוך צריך לרדת. כי הבת שלו נושאת גם טי זקס או השד יודע איזה שהוא דבר אחר, אז אני כבר דפוק, זה בסדר. אבל עכשיו אני יודע שגם משפחת וייס זה לא מציאה גדולה.

הועדה הציבורית מקצועית לבחינת הנושא של תרומת ביציות פרוטוקול מס' 5

מוטציות. או שאם זה ספרדי, אז אתה לא יכול לדעת, או מכסימום אתה עושה לויקוציטים.

פרופ' שנקר: מה קורה עם מרוקאים, אתה יודע שחלק מהמרוקאים זה רומנים. אתה יודע למה, זה די מעניין. שיבא התחיל להתעסק בזה. אתה יודע למה הם נושאים חלקים של דם אשכנזי? כי בפרוגרומים במאה ה-17 היתה נדידה של רומנים למרוקו, ואחרי ערבובים וענינים כמו דרום אפריקה, מה זה דרום אפריקה, זה אנשי ליטא. לכן כשמדברים אצלנו אשכנזים ספרדים, זה כבר חסר משמעות.

הרב אהרון אקשטיין: מה שאנחנו עושים היום אצל ספרדים, מי שמגיע אצלנו ספרדי, אז אנחנו מפנים אותו גם לסרום, זה הדבר הראשון וגם בCF אנחנו שולחים אותו ל-86 מוטציות, במקום חמש מוטציות, בלי התחייבות, זאת אומרת אנחנו עושים, יש לנו אפשרות היום לבדוק 86 מוטציות באופן די סביר, אז אנחנו בודקים אותן.

פרופ' שנקר: הכל זה במאה דולר?

הרב אהרון אקשטיין: כן,

ד"ר הלפרין: זה מסובסד, זה מחיר זול, זה מכסה את עלות המערכת, את עלות הבדיקות, את עלות האנונימיות.

פרופ' אינסלר: דרך אגב מותר לשאול, אתה יכול לא לענות, אתם באמת מחזיקים את עצמכם, או שאתם צריכים לקבל תוספת כסף? כי זה לא מספיק.

הרב אהרון אקשטיין: בשנים הראשונים רייך תמך בנו,

ד"ר הלפרין: שמענו שהסבסוד בעיקרו הוא מתרומות,

הרב אהרון אקשטיין: כן, מנסים לקבל -

הרב בורשטיין: מה בין בדיקת טיי זקס של דור ישרים לשל משרד הבריאות?

הרב אהרון אקשטיין: שאנחנו בודקים גם מוטציה, לעומת משרד הבריאות שלא בודק מוטציה.

הרב בורשטיין: ואנשים יודעים את זה?

הרב אהרון אקשטיין: כן,

הרב בורשטיין: וזה דבר נפוץ, לא נפוץ?

הרב אהרון אקשטיין: מהמחקר שלנו, שפרופ' גדעון בר רשם את זה בשבילנו, שאנחנו עשינו את זה ביחד איתו, מצאנו חמש עשרה דגימות שיצא

בדרום נגטיב, ומצאנו על זה אחרי זה מוטציות.

הרב בורשטיין: ולמה לא מבקשים ממשרד הבריאות לעשות את זה?

הרב אהרון אקשטיין: מוטציות זה דבר מאוד יקר. אתן לך דוגמא: סרום, העלות המכסימלית שזה יכול לעלות מעבדתית, עשרה דולר. לעומת

DNA שיעלה לו שישים שבעים דולר במעבדה.

ד"ר הלפרין: זה מחיר של כמויות גדולות,

הרב אהרון אקשטיין: אז כמוכן שמשד הבריאות לא יכול לממן את השבעים דולר, הוא עושה בדיקת סרום. עד שלא פותחה בדיקת DNA זו היתה הבדיקה הכי טובה. במידה מסוימת עכשיו אנחנו יכולים, זאת אומרת

הועדה הציבורית מקצועית לבחינת הנושא של תרומת ביציות פרוטוקול מס' 5

מישהו שהוא מאומץ, אז מתחילים לטרטר אותו ממקום למקום והוא סובל. אמרתי שאינני מאמין שדבר כזה נכון במאה ה-20, מכיוון שמערכת המיחשוב אמורה לתת את האינפורמציה הבסיסית לוודא שאין בעיה בנישואים שלהם ללא צורך בטרטור. לשם ברור הנושא הזה יחד עם ברור הדרכים שבהם ניתן למנוע נישואים של אח ואחות, בלי לפגוע בפרטיות ובלי לוודא שאינפורמציה על היות פלוני או אלמוני צאצא של תרומת ביצית או של פעולה חריגה אחרת, תדלוף מעבר לאותה מערכת סגורה - בשביל שני הדברים הללו הזמנו את הרב אלי בן דהן מנכ"ל בתי הדין הרבניים בישראל. הרב בן דהן הוא בעצם האדם שיכול לתת לנו את הנתונים המעודכנים על מה שקורה.

הרב אלי בן דהן: אתחיל אולי בכמה מילות רקע איך פועלת היום המערכת שנקראת מערכת מרשם הנישואין. אומר איך היא פועלת היום, כי לפני כחמש שנים חל שינוי, כאשר השר שמעון שטרית היה שר הדתות. בהתייעצות עם הרב בקשי דורון שהיה אז נשיא בית הדין הרבני הגדול, החליטו לשנות את המבנה של מערך רישום מעוכבי הנישואין. אספר איך שזה היום, לא חשוב מה היה אז.

המערכת בנויה בצורה כזאת, שכאשר ניתן פסק דין מבית דין רבני, על היותו של מישהו מעוכב נישואין, פסק הדין הזה מועבר אלינו להנהלת בתי הדין הרבניים, באופן ישיר מועבר אלי לשם ביצוע פעולת עיכוב הנישואין. אותו דבר אם ניתן פסק דין שבו בית הדין החליט להתיר מישהו שהיה מעוכב נישואין בעבר, פסק הדין עצמו נשלח אלינו.

עכשיו מה אנחנו עושים? אנחנו פילחנו וחילקנו את כל מעוכבי הנישואין לדרגות שונות. יש דרגות של אלו שהם איסור דאורייתא, יש רק איסורים דרבני, ויש דרגות גם באיסורי דאורייתא -

פרופ' שנקר: תן לנו פרוש, שנלמד משהו. שנרחיב את ההשכלה תפרש לנו.

הרב אלי בן דהן: גם באיסור דאורייתא יש הבדלים בין איסורי כרת, לבין איסורי לאו. או בלשון העממית שאנחנו נבין, יש המושג הבעייתי שכולנו מכירים אותו של ממזרות, שזו הבעיה החמורה ביותר. עכשיו גם בממזרות עצמה, יש ממזר ודאי, ויש ממזר ספק,

פרופ' שנקר: איך זה מוגדר?

הרב אלי בן דהן: מוגדר על פי פסק הדין של בית הדין הרבני,

פרופ' שנקר: אבל מה מקובל, פסק דין עובד לפי משהו,

הרב אלי בן דהן: כאשר יש ודאות ברורה, מוחלטת, לבית הדין, שהילד הזה הוא ילד ממזר, אז בית הדין כותב שהוא ממזר ודאי. יש מקרים שבהם בית הדין חושב שרק ספק ממזר -

ד"ר הלפרין: ומן התורה ספק ממזר מותר,

הרב אלי בן דהן: נכון,

ד"ר הלפרין: ובדברי חכמים יש החמרה -

הועדה הציבורית מקצועית לבחינת הנושא של תרומת ביציות פרוטוקול מס' 5

הכל. אם יש בעיה, אז הם מבררים ובודקים מהי סיבת המניעה. בדרך כלל מבקשים לעיין בפסק הדין עצמו, ואם יש אפשרות לנסות לשקול ולראות אם יש מקום להתיר אותו. אנחנו שולחים אותו לבית הדין באזור מגוריו ואומרים לבית הדין הנה זה פסק הדין שניתן לפני חמש עשרה שנה, עשרים שנה, זה המצב, תבדקו אם יש מקום לשקול ולראות לשנות את פסק הדין.

ד"ר הלפרין: האם יש מקרים שבאמת הדיון המחודש מתיר?

הרב אלי בן דהן: בודאי. לא שיש מקרים, בחלק גדול מאוד מהמקרים מתירים. ברוב המקרים מתירים אותו. עכשיו אומר יותר מזה: לאחר שסידרנו את הרשימה ועדכנו אותה, ניפינו, אלפי שמות מתוך הרשימה. אנחנו גם עושים פעולות יזומות מטעמנו. זאת אומרת אנחנו לוקחים את הקטגוריות הבעיתיות ומעבירים אותם לבתי דין באופן יזום עוד לפני שאדם עצמו הגיע לרישום, כדי שכבר בית הדין יתחיל לדון בעניינו. **פרופ' אינסלר:** פסקי דין של בתי משפט לא רבניים, הם נכס ציבורי, זאת אומרת אין סודיות בפסקי דין. אתם מקבלים את פסקי הדין וכל עבודת מיחשוב שלכם זה אחר כך על פסקי הדין האלה.

הרב אלי בן דהן: של בתי הדין הרבניים,

פרופ' אינסלר: נכון, זה סודי?

הרב אלי בן דהן: באופן עקרוני כן,

פרופ' אינסלר: מה זה באופן עקרוני? חוקי?

הרב אלי בן דהן: יש חסיון על פי פסק הדין, צנעת הפרט, פסק הדין איננו יוצא החוצה. יותר מזה, אני לא יודע אם אתה יודע, אך גם עצם הדיונים בבתי הדין הרבניים, גם הם סגורים לקהל. כאשר לפני ארבע שנים הוקמו בתי המשפט למשפחה, שגם הם עוסקים בדיני משפחה, הם אימצו את מה שנעשה בבתי הדין הרבניים, וגם שם הדיונים סגורים. אין כניסה לקהל לדיונים הן בבית המשפט לענייני משפחה, והן בבית הדין הרבני. כניסה לקהל איננה מותרת. אולי עוד משפט, פסקי הדין עצמם, אם הם פסקי דין עקרוניים, יש 19 כרכים שבהם פסקי הדין הרבניים מפורסמים, כמובן בלי השמות.

ד"ר הלפרין: כמו בבג"ץ,

עו"ד היבנר-הראל: לא כמו בכל בג"ץ. כמו בכל תיקי האימוץ שם זה פלוני נגד, פלוני. אין שמות, בכלל, בתיקי האימוץ אין שמות ויש פלוני.

השאלה שלי אחרת, אני מבינה שבאיזה מקום אני מרגישה שאו אנחנו מתחילים פה מתחנה סופית, או אנחנו מתחילים מתחנה ראשונה, למה כוונתי לומר, אתם מקבלים מבתי הדין הרבניים את כל פסקי הדין בכלל, ובין השאר -

הרב אלי בן דהן: לא, לא, רק לגבי -

עו"ד היבנר-הראל: רק לגבי מעמד הילד, הילוד או משהו כזה.

הרב אלי בן דהן: נכון. גם אנשים מבוגרים.

ד"ר הלפרין: רק פסקי דין שיש בהם קביעת מעמד של אדם.

עו"ד היבנר-הראל: מעמד אישי של אדם.

הועדה הציבורית מקצועית לבחינת הנושא של תרומת ביציות פרוטוקול מס' 5

הרב אלי בן דהן : לא. אני אסביר. זה תהליך פשוט ביותר. רושם נישואים בבאר שבע לוקח טופס ממלא את שמות שני בני הזוג, שולח את זה למחלקה במשרד הדתות, מקבל תשובה האם רשאים או לא רשאים, זה הכל.

ד"ר הלפרין : מה מספר הנישואים בשנה?

הרב אלי בן דהן : כשלושים אלף,

ד"ר הלפרין : זה נוגע גם למה שדיברנו קודם. מה מספר המקרים בשנה שמגיעים כלא מתאימים? שמקבלים תשובה שיש עיכוב?

הרב אלי בן דהן : אולי חמישה.

ד"ר הלפרין : זה אחד לששת אלפים.

ד"ר לוטן : למה בכלל מגיעים לפסקי דין, למה המקרים שמגיעים לשמה, על איזה רקע בכלל יש פסקי דין ראשוניים?

הרב אלי בן דהן : שני בני זוג באים להתגרש בבית הדין הרבני, ובמסגרת הגרושין מתדיינים על הרבה דברים, על הבית ועל המכונית ועל הכלב, ועל כל מה שאתה רוצה. בין היתר אומר האבא רק רגע, אני אחרי הגרושין צריך לשלם מזונות, יש שלושה ילדים נכון, אבל הילד השלישי הוא לא ממני, כי אני כבר ארבע שנים לא גר איתה, אז איך היא ילדה ילד? דעו לכם שהילד השלישי הזה שהוא בן שנתיים, הוא לא ממני, אני הייתי ארבע שנים בבית סוהר. אז מה עושים? בית הדין לא פונה בכל דיון ואומר חבר'ה, תגידו יש לכם ילדים פסולים? יש לכם בעיות, או אתם בעייתיים? בודאי שלא. אבל הדבר עולה מעצם הדיונים, שבני זוג הרי מתדיינים.

פרופ' אינסלר : מה קורה במקרה של הדוגמא שנתת, בגרושין ה"אבא" הזה אומר אני בכלל לא אבא.

הרב אלי בן דהן : אז בית הדין מתחיל לבדוק. מבררים האם למשל נניח אם הוא היה אסיר, האם היו לו חופשות או לא היו לו חופשות.

פרופ' אינסלר : ואם היו לו חופשות?

הרב אלי בן דהן : אז יש כללים בהלכה, אני לא רוצה להכנס פה, יש כללים - **ד"ר הלפרין :** בשביל להגדיר אותו לממזר צריך הוכחות חזקות הרבה יותר מאשר בשביל להרשיע אדם בבית המשפט.

הרב בורשטיין : אשה שאומרת בגדתי בבעלי, לא נאמנת,

הרב אלי בן דהן : יותר מזה, אם אשה תגיד הילד הזה הוא לא שלי, גם לזה לא מאמינים.

ד"ר לוטן : למה אני שואל את זה, בגלל שאחת הבעיות בועדות הפסקת הריון, שנשים רושמות מצהירות שהילד לא מבעלה, ואנחנו הנחינו את

העובדות הסוציאליות להסביר להם זה יכול להיות משמעות, אם אי פעם יגיע לבית משפט -

הרב אלי בן דהן : זה לא נכון,

ד"ר לוטן : יכולים לדרוש את התיק,

פרופ' אינסלר : אשה שאומרת אני בגדתי בבעלי -

עו"ד היבנר-הראל : צריך דבר מה נוסף,

הועדה הציבורית מקצועית לבחינת הנושא של תרומת ביציות פרוטוקול מס' 5

בניגוד למה שקיים במערכת המשפט האזרחית, בבתי הדין הרבניים בפרט, ובהלכה היהודית בכלל, אין מושג של "סופיות הדיון". כל דיון יכול להפתח מחדש. אין מושג כזה של דיון הסתיים וגמרנו. ולכן גם אם דיון התקיים לפני עשרים שנה או שלושים שנה, אפשר לפתוח אותו מחדש, אפשר לבקש לקיים עוד דיון, אפשר להגיש ערעור. זאת אומרת אין דבר כזה שהתיק הזה נגמר סופית. היו בשנים האחרונות, מאז שאני מטפל בנושא הזה, הרבה הרבה מקרים שבהם אנשים היו מעוכבים, ובסופו של דבר נמצאה דרך והם הותרו.

פרופ' שנקר: מותר להם ללכת לבג"ץ.

הרב אלי בן דהן: על מה ילכו לבג"ץ, מה בג"ץ יעשה?

פרופ' שנקר: הבג"ץ לפי חוק יסוד של מדינת ישראל - יש לו זכות, נדמה לי רק בג"ץ או עליון, יש לו זכות מעבר לפסק של בית הדין הרבני.

הרב בן דהן: אבל מה יעשה בג"ץ? יגיד שהוא לא מעוכב נישואין שהוא מותר? ד"ר הלפרין: כאשר בית הדין הרבני פועל בהתאם לסמכותו בחוק דיני נישואין וגירושין, הבג"ץ לא יכול להתערב. בג"ץ מתערב כאשר לדעתו בית הדין הרבני חרג מסמכותו, והוא יכול לפעמים גם לצמצם את סמכותו ולומר שהוא חרג מסמכותו. אבל פה אנחנו מדברים על coren על הגרעין של דיני נישואין וגירושין, בג"ץ לא יכול להגיד רק רגע, אני עכשיו מחליט שפלוני שאימו קיימה יחסים עם גבר זר בשעה שבעלה היה בסיביר, להגיד שהוא לא ממזר, כאן בג"ץ לא יכול להתערב מפני שזה לא בסמכותו.

פרופ' שנקר: יכול להיות שהוא לא יכול לפסוק,

עו"ד היבנר-הראל: הוא לא יתערב, זה לא מסמכותו בכלל,

הרב אלי בן דהן: מה שבג"ץ יעשה, אם תהיה אליו פנייה, הוא ימליץ לאדם תיגש לבית הדין הרבני הגדול.

ד"ר לוטן: שמירת מערכת המיחשוב, זה מעניין אותנו, שלא כל אחד יכול להכנס

הרב אלי בן דהן: אף אחד לא יכול להכנס,

ד"ר לוטן: אין אף אחד, חדרו לפנטגון, אל תגיד אף אחד.

הרב אלי בן דהן: אנחנו לא פתוחים לאינטרנט כמו הפנטגון.

הרב בורשטיין: כמה אנשים יושבים במשרד הדתות שיכולים להקליד -

הרב אלי בן דהן: להקליד אף אחד לא יכול,

הרב בורשטיין: לברר,

הרב אלי בן דהן: לברר - שלושה אנשים.

ד"ר הלפרין: בכל מדינת ישראל חוץ ממך יש רק שלושה אנשים שיכולים לראות

אם יש התאמה בין בני הזוג?

הרב אלי בן דהן: אני רוצה להסביר יותר מזה, הם גם לא יכולים לדעת מי כן

ומי לא, נגיד היום סתם, אין מקרה קונקרטי שעומד לפניכם, הם

ירצו לבוא ולהגיד האם ישאלו אותם, האם האדם הזה נמצא ברשימה

או לא, הם לא יכולים. הם יכולים רק אם הם מקבלים שם להגיד

הועדה הציבורית מקצועית לבחינת הנושא של תרומת ביציות פרוטוקול מס' 5

ד"ר הלפרין: כדאי לשים דברים בפרופורציה. את פסקי הדין של מעוכבי חיתון, פחות ידיים ופחות עיניים רואים מאשר פסקי דין בנושאים החסויים ביותר של השב"כ.

הרב אלי בן דהן: אין לי ספק בכך.
ד"ר הלפרין: וגם לגבי פסקי דין בנושאים חסויים של השב"כ, נדיר ביותר, אפשר לספור על יד את המקרים שהיו דליפות. שלא לדבר על פסקי הדין הרבניים הללו שעד היום הם לא דלפו מעולם. זה נכון, שלנו כאזרחים יש פוביה מפני מערכת המשפטית הרבנית "הנוראית והחשוכה", כך שמבחינה זאת אני חושב שאנחנו צריכים לדבר על evidence based medicine על רפואה שמבוססת על הוכחות, גם בפרטים הללו, ולא להסתמך על מה שקראנו בסיפורי עלילה בדיוניים.

פרופ' שנקר: זה לא אפס אפס שבע, זה קורה היום,
ד"ר הלפרין: אני רוצה להגיד שוב, עד היום אני לא מכיר פסקי דין שבנושאים חסויים למדינה שדלפו, אלא אם כן פוליטיקאי החליט שהוא רוצה לדווח עליהם-

פרופ' שנקר: הנה, הגעת למסקנה,
ד"ר הלפרין: וההבדל הוא שגם לגבי פוליטיקאים הגישה לפסקי דין רבניים היא חסויה, בניגוד למה שקורה בנושאים הבטחוניים שלא תמיד חסויים בפני פוליטיקאים. עובדה, עד היום לא דלף מבתי הדין אף פסק חסוי.

פרופ' שנקר: מאיפה אתה יודע?
הרב אלי בן דהן: עובדה, שהיית יודע אם היה דולף.
פרופ' שנקר: אני אגיד לך למה, כי כל זמן שאין לזה ענין, הלא מה איכפת לי שאדון מזרחי מדימונה לא יכול להתחתן עם גברת X. כאשר אין ענין זה לא חשוב.

ד"ר הלפרין: ניתן להניח שברשימה גם שמות שהענין החברתי-ציבורי בהן יכול להיות לא קטן. שמעת את זה גם קודם, ואף על פי כן זה לא מודלף. במלים אחרים המערכת הזו היא לא פחות בטוחה מהמערכת המשפטית, השומרת על סודיות פסקי דין כשנדרש.

עו"ד היבנר-הראל: אני רוצה לאמר לך בענין הזה שתי הערות, האחד זה נדמה לי, אולי אני מפליגה בדמיון, שחלק מאותם ידיעות ששייכות לסודות המדינה, יש למישהו אינטרס לפעמים שאנחנו לא יודעים להוציא אותו ולכן זה יכול להתגלץ החוצה יותר, כאשר בנושאים האלה יש יותר ויותר אינטרס לשמור את זה יותר ויותר בסוד, זו הערה כללית.

ד"ר הלפרין: בודאי.

הרב אלי בן דהן: אפילו אנשים רעים - פה לא נוגעים.
עו"ד היבנר-הראל: הרשע עד לפה לא מגיע, בעוד שפה יש עוד איזה אחריות ציבורית, ופה בנושא הבטחוני יש לפעמים יד מכוונת שלא כולם תמיד מודעים לה, שכן היתה מעונינת שדברים יצאו החוצה מסיבות כאלה ואחרות, שרק בעוד חמש שנים יבינו למה זה הודלף חמש שנים קודם. אבל זה באופן מאוד כללי.

הועדה הציבורית מקצועית לבחינת הנושא של תרומת ביציות
פרוטוקול מס' 5

מתעלמים במכוון מהעובדה שאם אני פתחתי לו, למה לא פתחתי לך.
זאת אומרת שאני זה לא רק טובת הילד. זה נכון, אבל פה נכנס עוד
אלמנט וזה הרב בן דהן. מה לך להסתכל לי בתיק? אז לכן אני דוקא
פה הייתי רוצה לשמוע ממך איזה שהיא ראייה על הדבר שלשמו
התכנסנו פה.

הרב אלי בן דהן: אני מסכים, יש פה באמת התלבטות לא קטנה, אבל אני חושב
שאתם לפחות כפי שאנחנו נמצאים היום במציאות הנוכחית שבה
רישום הנישואין נעשה על פי ההלכה, אין לי ספק שיש צורך בבדיקה
של הדברים הללו.

עו"ד היבנר-הראל: אח ואחיות אצלך זה עריות? זה לא ממזרים?

הרב אלי בן דהן: בודאי,

עו"ד היבנר-הראל: מה הדין?

הרב אלי בן דהן: זה אותו דבר, אבל אני רוצה להסביר. אנחנו היום מדברים על
כך שבאים שני אנשים להתחתן, באים לאילת (אני אמרתי באר שבע
כי אני באר שבעי) באים לבאר שבע להתחתן. אז רושם הנישואים
בבאר שבע צריך להגיד לכם תראו, אתם לא יודעים, אבל אתם אח
ואחות. אגב אני רוצה לספר לכם סיפור, היה מקרה דומה לפני כשנה
וחצי בטבריה. היה מקרה בטבריה שאח ואחות באו להתחתן. מה
פרוש אח ואחות? הם היו אח ואחות רק מהאבא ולא מהאמא, והם לא
ידעו את זה. האבא התחתן עם אשה, נולד ילד, אחר כך עזב את
האמא הזאת, הלך למקום אחר, התחתן עם אשה אחרת ונולדה לו בת,
וכעבור כמה שנים באו להתחתן יחד, רושם הנישואים במסגרת
הברורים שלו גילה להם חבריה, אתם אח ואחות.

מה שאני רוצה לאמר, שיש חשיבות גדולה מאוד לברור הדבר הזה,
כדי למנוע נישואין כאלה. עכשיו אני חושב, אני לא הייתי נותן לכל
רושם נישואים בכל מקום שהוא, יש קרוב למאה חמישים רושמי
נישואים בארץ, שלכל אחד מהם תהיה גישה למאגר הנתונים. גם
בטכנולוגיה הכי חדישה בעולם. אני כן מסכים שהטכנולוגיה תעשה
שלא יצטרכו להעביר מכתב, או אפילו פקס, ישלחו אי מייל, ישלחו
איזה שהיא שאילתא אלקטרונית. אבל שהוא יוכל להכנס למאגר -
אני לא הייתי רוצה. כי בסופו של דבר אנחנו חייבים לצמצם את
אפשרות הדליפה כמה שיותר. ואם יש מאה חמישים נקודות קצה,
אפשרות הדליפה היא הרבה יותר גדולה מאשר נקודת קצה אחת
בלבד. אני יכול להגיד שכמעט כל כמה זמן מופעלים עלי לחצים
מרושם הנישואים של תל אביב. אומר, תשמע אצלי נרשמים אלפים,
אתה מבלבל לי במוח, כל פעם אני צריך לשלוח מכתב, תן לי את זה,
את האפשרות, מה איכפת לך. אני לא הגורם המחליט היחיד,
הרבנים הראשיים בסופו של דבר הם המחליטים, אבל אני ממליץ כל
הזמן לא לפתוח את זה.

ד"ר הלפרין: כלומר אתה ממליץ שאם יוקם מאגר כזה, אז המאגר יהיה גם כן
רק במקום אחד,

הועדה הציבורית מקצועית לבחינת הנושא של תרומת ביציות פרוטוקול מס' 5

אבל אפשר לאט לאט כבר היום להתחיל לבדוק באותם תיקים עוד לפני שהם מגיעים. מכל מיני סיבות לצערי הרב זה לא יצא לפועל.

עו"ד היבנר-הראל: מה עם האימוץ הבין ארצי?
הרב אלי בן דהן: במידה מסוימת דוקא זה יותר קל, למה זה יותר קל? כי בדרך כלל זה נוכרים, ולכן -

עו"ד היבנר-הראל: אז אין לך ממזרות אבל יש לך יהדות,
הרב אלי בן דהן: אגיד יותר מזה, חלק גדול מהמאמצים מעוניינים בגיורו של הילד המאומץ ויש היום בית דין מיוחד שעוסק בתחום הזה וחלקם הגדול של הילדים המאומצים מתגייר.

ד"ר לוטן: בהרבה מאוד מהילדים המאומצים האב לא ידוע. נערות או נשים לא נשואות שבדרך כלל לא יודעים מי האב או שלא רוצות להגיד מי האב.

ד"ר הלפרין: אחרי מלחמת העולם השנייה, הגיעו אלפי ילדים שלא ידעו מי היו הוריהם. יש כללים בהלכה להתמודד עם מצב כזה. כאשר דנים על אי ידיעה. קודם כל כשניתן לדעת - צריך לדעת. אך מראש אנחנו צריכים לדאוג שלא ליצור מלכתחילה צאצאים שלא יודעים מי ההורים. כאשר שמת לב לגישה המקלה של ההלכה בדיני משפחה, שהיא גישה מאוד מקילה אם תשווה אותה לגישה האירופאית הקפדנית, גם הרומית וגם הקונטיננטלית כלומר הגרמנית. שם קיים הנושא של בסטרד, שמשמעותו איננה דומה לממזרות ההלכתית. אלא בסטרד פירושו ילד לא חוקי - לא מוכר, מצב שאינו קיים במשפט העברי. בסופו של דבר הדרישות של המשפט העברי בתחומים הללו אומצו במערכות משפט זרות שחשבו על טובת הילד. חוק האימוץ שלנו נחקק בתש"כ 1960. אז היינו אחת משלוש מדינות נאורות בעולם שדרשו רישום ואפשרות שימור הזהות ומתן אפשרות לילד להגיע אליו בהגיעו לבגרות בתנאים אלה או אחרים. אז היינו ראשונים, היום אין מדינה נאורה בעולם שלא מקבלת את העיקרון הזה. רק במדינות חשוכות עדיין קיים פטרנליזם המונע מצאצא לדעת מי הוריו הביולוגיים. כך שהכיוון שלנו פה הוא בעצם אותו קו לגבי רישום של תרומת ביציות.

פרופ' שנקר: אותנו מעניין מבחינת רופאים, רק עניין אח ואחות, כי בני דודים זה כבר די מסובך, יש בעיה גנטית, אבל אח ואחות זה מעניין אותנו, כי הבעיות הם בהרבה יותר קשות גם רפואיות וגם לא רפואיות. בשביל מה אני צריך את כל הסיפור הזה, בשביל לבדוק אם אני יכול להגדיר מראש מה שקורה בטבע. כשבדקים ילדים שנולדים בבית היולדות מתברר שבערך מבין שלושה עד חמישה אחוז הם לא מההורים, בלי לעשות גנטיקה סופר, כשאתה בודק בטבע, הטבע הישראלי לא שונה מטבע של השאר,

ד"ר הלפרין: "לא מההורים" זה לא מהאבא, או לא מהאמא?
פרופ' שנקר: ברוב המקרים זה לא מהאבא. תמיד אני שואל את עצמי, אני רוצה לעשות משהו מעשי, סתם תאורטי זה לא, בטבע באוכלוסיות

הועדה הציבורית מקצועית לבחינת הנושא של תרומת ביציות פרוטוקול מס' 5

סיבה למנוע, איך הגדיר את זה פרופ' אינסלר, אם מישחו רוצה, אתה לא זכאי למנוע ממנו. הוא רוצה והיא מסכימה, אתה לא זכאי למנוע מהם את הגישה או את הידע.

פרופ' שנקר: אתה לא תוכל להגיד לה ממי הביצית.
ד"ר הלפרין: אם המאגר הזה היה קיים, ואם גם היא תרצה -

פרופ' שנקר: וגם הוא ירצה,
ד"ר הלפרין: ואז ניתן יהיה בעתיד למצוא דרך, אם המאגר לא בבית החולים שם משמידים אותו, אלא מאגר מרכזי מובטח ושמור. דבר שני, רושם נישואים או מנהל בתי הדין הרבניים יוכל לוודא שאין פה נישואים של אח ואחות.

פרופ' שנקר: אבל בשביל מה שהוא יוודא, הוא הולך לוודא בכל פעם!
ד"ר הלפרין: אנחנו הולכים עכשיו להגביר את הסיכויים לדברים מסוכנים כאלה, אנחנו הולכים להגביר את מצאי הביציות. אנחנו לא מטפלים בנושא המיטות. כבר קבע בית המשפט העליון, שהעובדה שדברים שליליים נעשים במקום אחד, איננה עילה לעשות דברים שליליים נוספים במקום אחר. לכן אנחנו מדברים כרגע על זכות יסוד שמחייבת מאגר מרכזי. אחר כך דיברנו על מי יהיה רשאי לפנות למאגר ולשם מה. מבחינת זכויות הילד, הילד היה צריך להיות רשאי כשלעצמו לפנות למאגר וללמוד מי אימו. אבל בגלל זכות פרטיות של אחרים, שיש ויכוח אם בכלל ועד כמה יש להן עדיפות על זכות הילד - בית המשפט קבע שהן לא עדיפות על זכויות הילד - אבל אנחנו בשלב זה רוצים להניח שזה אולי מצדיק העדר גישה חופשית, לכן כפשרה הלכנו לפתרון של מאגר רישום מרכזי מובטח ושמור, עם זכויות גישה מוגבלות.

פרופ' שנקר: למה הבאת את האיש, להכיר אותו וגם מפני שאתה רוצה ללמוד משהו ממנו, אז אני אומר אני לא צריך על זה שהוא - מתחיל לחפש באוכלוסיות -

ד"ר הלפרין: הבאנו את האיש לא לצורך דיון מחדש בנושא של שבוע שעבר, אלא כדי ללמוד איך מערכת מאוד מאוד רגישה מסוגלת לעבוד עם מיחשוב. לשמוע את דעתו. בנוסף על הנתונים הוא גם חידש לנו, בין היתר בכך שהוא המליץ שלא כל רושם נישואים יוכל לבצע את השאילתא הזאת, אלא רק במקום אחד, על מנת להקטין את אפשרות הדליפה. פה יש בסופו של דבר אינטרס לזוג לא להתחתן כשהוא אח ואחות גנטית.

פרופ' שנקר: לכל זוג בחיים יש את האינטרס הזה,
ד"ר הלפרין: ראינו שגם במצבים יותר קשים מזה, ניתן לשמור על סודיות. שמענו את הדברים ולמדנו.

את הדיון העקרוני בו עסקנו בשבוע שעבר נמשיך על מנת לאפשר לך להביע את דעתך ולמירה אם גם היא תרצה להביע את דעתה.

הועדה הציבורית מקצועית לבחינת הנושא של תרומת ביציות פרוטוקול מס' 5

נספח א'

**העקרונות הרפואיים מתוך נייר עמדה מס' 18 של ועדת הקונצנזוס של האגודה
הישראלית למיילדות וגינקולוגיה בנושא של תרומת ביציות**

דברי הסבר

תרומת ביציות היא טיפול רפואי מקובל מזה שנים, לאי פוריות בארץ ובעולם, בהוריות
הבאות:

- נשים עם כשל שחלתי, חסר שחלות או רזרבה שחלתית מופחתת. (תגובה שחלתית ירודה).
- נשים שבאופן קבוע יוצרות ביציות ו/או עוברים באיכות דלה.
- נשים שנכשלו בניסיונות חוזרים לחרות בטיפולי הפריה חוץ גופית
- נשים נשאות לפגם גנטי משמעותי
- נשים מעל גיל 45.

תרומת ביציות מאישה מצריכה השריית ביוץ ושאיבת ביציות הכרוכה באי נוחות ובסיכון
מסוים לתורמת.
נטילת ביצית תעשה רק למטרה של הפריה חוץ גופית לשם השגת הריון.

הגדרות

תורמת: אישה המסכימה לתרומת ביציות לזולתה
נתרמת: מטופלת הזקוקה לתרומת ביציות לשם השגת הריון. (באחת מההוריות שלעיל).

"תורמת שנמצאת בטיפול (IVF)": תורמת המטופלת בעצמה בהפריה חוץ גופית.
"תורמת שאינה נמצאת בטיפול (IVF)": תורמת שאינה זקוקה לטיפול הפריה חוץ גופית,
ומוכנה לתרום מביציותיה לאחרת.

תנאים לקבלת נתרמת לטיפול

אין הוראת נגד מוחלטת להריון.

מי תוכל לתרום ביציות

1. נשים העוברות הפריה חוץ גופית עבור עצמן ומוכנות לתרום חלק מהביציות
2. נשים שאינן זקוקות לטיפולי פוריות ועונות לקריטריונים של תרומת ביציות (ראה להלן).

גיל התורמת לא יעלה על 35 שנים, גיל תורמת שאינה מטופלת בהפריה חוץ גופית לא יהיה
מתחת ל 20.

מדינת ישראל

נשיא בית הדין הרבני הגדול

היועץ המשפטי לממשלה

ירושלים, י"ז טבת, תשס"ד

11 ינואר, 2004

מסי מכתב: 2003-0004-35984

הנדון: הנחיות סדר דין בענייני כשרות יוחסין

במסגרת דיון בתיקי כשרות יוחסין בהם מעורבים קטינים, העלה בית הדין הרבני הגדול את הצורך במתן הנחיות שיסדירו את הטיפול המערכתי בתיקים קשים אלו. לשם כך, נערכה ישיבה בחשתתפות נשיא בית הדין הרבני הגדול הרב חראשי לישראל חראשון לציון, הרב שלמה בשה עמאר; דיוני בית הדין הרבני הגדול, הרב שלמה דיכובסקי, הרב אברהם שרמן והרב תגי איזרר; היועץ המשפטי לממשלה מר אליקים רובינשטיין, מנהל בתי הדין הרבניים, הרב אליהו בן דהן; היועץ המשפטי לשיפוט רבני, עו"ד הרב שמעון יעקבי; סגן היועץ המשפטי במשרד הרווחה, עו"ד אדוארד וויס; עוזר בכיר ליועץ המשפטי לממשלה, עו"ד יעקב שפירא.

ההנחיות דלהלן חנן פרי אותה ישיבה ונועדו לקבוע מסגרת לטיפול בתיקי כשרות יוחסין:

1. סעיף 2 לחוק שיפוט בתי דין רבניים (נישואין וגירושין) התשי"ג-1953 קובע כי "נישואין... של יהודים ייערכו בישראל על פי דין תורה". מכוח זאת יש לבתי הדין הרבניים סמכות לקבוע מיהו הכשר להינשא.
2. חז"ל ביטאו את צערם העמוק ואת עומק הפגיעה באדם שנמצא ממזר ואינו יכול לבוא בקהל בביטוי "משות לא יוכל לתקון" (חגיגה פ"א מ"ז). יגונם של מי שהוטל בהם חותם וח תואר כ"דמעת העשוקים אשר אין להם בנחם" (ויקרא רבה לב, ח; קהלת רבה ד, א). בתי הדין הרבניים, אשר אמונים על דברי חז"ל, שמים דברים אלו לנגד עיניהם כדונם בענייני יוחסין.

3. נוכח בית דין רבני אזורי, במחלף דיון הנוגע בעניין, כי אין בידו כל ברירה ומכחינה הלכתית אין כל אפשרות אלא לדון בעובדות שהגיעו לידיעתו בעניין ייחוסו של אדם, יורה בית הדין על פתיחת תיק נפרד לבירור העניין. בתיק האמור יהיו מנהל בתי הדין הרבניים ואדם המעוניין בדבר – מבקשים, ואדם אשר עלול להיפגע מהדיון וכן היועץ המשפטי לממשלה, כאשר אותו אדם הינו קטין – משיבים.

4. נשיא בית הדין הגדול יקבע הרכבים מיוחדים של בתי דין אזוריים, שאליהם יועברו דרך קבע הדיון והטיפול בנושאים רגושים אלו. התיק עם השאלה שהתעוררת, יחד עם יתר תיקי הצדדים המעורבים, יועברו לנשיא בית הדין הרבני הגדול, על מנת שיקבע את ההרכב המיוחד של בית דין רבני אזורי, שידון בתיק כאמור. ראש ההרכב המיוחד יקבע, בהתחשב בנסיבות של כל תיק, את סדרי הדיונים בעניינים שבין בעלי הדין.

5. בעניין כשרות יוחסין של קטין, יהיה ב"כ היועץ המשפטי לממשלה אפוטרופוס לדיון של הקטין, ויוזמן לכל דיון אלו מוזמנים יתר בעלי-הדין.

6. הגיע חרכב מיוחד של בית דין, למסקנה כי אין להטיל פגם בכשרות היוחסין של אדם, בין קטין ובין בגיר, יהא בכך פסק-דין סופי.

7. החליט חרכב מיוחד של בית דין אזורי כי אין בידו להתיר לאדם להינשא, ינסח את הפסיקתא בלשון "לא מצאנו, לעת עתה, דרך להתיר את נשואי פלוני בקהל, ועל כן עניינו טעון בירור נוסף", זאת על מנת להתיר פתח פורמלי בידיו לחיפוש דרכי היתר.

8. החליט חרכב מיוחד של בית הדין האזורי כאמור בעניינו של קטין, יערער על כך ב"כ היועץ המשפטי לממשלה לבית הדין הרבני הגדול. נשיא בית הדין הרבני הגדול יקבע חרכב מיוחד בבית הדין הגדול שידון דרך קבע בתיקים אלה.

9. בגיר שחולט לגביו בהיותו בגיר כי לא ניתן לחתור נישואיו, רשאי לערער על-כך בפני בית הדין הרבני הגדול אשר ידון בעניין בהרכב מיוחד שיקבע נשיא בית הדין הגדול. כן יהיה בידו לבקש לדון מחדש בעניינו, אם יש בידו ראיות חדשות, טענות טובדיות חדשות, או טיעונים הלכתיים שלא נידונו בעניינו ואשר עשויים להביא לשינוי הפסיקה. ככל שלבגיר יש צאצאים קטינים, יובא הדבר לדיעת ב"כ היועץ המשפטי לממשלה, שישקול חתיצבות בהתאם לנסיבות.
10. הדיון בשאלת כשרות יוחסין של קטין, עוד בהיותו קטין, עשוי להגשים בין היתר, איזון אינטרסים ראוי של טובת הקטין. מצד אחד, תישמר זכותו של הקטין לפתוח את הדיון בעניינו מחדש בהיותו בגיר. מצד שני, כאשר התעוררה שאלה בעניין כשרות יוחסין המצריכה דיון, ניתן לעשות את מירב המאמצים להביא לפסיקה המתירה לו לבוא בקהל, כאשר המידע העובדתי אשר עשוי להכשירו הינו טרי ונגיש. ניסיון החיים מוכיח כי ברוב המקרים הצליחו בתי הדין לפתור לקולא שאלות כשרות יוחסין של קטינים. כאשר המידע העובדתי יהיה עמום ויותר ספק, עלולה טובת הקטין להיפגע עוד יותר, מאחר שעל פי דין-תורה, חצבו של ספק-ממור קשה ממצבו של ממור-דאי. טובתו של קטין מחייבו לעשות כל מאמץ, על מנת להסיר כל עננה בעניינו, ולהכשירו לקהל בלא פגיעה בדיני הנישואין והגירושין. כאמור עניינו של הקטין ידון רק תוך שהוא מיוצג ע"י ב"כ היועץ המשפטי לממשלה.
11. קטין שחולט כי אפשרות נישואיו טעונה בירור, יהא זכאי, בהיותו בגיר, לבקש לדון מחדש בעניינו, אף ללא ראיות או טענות חדשות.
12. תיקים, בהם עולה שאלה של כשרות יוחסין, אשר תלויים ועומדים כיום בערעור בבית הדין הרבני הגדול, יועברו לדיון בפני ההרכב המיוחד בבית הדין הגדול, על פי הנחיות אלו.
13. לכשיצטבר ניסיון מספיק בשימוש בהנחיות אלו, תישקל האפשרות לחוסין תיקונים מתאימים לתקנות הדיון בבתי הדין הרבניים.
14. לצורך ביצוע תפקידו על פי הנחיות אלו, יוכל ב"כ היועץ המשפטי לממשלה להיעזר בפקיד סעד לסדרי דין. כל גורם במשרדי הממשלה אשר יוכל לסווע בדרך של מתן פרטים או תקירת, יעשה כן, בכפוף להוראות כל דין.

15. מתחנן ענייניו של קטין בפני בית הדין הרבני, ישלל ב"כ היתר המשפטי למעשה
לטובת חקטין בלבד, בכפוף לאינטרס הציבורי ולהוראות כל דין. אף בית הדין
תבני במסירות משה כל מאמץ הלכתי כנראה וגיש זה.

16. תוקף החנניות יחיד לשנתיים ימים. לאחר מכן יובחם ההנחיות בחזקתם לניסיון
שיבטור בתקומה זו.

אליקים רובינשטיין
חוקר המערכת למעלה

עילמה משה עמאר
חוקר לציין, הרב הראשי לעירא
וגישת בית הדין הרבני הגדול